

B

Barneverns- pedagogen

Nær og profesjonell


Mia Paulsen (red)

fo.no

Mia Paulsen (red.)
Profesjonsrådet for barnevernspedagoger

Barnevernspedagogen

Nær og profesjonell



© Fellesorganisasjonen 2019
1. utgave 1. opplag 2019

Redaksjonen har bestått av:
Redaktør: Mia Paulsen
Redaksjon: Christian Wiik Kynsveen og Inger Karseth
Profesjonsrådet for barnevernspedagoger

Design: Minsk.no
Grafisk produksjon: Aurora Design & Media as
Brødtekst: Roboto Light, 9/12
Papir: omslag Edixion 300 g / innmat Edixion 120 g
Opplag: 5000

ISBN 978-82-908-5814-3

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverksloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Innhold

Forord	7
Kjære leser	9
Kunnskap og kompetanse	
<i>Studenter lærer av følelser</i>	12
<i>Om hvordan kunnskap og ferdigheter kan bli gode løsninger i praksis</i>	22
<i>Professor søker kolleger</i>	31
<i>Barnevernet, en arena for læring</i>	37
<i>Rosa kompetanse, et spørsmål om liv og død?</i>	45
Barnevernet	
<i>Ny i barnevernet</i>	52
<i>Høre og se barnet</i>	56
<i>Landsbyens barn</i>	67
Kriseteam	
<i>De første minuttene. De første timene.</i>	74
Skolen	
<i>Barnevernspedagog i skolen, verdens beste jobb</i>	88
Oppsøkende forebyggende arbeid	
<i>Skarpt blikk inn i skyggen</i>	99
Rus	
<i>Den nye generasjon Tyrili</i>	109
Institusjon	
<i>Ikkje anten eller, men både og</i>	120
<i>Et sted å forstå</i>	130
Klinisk arbeid	
<i>Dans med trommer</i>	140
<i>Tillitsvalgt og leder med klar tale</i>	149
Politikk	
<i>Et barnevern for fremtiden</i>	158
<i>Et fag som forplikter</i>	171
<i>Politiker med ett bein i faget</i>	177





Forord

Som barnevernspedagog jobber du for å bedre oppvekstvilkårene for utsatte barn og unge. Du ser livssituasjonen til utsatte barn, unge og familier i en helhetlig sammenheng. Du sørger for gode omsorgsbetingelser, tilhørighet, mestring og medvirkning. Barnevernspedagogen er reflektert, kritisk og etisk bevisst og er en viktig aktør i velferdsstaten.

Fellesorganisasjonen (FO) er fag- og profesjonsforbundet til barnevernspedagoger i Norge og har som målsetting å bidra til å styrke profesjonsidentiteten blant barnevernspedagoger og vår posisjon i velferdsstaten. Profesjonsrådet for barnevernspedagoger har derfor tatt initiativ til å utarbeide denne boken. Ambisjonen vår er å vise fram hvem barnevernspedagogene er, hva vi gjør og hvor vi jobber.

Barnevernspedagoger jobber innenfor et bredt spekter i velferdsstaten. Det kan være i kommunalt eller statlig barnevern, som kontaktpersoner/saksbehandlere, som ledere eller som miljøterapeuter ved en institusjon, i oppsøkende tjenester eller som miljøterapeuter i skole. Selv om feltet vi jobber innenfor, er bredt, finnes det fellestrekk: Barnevernspedagogene møter barn og unge som på ulike måter er i utsatte eller sårbare situasjoner. Det å forstå hva denne sårbarheten handler om og hva den innebærer for barnet, er en viktig del av vår kunnskap og kompetanse. Det krever at barnet er i sentrum i arbeidet og at vi ser og forstår barn og unges livssituasjon i en helhetlig kontekst.

Det har vært spennende å arbeide med denne boka. Her møter vi mange engasjerte og stolte barnevernspedagoger som viser fram arbeidet sitt. Takk for jobben dere gjør hver eneste dag, og for at dere hver især gjør viktig og krevende arbeid for de som har behov for det. For noen av brukerne er arbeidet ditt avgjørende for hele deres videre liv.

Mange barnevernspedagoger har skrevet bidrag som offentliggjøres for første gang i denne boka. Tusen takk til dere.

Vi vil også takke redaktør Mia Paulsen for godt samarbeid om boka.

God og spennende lesning!

Profesjonsrådet for barnevernspedagoger i FO



Kjære leser!

Denne boka er en gave til deg fra FO. Med den viser FO og Profesjonsrådet for barnevernspedagoger at de satser sterkt på medlemmenes fagkompetanse.

Alle artiklene er nyskrevne. De som ikke er skrevet av redaktøren, kommer fra barnevernspedagoger som ønsker å vise fram jobben sin, en jobb som engasjerer og som de er stolte av. Barnevernspedagogene øker i antall og sprer seg over stadig flere arbeidsområder. Samlingen viser at yrkesgruppa er engasjert over et bredt felt, og at de gjerne inviterer deg inn.

Profesjonsrådet for barnevernspedagoger har vært en aktiv oppdragsgiver for denne boka. Flere av artiklene er skrevet av profesjonsrådsmedlemmer.

God lesing!

Mia Paulsen
redaktør



Kunnskap og kompetanse



Side 13	Studenter lærer av følelser
Side 22	Om hvordan kunnskap og ferdigheter kan bli praktiske løsninger
Side 31	Professor søker kolleger
Side 37	Barnevernet, en arena for læring
Side 45	Rosa kompetanse, et spørsmål om liv og død?

Sylvi Eikenes (venstre) og Tina Alexandra Bang Johansen spør blant annet hvordan balansen mellom teori og brukerkunnskap bør være.



Tekst og foto:
Mia Paulsen

Studenter lærer av følelser

Hva er kunnskap, og hvilken kunnskap er nødvendig for å bli en god barnevernspedagog? En gruppe studenter ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN) opplevde at møter med brukere av barnevernet slett ikke var uproblematisk. De ønsker et større rom for kritisk refleksjon knyttet til sine møter med barn som har barnevernserfaring.

Gruppen av barnevernspedagogstudenter, som bestod av Hanne Johnsen, Synne T. Haugland, Masoumeh Adinehvand, Kjersti Stokke, Tina Alexandra Bang Johansen og Sylvi Eikenes, fikk publisert en kronikk i nettavisen Khrono og i FOs fagblad Fontene. Hva er den sanne kunnskapen i barnevernet, er det fagkunnskapen eller brukernes opplevelser? spurte de blant annet.

Universitetet har et fast samarbeid med Forandningsfabrikken (se faktaboks). I samarbeidet inngår at barn og ungdom med barnevernserfaring – barnevernsproffer – kommer på besøk til universitetet og formidler oppsummerte erfaringer fra barn og unge i barnevernet.

Sylvi Eikenes og Tina Alexandra Bang Johansen,



Forandringsfabrikken

- Samler kunnskap fra barn om hvordan hjelpesystemer og skole oppleves for dem.
- Gjennomfører til enhver tid flere omfattende undersøkelser blant barn og unge i hele landet.
- Til dette brukes den kvalitative forskningsmetodikken Participatory Learning and Action (PLA).
- Svar som går igjen fra veldig mange barn og unge i undersøkelsene, løftes fram som oppsummert kunnskap og formidles i foredrag og møter, magasiner, filmer og høringsinnspill.
- Unge som er med på formidlingen av svar, kalles «Proffer».
- Forandringsfabrikken ønsker blant annet å finne ut hvordan utdanningene kan utvikle sine utdanningsprogrammer slik at studentene også kan tilegne seg kunnskap fra barn.
- Utdanningsinstitusjonene jobber blant annet med å finne ut hvordan de kan integrere teoretisk kunnskap, praksiskunnskap og erfaringskunnskap inn i utdanningene.

Kilde: Forandringsfabrikken

to av studentene som skrev artikkelen i Khrono og Fontene, var i ferd med å avslutte siste eksamen på studiet da vi møtte dem.

De berømmer samarbeidet, og sier unisont at de tror møtene med barnevernsproffene har gjort dem til bedre barnevernspedagoger. De mener det er positivt når Universitetet nå har fått midler til å fortsette samarbeidet med Forandringsfabrikken. Kullet deres har møtt barnevernsproffer sju ganger i løpet av de tre åra på studiet.

– Det er noe annet å høre barna og ungdommene fortelle med egne ord om sine erfaringer, sier Sylvi Eikenes, som i skrivende stund jobber i en barneverntjeneste.

– Vi blir rørt og berørt over at de tør å stå fram med sine erfaringer. De forteller hvordan de ønsker å bli mottatt av barnevernet, og de viser hvor viktig det er å lytte til barnas stemme. Det er sterkt, supplerer Tina Alexandra Bang Johansen, som jobber i en ungdomsinstitusjon.

Vanskelig å håndtere

Men samtidig syntes flere av studentene det var vanskelig å håndtere noen av erfaringene fra barnevernsproffene. Det ble en ny og konkurrerende sannhet.

Bare det å få beskjed om å «være seg selv» i en verden hvor hver student og hvert barn er forskjellig. Hvordan skulle de tolke det?

– Det finnes jo ikke en fasit. Vi må være kreative på en faglig måte, sier Bang Johansen.

– Og enkelte kunne for eksempel si: «Glem teorien.» Og det rett etter at vi hadde hatt en teoretisk forelesning. Vi følte oss dradd i flere retninger og opplevde det som lite håndterbart, som om det var stor avstand mellom teorien vi lærer og barnas erfaringer, sier Eikenes.

Vegard Snartland har sammen med Ann-Kristin Larsgaard ansvar for samarbeidet mellom barnevernspedagogutdanningen ved USN og Forandringsfabrikken. Han ser ikke noen sterk motsetning mellom fagteori og følelser som brukerne formidler.

– I diskusjon med fagfolk og studenter og i samarbeidsmøter med Forandringsfabrikken opplever jeg ofte at fagteori og proffenes presentasjon av kunnskap fra barn og unge framstilles som to ulike verdener, men jeg ser det ikke slik. Jeg ser ikke noen stor avstand mellom det som står i pensum og det som barnevernsproffene forteller. Det er et oppkonstruert gap. At du skal møte et menneske med varme er et viktig budskap, og det er noe du må trene på, ikke noe du kan lese deg til, sier han.

Åpne ører

Studentene lyttet med åpne ører da barnevernsproffene fortalte om sine forventninger, forteller Sylvi Eikenes.

– Men vi vet jo at barnevernet skal forholde seg til rammer, og at vi ikke kan oppfylle alle krav og forventninger. Det blir mange dilemmaer, fortsetter Sylvi Eikenes.

Barnevernsproffene ønsker at barnevernsarbeiderne skal være mer tilgjengelige. Men barnevernsarbeideren må vekte mellom dokumentbunker og menneskemøter. Møtet med barnevernsproffene har gjort begge mer bevisst i det daglige arbeidet.

– Jeg vil fokusere mer på medvirkning og på å se barna. Der jeg jobber, prioriterer vi menneskemøter og følger opp dokumentasjonskrav ved å sette av dager til kontorarbeid for å få bedre tid de andre dagene, understreker Sylvi Eikenes.

Møtene med barnevernsproffene hadde forskjellige former. I noen bolker kunne forelesere og proffer supplere hverandre.

– Det var interessant når de stod i samme rom og hadde et kritisk blikk på hverandre, sier Sylvi Eikenes.

Studentene fikk sterke historier om vanskelige barndommer og møter med ulike deler av barnevernet. Flere av barnevernsproffene var fortsatt i institusjon. Alt gjorde inntrykk. To ganger hadde de rollespill, hvor de kom særlig tett på følelsene. Studentene spilte barnevernspedagoger, og proffene spilte seg selv. De hadde gått gjennom konseptet med lærerne på forhånd. Likevel kom det mange reaksjoner.

– Det ble veldig realistisk. Proffene satt og fiklet med mobilen, kunne opptre avisende, være slik de tenkte at det hadde vært i møte med barnevernet. Vi var ikke forberedt på reaksjonene. Noen begynte å gråte, andre ble provosert. Noen reagerte ikke. Dette burde vi ha reflektert over sammen med foreleserne fra universitetet, og vi mener det var behov for å ivareta studentene bedre etter rollespillene, sier Eikenes og Johansen.

De etterlyser bearbeiding og samtaler om hvordan møtene med proffene har påvirket dem.

– I kronikken, som var et arbeidskrav, ønsket vi å si fra til Universitetet om at vi må snakke sammen i etterkant om følelsene vi får så vi slipper å være alene med opplevelsen. Hvis jeg gråter, er jeg en dårlig barnevernspedagog? Eller kanskje tvert om, hvis jeg ikke viser følelser, hva slags barnevernspedagog er jeg da? Er det noe galt med meg? sier Tina Alexandra Bang Johansen, som ikke opplevde at Universitetet tilrettela for dette som del av undervisningen.

Hun ønsker at kunnskapen de får gjennom møtene med Forandringsfabrikken settes mer inn i kontekst.

Hun innskyter at nettopp intensiteten i møtene er noe som har gjort henne sikker på at barnevernspedagoger gjør viktige jobber, og har gitt henne tanker om hvem hun vil være som barnevernspedagog.

Gruppen har fått positive tilbakemeldinger fra andre studenter som mener de setter ord på viktige spørsmål.

Vegard Snartland har veiledet studentene mens de arbeidet med kronikken sin, men han mener det er en oppkonstruert problemstilling at studentene ikke fikk god nok oppfølging etter møtene med Forandringsfabrikken.

– Alle undervisningsoppleggene der Proffene i Forandringsfabrikken er inne i undervisning avsluttes med en økt der vi kan reflektere sammen (proffer, studenter og lærere) over innholdet; læringsutbytte og opplevelser, sier han.

– Men prosessen med å diskutere kronikken har vist at det ikke har vært tilstrekkelig, og at vi burde hatt et tydeligere fokus på å skape en arena for å diskutere fag og følelser.

Snartland sier at samarbeidet med Forandringsfabrikken er et utviklingsprosjekt

MITT LIV Utdanning

- Fagutviklingsarbeid med utgangspunkt i barns erfaringer og råd, startet i 2014 i samarbeid med følgende læresteder:
 - NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
 - USN, Universitetet i Sørøst-Norge
 - INN, Høgskolen i Innlandet
 - OsloMet – storbyuniversitetet

og at USN som følge av blant annet den prosessen har fokus på å utvide tid til refleksjon under og i etterkant av møtene med proffene fra Forandringsfabrikken.

Følelser ikke negativt

Vegard Snartland understreker at det ikke er negativt at studentene reagerer følelsesmessig på undervisningen.

– Det er sånn vi lærer. Men hvis du sitter og brenner inne med spørsmål som «Hvem er jeg som barnevernspedagog?», ønsker jeg ikke at studenten skal sitte alene med slike spørsmål.

Eikenes og Johansen etterlyser mer rom for kritisk refleksjon om møtene med Forandringsfabrikken.

– Noen føler at de ikke kan si at for meg er dette vanskelig. De er redde for å føle seg uglesett fordi de er kritiske. Derfor er det vanskelig å forholde seg kritisk. Slik bør det ikke være, sier Tina Bang Johansen.

Vegard Snartland har forståelse for at dette er vanskelig for noen.

– En del føler kanskje at det bare er rom for det positive, gode og følelsessterke. Det oppstår et følelsesfellesskap, en stemning av varme og støtte når barnevernsproffene forteller om ting som har vært viktige og vanskelige for dem i møte med barnevernet. Noen føler kanskje at de ikke klarer å være en del av det og spør seg selv hvorfor de ikke opplever det like sterkt som andre, sier han.

– Noen kan kanskje sitte igjen med en tvil om de kan bli gode barnevernspedagoger når de har det slik, eller om de i det hele tatt skal fortsette studiet, supplerer han seg selv.

Snartland forteller også at NTNU, som sammen med USN har et spesielt ansvar for å utvikle prosjektet MITT LIV Utdanning sammen med Forandringsfabrikken, er i gang med å evaluere prosjektet ut fra hvordan studentene opplever møtene.

Tina Alexandra Bang Johansen opplever at Universitetet har tatt imot utspillene

fra gruppa hennes. I neste kull vil de legge mer vekt på å få inn kritisk refleksjon, mener hun.

Vegard Snartland bekrefter at diskusjonene med studentene vil føre til endringer. Han sier at samarbeidet med Forandringsfabrikken er et utviklingsprosjekt, og at USN som følge av blant annet prosessen knyttet til studentenes kronikk har fokus på å utvide tid til refleksjon under og i etterkant av møtene med proffene fra Forandringsfabrikken.

– Jeg har blitt mer bevisst på hvordan vi skal ta opp det som gjelder de følelsesmessige utfordringene ved å møte barn og unge som forteller om vanskelige opplevelser og vil jobbe enda mer med dette, sier han.

– Vi vil gi det mer tid og rom og gjøre det mer direkte i etterkant av møtene, sier Snartland.

To vanskelig tema

Barnevernsproffene brukte to uttrykk som har gitt særskilt stoff til refleksjon blant studentene. «Du er god nok» var det ene.

«... det er viktig at du stoler på at du er god nok, og ikke sender dem videre i systemet», refererer de barnevernsproffene i kronikken.

– Det er ikke alltid slik at man kan vite om man er god nok. Man må kunne søke råd og eventuelt trekke seg ut hvis det er nødvendig, mener Sylvi Eikenes.

Tina Alexandra Bang Johansen og Sylvi Eikenes stiller seg også spørrende til at kjærlighet er en lovfestet del av barnevernet.

– Vi har ikke hatt mye undervisning om kjærlighetsbegrepet i barnevernet. Det er et sterkt og personlig ord, og vi trenger å reflektere mer over det. Jeg vil gi god og forsvarlig omsorg og se den enkelte så godt jeg kan. Om det er kjærlighet, vet jeg ikke. Kan man miste jobben hvis man ikke viser kjærlighet? undrer Tina Alexandra Bang Johansen.

Sylvi Eikenes mener at bakgrunnen for lovfesting av kjærlighet er at noen har møtt et system som ikke har fungert. Hun forstår ønsket, og tenker at begrepet kan ha kommet inn fordi det har vært feil ved holdningene i deler av barnevernet.

– Men jeg er usikker på om det kan endres ved å pålegge kjærlighet, sier hun. Hun har også blitt møtt med ønske om «varme blikk».

– Har det noe med kjærlighet å gjøre? Kanskje snakker vi egentlig om anerkjennelse, som er et faglig begrep, antyder hun.

Vegard Snartland er enig med studentene i at kjærlighetsbegrepet er noe uhandterlig, selv om intensjonen er god. Å lovpålegge kjærlighet er ikke uproblematisk, understreker han. Snartland mener at begreper som empati, anerkjennelse og respekt egner seg bedre for å beskrive møter mellom barn og barnevernsarbeidere. Samtidig rommer kjærlighetsbegrepet noe mer enn dette. Derfor er det positivt at begrepet er tatt med i barnevernloven og i forskrift til ny retningslinje til barnevernspedagogutdanningen, mener han.

– Barnevernsproffene viser hvor betydningsfullt det er å bli møtt av et menneske, ikke en saksbehandler. Dette er det viktig for studentene å bli gjort oppmerksom på, og er noe vi må jobbe med under utdanningen, sier Snartland.

Ønsker forandring

Marit Sanner, som leder Forandringsfabrikken, forteller at studentenes artikkel blir tatt på alvor i Forandringsfabrikken, og at FF er enige med studentene på noen av punktene. De er i dialog med studiestedene om det er behov for justeringer.

- Kan det tenkes at Forandringsfabrikken bidrar til en skepsis mot teoretisk kunnskap i studiet? Er det i så fall problematisk?

- Vi er opptatt av å løfte frem barnas kunnskap sammen med teori og forskning. Vi ønsker at den skal fylle ut kunnskapsbildet. Etter hvert er det mye forskning som henter inn kunnskap etter å ha snakket med barn. Det er bra. De oppsummerte erfaringene og rådene vi henter inn i undersøkelsene, kan fylle ut dette bildet.

Hun fortsetter:

- Konflikt er ikke noe Forandringsfabrikken ønsker seg. Så kan det tenkes at ungdommer har sagt noe sånt som: «Det holder ikke at dere kan teori, men dere må ha hjertet foran.» Studentene bruker nesten hele året på teori. Vi tror det er viktig for dem i tillegg å få med seg hovedsvar til hva som er godt barnevern sett fra barn.

Sanner sier at teoretisk kunnskap er viktig, men at utdanningene i tillegg har ansvar for å formidle kunnskap fra praksisfeltet og fra barn og foreldre. Sanner peker på at det bør være en god balanse mellom kunnskapstypene.

Øving og debrifing

Før besøkene må proffene forberede seg til å møte saler fulle av studenter.

Marit Sanner forteller at forberedelsene oftest handler om bevisstgjøring om at fokus hele tiden er deres møte med barnevernet, og de skal ikke blottstille sine egne eller familiens liv. De skal heller ikke fortelle hvilken kommune eller institusjon de har erfaringer fra.

Etter studiebesøkene får barnevernsproffene debrifing. De voksne på Forandringsfabrikken gjennomgår besøket med ungdommene og diskuterer hva som skjedde under besøket og hvordan det ble opplevd. Sanner forteller at det også er åpen linje til Forandringsfabrikken for ungdommer som har vært ute på besøk.

- Studentene problematiserer begrepet kjærlighet, som kom inn i loven etter påtrykk fra brukere av barnevernet. Forstår du at de synes det er vanskelig?

- Kjærlighet er en del av formålsparagrafen i barnevernet og må forstås ut fra det. Og ungdommene er veldig tydelige på hva de mener. Det er å oppleve varme og medmenneskelighet i møter med barnevernet, og ytrer seg både i kroppsspråk og i hvordan man skriver om barna. Det går på verdisetet i barnevernet. Mange barn og unge har lurt på hvorfor en del voksne problematiserer dette. Barn må oppleve barnevernsarbeiderne som varme og medmenneskelige for å kunne fortelle det vonde og strevsomme de bærer på. Om de ikke får fortalt det viktigste, blir det vanskelig for barnevernet å sette inn riktig tiltak, sier Marit Sanner.

Sanner mener også at barns erfaringer og råd fra andre deler av oppvekstfeltet viser at kjærlighet bør komme inn også i andre lovverk.

En oppgave for utdanningene

Marit Sanner mener at utdanningene må gi større plass til å drøfte begrepet kjærlighet. Hun presiserer at det ikke er ønskelig at kommende barnevernsarbeidere skal bli overveldet av motstridende krav. Men avgrensning av begrepet og ferdighetstrening for å se hva det betyr å vise varme, og bli bevisst på det, kan gjøre studentene bedre forberedt.

- Studentene spør også hva det innebærer når proffene sier «du er god nok».

- Det er viktig at tjenestene skal samarbeide, det mener også barn og unge. Men samarbeid bør ikke skje over hodet på barna. Det blir utrygt, og barnet kan miste tilliten til barnevernet. Det handler om barnets liv, og derfor bør barnet være en viktig del av dette samarbeidet, påpeker Sanner.

Barnevernet har avvergeplikt og meldeplikt. Det kan komme i konflikt med barnets ønske om at hemmeligheten ikke skal fortelles for raskt videre.

- Vi hører stadig historier om at situasjonen blir verre for barnet etter at det har fortalt til barnevernet om vold eller overgrep, sier Marit Sanner.

- Proffene understreker at når et barn forteller om noe veldig vondt eller strevsomt, er den voksne oftest nøye utvalgt av barnet, som kanskje har lett lenge etter noen å fortelle til. Barnevernsarbeidere må vite hvordan de kan ta vare på denne tilliten og samarbeide med barnet hvis flere voksne skal kobles på. Vi kan jobbe mer med hvordan vi formidler dette til studentene, så det ikke gjør dem urolige. Og ikke minst kan proffene, lærerne og studentene ha mye mer dialog om dette, som del av at proffene formidler kunnskap, avslutter Sanner.

Balansen mellom personlig og privat

Barnevernsproffene sier ofte at de føler seg som brikker i et system, en sak eller et objekt, forteller Sylvi Eikenes og Tina Alexandra Bang Johansen.

- De opplever noen barnevernsarbeidere som roboter. Vi møter dem med steinansikt når de forteller om overgrep, var det en barnevernsproff som sa i rollespillet. Det sitter fortsatt, sier Sylvi Eikenes.

Hun konstaterer at det faglige og det følelsesmessige henger tett sammen i barnevernet. Det er jo derfor ansatte i barnevernet får veiledning både på prosess og sak. Det bør studentene også få, mener hun.

Vegard Snartland konstaterer at studiet har sterkt fokus på veiledning, egenutvikling individuelt og i grupper samt på holdninger og følelser.

Noen av studentene har opplevd at møtet med barnevernsproffene stiller spørsmål ved rollen som profesjonell, forteller han.

- «Vi hører fra universitetet at vi skal være profesjonelle og ikke personlige», sier de. Men barnevernsarbeideren skal ikke være upersonlig, det ville være direkte uprofesjonelt. Hun skal heller ikke være privat. Det er et viktig spørsmål hvor balansepunktet mellom det å være personlig og det å være privat ligger, altså hvor privat jeg kan være før jeg slutter å være profesjonell. Barnevernsproffene ønsker kanskje at vi skal være mer private enn det vi i barnevernfeltet tenker er riktig, og den diskusjonen må vi våge å ta, sier Vegard Snartland.

– Men følelsene blir ekstra sterke i møter med barnevernsproffene, og det er jeg blitt enda mer bevisst på. Samarbeidet med Forandringsfabrikken er et viktig bidrag i undervisningen, men det er ikke uproblematisk eller enkelt. Vi har en åpen dialog med Forandringsfabrikken, og dette gir oss en unik mulighet til å utvikle viktige sider ved barnevernutdanningen i et direkte samarbeid, sier Vegard Snartland.

Av Siv Merethe Kapstad
og Inger Therese Øvrum



Om hvordan kunnskap og ferdigheter kan bli gode løsninger i praksis

— **Studenter i barnevern i et flerkulturelt samfunn lærer å forene teori med ferdigheter. De opparbeider praktisk klokskap, *fronesis*, gjennom prosjektet *Gangen i en barnevernssak*. De jobber med en fiktiv barnevernssak. Etter hvert som de opplever at beslutninger de tar, kan ha konkrete konsekvenser for familien, blir studentene preget av større alvor.**

Studenter som søker seg til barnevernstudiet velger en profesjonsutdanning som skal kvalifisere til å jobbe med barn og unge i sårbare livssituasjoner. Som barnevernspedagog kan man jobbe på mange ulike arenaer, men felles for arbeidet er at jobben som gjøres, får stor betydning for livet til de barn og unge man er i kontakt med.

Den kommunale barneverntjenesten er en arbeidsplass for mange barnevernspedagoger, og utdanningene spiller en sentral rolle i det å kvalifisere kommende barnevernspedagoger til de oppgaver de vil møte som saksbehandlere i barneverntjenesten.

Barneverntjenestenes samfunnsmandat er å ivareta barns grunnleggende rettigheter på vegne av velferdsstaten: barns rett til omsorg, beskyttelse og utvikling og barns og foreldres rett til privat- og familieliv.

Det å utdanne seg til barnevernspedagog handler derfor om å utdanne seg til en profesjon som forvalter stor grad av makt, men der tilliten ofte kan være skjør. Studenten må forberedes på at arbeidet som gjøres er gjenstand for tilsyn, overprøving og kritikk, og at kompetansens gyldighet ofte diskuteres og utfordres. Beslutninger og prosesser må ligge innenfor lovens rammer, men skjønnsrommet den profesjonelle forvalter er stort.

«Å arbeide i barneverntjenesten skiller seg fra mange andre hjelpetjenester som er rettet mot barn og familier da, det åpnes undersøkelser også i saker der barn og foreldre ikke er enige i at det er grunnlag for slik inngripen.»

Å skape dialog og samarbeid i situasjoner med høy grad av konflikt er en viktig del av det en barnevernspedagog forventes å kunne. For oss som utdannere er det derfor viktig å forstå hva slags kunnskap som trengs for at barnevernspedagogen skal kunne forholde seg til kompleksiteten, motsetningene og dilemmaene i profesjonell praksis.

I denne artikkelen vil vi ta for oss *fronesis* som kunnskapsform og se på hvordan det kan få betydning for forståelsen av hva studenter skal lære og hvordan studiet kan legge til rette for dette. Konteksten er barnevernfaglig undersøkelsesarbeid, og artikkelen bygger på erfaringer vi har gjort gjennom undervisningsopplegg der studentene jobber med omsorgsvurderinger knyttet til barnevernloven § 4-12 som omhandler omsorgsvurdering. Undervisningsopplegget er en del av prosjektet *Gangen i en barnevernssak*, der vi har tatt i bruk et bredt spekter av lærings- og undervisningsformer i emner som omhandler saksbehandling og tiltaksarbeid i førstelinje barnevern. Prosjektet var delvis finansiert av Norgesuniversitetet og er nærmere beskrevet på USN Blogg for e-læring (eDU, 2017) (Øvrum og Kapstad 2019).

Barnevernfaglig undersøkelsesarbeid

I en undersøkelse etter Barnevernloven skal barnevernspedagogen innhente informasjon om et barns omsorgssituasjon og samtidig legge grunnlag for fremtidig positivt endringsarbeid i familien. Barneverntjenestens arbeid med undersøkelse og tiltak vil gripe inn i barns og foreldres rett til privat- og familieliv.

For å sikre gode prosesser og riktige avgjørelser stiller loven opp en rekke materielle og prosessuelle regler som legger rammer for barneverntjenestens arbeid. Innenfor disse rammene er det imidlertid stort rom for skjønn, både når det gjelder prosess, beslutninger og tiltak.

Barnevernloven åpner for flere tvangsinngrep, samtidig som det vektlegges at barn og foreldres integritet og verdighet må ivaretas og at barn bør møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse. Det kan være svært utfordrende å finne fram til gode løsninger for alle involverte i en barnevernssak.

En barnevernfaglig undersøkelse er en sammensatt og ofte kompleks øvelse.

Fronesis

Begrepet *Fronesis* er hentet fra Aristoteles. Det blir definert som en type intellektuell kompetanse som omfatter praktisk visdom, en skjønnsmessig evne (skjønns) som erverves gjennom erfaring over tid. Aristoteles skriver om fronesis som evnen til å handle på en klok måte, til å se hva som er fornuftig å kunne, til å treffe riktige avgjørelser i konkrete sammenhenger, til å begrunne valg, å tolke lover, osv, og som forutsetter moralsk dyd.

Etter Store norske leksikon

Den er brolagt med dilemmaer og består av mange små og store valg som hver for seg og til sammen kan få stor betydning for utfallet av undersøkelsen. Barnevernspedagogen må blant annet ta stilling til hvem det skal innhentes opplysninger fra, hvilke opplysninger det skal bes om og hvordan opplysningene skal forstås. I tillegg må barnevernspedagogen kunne gjøre vurderinger om *hvordan* opplysninger skal innhentes. Hvordan og hvor bør samtaler gjennomføres? Hvem skal være til stede? Hvordan fremme dialog og samarbeid i møte med den andre?

Det ligger et stort ansvar på barnevernspedagogen i å klare å oppnå tillit og formidle anerkjennelse og respekt i relasjoner som preges av et asymmetrisk maktforhold, og der synet på hva som er nødvendig inngripen, kan være svært ulikt og ofte uforenlig. Å arbeide i barneverntjenesten skiller seg fra mange andre hjelpetjenester som er rettet mot barn og familier da det åpnes undersøkelser også i saker der barn og foreldre ikke er enige i at det er grunnlag for slik inngripen.

Som nevnt kan den enkelte saksbehandlers vurderinger, handlinger og væremåte få stor betydning for gjennomføringen og utfallet av en undersøkelsessak. Det er derfor alvorlig når Helsetilsynet etter en gjennomgang av 106 barnevernssaker finner at til tross for at informasjonsgrunnlaget er stort, blir det ikke foretatt faglige analyser og vurderinger i tilstrekkelig grad. Dette fører til at viktig informasjon glipper, eventuelle tiltak blir mindre treffsikre og barn ikke får den hjelpen de er i behov av (Statens Helsetilsyn, 2019). Dette funnet understøttes av en rekke andre tilsynsrapporter der barnevernfaglige vurderinger og begrunnelser etterlyses (NOU 2017:12; Statens Helsetilsyn, 2017, 2019).

Fronesis, en viktig kunnskapsform i barnevernspedagogutdanningen

I ny Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning er det satt opp mange og ambisiøse kunnskaps- og ferdighetsmål som studentene skal tilegne seg gjennom studiet (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Utfordringen består i å omsette kunnskap og tekniske ferdigheter til gode løsninger i praksis. Denne spenningen mellom teori og praksis er en utfordring i alle profesjonsutdanningene som skal kvalifisere kandidater til å løse viktige oppgaver i velferdsstaten (Smeby & Mausethagen 2011).

For å kunne finne gode svar i praksis må barnevernspedagogen trekke på kunnskap fra mange ulike områder. Grimen (2008) beskriver profesjonenes kunnskapsgrunnlag som heterogent og hevder at sammenhengen mellom de ulike kunnskapsformene og mellom teori og praksis skapes gjennom praktiske synteser.

Den aristoteliske kunnskapsformen fronesis er sentral for å bygge bro over og styrke sammenhengen mellom teori og praksis (Thomassen 2006). Fronesis kan oversettes med praktisk klokskap, og må forstås som en handlingskompetanse eller evne til å møte det situasjonsbestemte, individuelle og ofte motsetningsfylte på en god måte (Brunstad 2007; Hovdenak 2016; Hovdenak & Wiese 2017; Schei 2016; Thomassen 2006). En evne til å utøve god profesjonell dømmekraft (Brunstad 2007; Schei 2016; Thomassen 2006). Fronesis fordrer viten (episteme) og ferdigheter (techne), som er de to andre aristoteliske kunnskapsformene (Hovdenak 2016; Nussbaum 1997; Thomassen 2006). I den fronesiske kunnskapsform inngår også evne til etiske overveininger og kritisk tenkning i den spesifikke situasjonen (Hovdenak 2016; Hovdenak & Wiese 2017). Fronesis beskjeftiger seg altså med det kontekstuelle og det variable, og bygger på erfaring og evne til analyse og fortolkning (Hovdenak & Wiese 2017; Kinsella og Pitman 2012). Kinsella og Pitman (2012) fremhever også det relasjonelle aspektet ved fronesisk tilnærming og de dialogiske mulighetene som ligger i en slik forståelse (Kinsella & Pitman 2012, s. 49).

I en barnevernfaglig undersøkelse er vitenskapelig kunnskap nødvendig for å kunne forstå og analysere barnets omsorgssituasjon, og techne vil være nødvendig for å sikre metodisk og systematisk arbeid. For å kunne finne fram til de individuelle og skjønnsbaserte løsningene vil fronesis være nødvendig.

Læringsformer som tilrettelegger for utvikling av fronesis

Det finnes mye litteratur og forskning som belyser betingelser for utvikling av profesjonell kompetanse og hva som må vektlegges i utdanningene av profesjonsutøvere (se f.eks. (Grimen 2008; Mayhew, Pascarella & Terenzini 2016; Schön 1987, 1995; Skau 2017; Sullivan & Shulman 2005). Kjennetegnene ved fronesis som kunnskapsform stemmer godt med beskrivelsene av en samlet profesjonell kompetanse og den kompetansen profesjonsutøveren forventes å kunne utvise i praksis. Dette synliggjør viktigheten av at utdanningene legger til rette for læring som bygger på de tre aristoteliske kunnskapsformene, og utfordrer dermed tradisjonelle undervisningsformer i profesjonsutdanningene.

Studentene må møte en læringskontekst som stimulerer til fordypning, aktivitet, deltakelse og refleksjon. Pedagogisk litteratur og forskning gir oss innsikt i ulike betingelser for læring og hva som kan sies å fremme læring i kontekst av profesjonalitet. Det synes å være enighet om at gode betingelser for læring er når studentene opplever det som lystbetont, relevant, motiverende og engasjerende, og når de i

samhandling med dem rundt seg kan utfordre og utvikle sin kompetanse og virkelighetsforståelse (se f.eks. Dale 1997; Damşa et al. 2015; Pintrich 1999; St.meld. 2017; Zimmerman 2002).

Undervisningssituasjonen og de pedagogiske virkemidlene som benyttes, må bidra til at studentene lærer, blir til en integrert del av dem selv (Dale 2011). Det er avgjørende at studentene selv får et eierskap til den kompetansen de bygger og at de aktivt bidrar i denne prosessen (National Research Council 2000).

I dette ligger det at studentenes følelser må aktiveres, slik at de kan klare å oppfatte og romme kompleksiteten i de teoretiske, de praktiske og de personlige sidene av sin kompetanse (Dale 2011; National Research Council 2000). Et slikt mål for læringen vil bidra til å forberede studentene på den komplekse virkeligheten som de senere skal arbeide i.

Digitale læringsformer trekkes fram som en mulig ressurs for å skape tid og rom i utdanningen for slik aktivitet (Damşa et al. 2015). *Blended Learning* benyttes ofte som en samlebetegnelse på undervisningskontekster der både digitale og andre aktive læringsformer benyttes (Damşa et al. 2015; Fosslund 2015). Studentene forbereder seg hjemme til de aktiviteter som skal skje på skolen, og arbeidet de gjør hjemmefra er tilrettelagt og forberedt gjennom ulike digitale læringsressurser slik at studentene får støtte også til innlæringen og selvstudiet. Kritisk refleksjon, faglige diskusjoner, veiledning og andre studentsentrerte undervisningsformer er viktige komponenter når studentene møter på studiet.

Prosjektet *Gangen i en barnevernssak*

Det kan være utfordrende å skulle legge til rette for at studieemnene som ikke innebærer praksisstudier også skal romme kompleksiteten i arbeidet til kommunalt barnevern og bidra til at studentene selv erfarer noe om hva et slikt arbeid krever. Den arbeidshverdagen en kontaktperson i barnevernet har, er vanskelig å simulere. Kan det å gjennomføre en samtale i et rollespill vekke følelser og engasjement for barnet slik en samtale i praksis gjør? Kan det å finne fram til måter å kunne enes i gruppearbeid der man er grunnleggende uenig, bli like essensielt viktig som det er når samarbeid med foreldre og øvrig hjelpeapparat skal etableres?

I prosjektet *Gangen i en barnevernssak* har formålet vært å bedre utnytte den tiden vi har til rådighet i to emner på til sammen 25 studiepoeng i bachelorgraden **Barnevern i et flerkulturelt samfunn**. Vi ønsket å legge til rette for at studentene skulle få trening i å arbeide med problemstillinger og dilemma som ligner det de kan møte når de er ferdig utdannede. I utviklingen av case, problemstillinger og i undervisning samarbeidet vi med ulike deler av praksisfeltet. Studentene jobbet med flere saker der de måtte foreta en fiktiv barnevernfaglig undersøkelse og sette inn tiltak i en sak som blir gradvis mer alvorlig.

Studentene jobbet med disse problemstillingene i grupper og i plenum, gjennom dokumentasjon, rollespill og diskusjon. Lærerne var aktive deltakere i kunnskapsbyggingen gjennom formidling, veiledning, tilbakemelding og dialog.

Da vi begynte å jobbe sammen med å utvikle en digital læringssti for beslutningstøtte i undersøkelses- og tiltaksarbeid, var det fordi vi så at studentene hadde

et behov for å få et bedre overblikk over helheten i barnevernets arbeid, samtidig som de trengte mer inngående kunnskap om de enkelte delene i prosessen. Gjennom å bruke ulike digitale læringsformer kunne emnene planlegges og gjennomføres på en slik måte at studentene både fikk tid til å drille basiskunnskapen og til å jobbe med anvendelse av dette på praksisnære problemstillinger. Emnene ble strukturert rundt saksbehandlingsprosessen i barnevernet, illustrert ved den digitale læringsstien *Gangen i en barnevernssak*. Til hvert av beslutningspunktene i læringsstien ble ulike læringsressurser gjort tilgjengelig, slik som e-forelesninger og selvstudiumoppgaver. Studentene fikk i oppgave å jobbe med dette hjemme, slik at de var forberedt på de temaene vi skulle jobbe sammen med dem om når de kom til undervisning. Undervisningen besto av dialogiske forelesninger, casearbeid i grupper, veiledning, rollespill og ulike skriveøvelser.

Refleksjoner rundt erfaringer fra *Gangen i en barnevernssak*

Hvilke erfaringer sitter vi igjen med etter tre års prosjekterfaring med *Gangen i en barnevernssak*? Vi erfarer at vi kan skape undervisnings- og læringsssituasjoner i teoristudiene som gir grunnlag for å trene opp en samlet faglig kompetanse forstått som kunnskap, ferdigheter og fronesis. Når vi sammenligner studentenes arbeid, reaksjoner og tilbakemeldinger med utfordringer beskrevet i feltet, ser vi flere likhetstrekk. Vi erfarer at studentene finner arbeidet med undersøkelsen interessant og engasjerende, men at de vegrer seg for å gå inn og ta standpunkt fordi de ser at forholdene de må veie mot hverandre, berører barn og foreldres grunnleggende rettigheter. Siden casene de arbeider med, utvikler seg til å bli mer og mer alvorlige, er det også en frustrasjon knyttet til å erfare at de vurderingene som ble gjort på et tidligere tidspunkt, ikke har ført til bedring av situasjonen for barnet og familien.

Å kunne før man skal mene

Det er mange som mener mye om hva som er rett og galt innenfor barnevernets arbeidsområde, og som har meninger om hvordan enkeltsaker bør håndteres.

En utfordring i utdanningen når vi arbeider med aktive læringsformer og utøvelse av skjønn og profesjonell dømmekraft, er å holde diskusjonene og samtalene på et faglig nivå og unngå synsing og «tatt-for-gittheter». Det er avgjørende at studentene tidlig i utdanningen erfarer at det kunnskapsgrunnlaget de nå skal tilegne seg, har en praktisk relevans, og at denne relevansen blir gjort tydelig for dem. Som lærere har vi derfor vært opptatt av hvordan vi kan legge til rette for at studentene ikke hopper rett over i argumentasjon, men at de går veien om forståelse, analyse og kritisk refleksjon. I undervisningsopplegget *Gangen i en barnevernssak* møter vi i alle kull flere studenter som er klare til å konkludere undersøkelsen etter emnets første dag. Dette gir oss et godt utgangspunkt for å utfordre studentenes holdninger, synspunkter og kunnskapsgrunnlag. På denne måten kan vi være med på å

bevege studentene fra skråsikker påståelighet til å ta et mer reflektert og begrunnet standpunkt.

Å beslutte uten å vite

Studentene uttrykker et ubehag knyttet til å skulle mene noe om hva som er best i situasjoner der barns behov for omsorg og beskyttelse ikke er forenlig med å ivareta barn og foreldres rett til privat- og familieliv. Ubehaget knyttes til å skulle håndtere rollen som både hjelper og kontrollør. Studentene skal ikke bare identifisere de relevante forholdene i saken, men veie disse mot hverandre og se dette i forhold til egne synspunkter og holdninger. Etter hvert som casen utvikles og situasjonen til barnet blir mer alvorlig, må studenten vurdere om det er nødvendig å gripe inn med tvang i familien. Dette skaper spenninger i studentgruppen

«Som lærere har vi ... vært opptatt av hvordan vi kan legge til rette for at studentene ikke hopper rett over i argumentasjon, men at de går veien om forståelse, analyse og kritisk refleksjon.»

som gir rom for mange spennende diskusjoner og faglige refleksjoner der verdier, normer, holdninger, fag og etikk kan tas med. Studentene gir uttrykk for at det er viktig for dem å gjøre gode vurderinger i sakene, og at de i stor grad identifiserer seg som kontaktperson for personene i casen. Dette bringer alvor inn i saken der studentene trekker på både sin begynnende teoretiske innsikt og sine følelser i møte med problemstillingene.

Studentene som var klare til å konkludere første dag, er nå ikke lengre så sikre. Det blir viktig for dem å kunne «nok» til å fatte gode beslutninger, og i diskusjoner med medstudenter og lærere blir det å gjøre en god jobb viktig.

Studiets privilegium er at det ikke er handlingstvang, men at det er mulig å skape tid og rom for refleksjon og veiledning. I fellesskap kan vi nærme oss problemstillinger fra ulike vinkler og utfordre oppfatninger av hva som er sannhet eller fakta i en sak. Det er tid til kritisk refleksjon og fordypning før man må fatte en beslutning. I dette krevende arbeidet er tett kontakt med faglærere, dialog, veiledning og tilbakemelding helt sentralt for studentenes opplevelse av læring og mestring (Øvrum & Kapstad 2019a, 2019b).

Digitalisering – lærings- og beslutningsstøtte

I utdanningen ser vi at nye elementer som e-pedagogikken tilbyr, kan føre med seg muligheter til å strukturere emner på en måte som gir mer tid til anvendelse under veiledning av faglærere. I pedagogikken bruker vi begrepet artefakter for å betegne fysiske redskaper som ressurser tilknyttet undervisning og læring. Vi har erfart at digitale undervisningsformer kan danne et stillas rundt studentenes selvstudier og kunnskapstilegnelse, og at de studentaktive læringsformene åpner opp for å anvende refleksjon i møte med mange ulike dilemmaer og praksisnære problemstillinger.

Den digitale læringsstien vi har utviklet i prosjektet *Gangen i en barnevernssak*, har i tillegg til dette også gitt studentene oversikt over saksgangen i barneverntjenestens arbeid og fungert som beslutningsstøtte i deres arbeid med en barnevernfaglig undersøkelse. I praksis har dette gitt oss noen muligheter til å etablere et faglig fellesskap med studentene, der de under kyndig veiledning får øvd seg på den profesjonelle rollen og arbeidet som kontaktperson i barneverntjenestene.

Redskap for et bedre barnevern

Fronesis gir nyttige bidrag i forståelsen av profesjonell kompetanse i en barnevernfaglig kontekst og kan gi noen nye perspektiver på hva utdanningene skal kvalifisere til og hvordan det bør tilrettelegges for studentenes læring.

Det er et stort politisk ønske om et bedre barnevern, og barnevernets evne til å finne fram til gode løsninger i enkeltsaker kritiseres ofte. Fronesis og de andre aristoteliske kunnskapsformene kan være nyttige å se hen til når det diskuteres hva en slik økt kompetanse skal innebære generelt og i utdanningen spesielt. Utfordringer er knyttet til både hvor stor vekt man i fremtiden skal legge på de ulike kunnskapsformene og hvordan det legges til rette for at studentene skal tilegne seg disse. Tre års studier gjør det ikke mulig for oss å utdanne erfarne profesjonsutøvere, men vi kan legge et grunnlag for gode læringsbaner der utvikling mot fronesis er sentralt. I diskusjonene som nå går om styrking av felt og utdanning mener vi at fronesis som kunnskapsform er viktig for å hele tiden holde fokuset på hva det er vi utdanner til og hvem vi utdanner for.

LITTERATUR

- Brunstad, Paul Otto (2007). Faglig klokskap; mer enn kunnskap og ferdigheter. *Pacem*, 10(2), s. 59–70.
- Dale, Erling Lars (1997). Kvalitetsansvar i utdanningssystemet. I *Pedagogisk filosofi* (s. 154-180). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Dale, Erling Lars (2011). *Utdanningsvitenskap og pedagogikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Damşa, Crina, de Lange, Thomas, Elken, Mari, Esterhazy, Rachelle, Fosslund, Trine, Frølich, Nicoline, . . . Aamodt, Per Olaf (2015). Quality in Norwegian Higher Education: A review of research on aspects affecting student learning. In: NIFU.
- eDU (2017). Digital dynamisk læringssti for aktiv læring. Hentet fra <http://eblogg.usn.no/2017/11/05/digital-dynamisk-laeringssti-for-aktiv-laering/>
- Fosslund, Trine Medby (2015). *Digitale læringsformer i høyere utdanning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, Harald (2008). Profesjon og kunnskap. I (s. 71–86). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovdenak, Sylvi Stenersen (2016). Fronesis som kunnskapsform i legeutdanningen. *Uniped [elektronisk ressurs]: tidsskrift for universitets- og høgskolepedagogikk*, 39(4), s. 330–344.
- Hovdenak, Sylvi Stenersen, & Wiese, Eline F. (2017). Fronesis: veien til profesjonell lærerutdanning?
- Kinsella, Elizabeth Anne, & Pitman, Allan (2012). *Phronesis as Professional Knowledge: Practical Wisdom in the Professions*. In Professional Practice and Education: A Diversity of Voices, Vol. 1. Ontario University of Western (Ed.).
- Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning (2019).

- Mayhew, Matthew J., Pascarella, Ernest T., & Terenzini, Patrick T. (2016). *How college affects students. : Volume 3, : 21st century evidence that higher education works.*
- National Research Council (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School: Expanded Edition.* Washington, DC: The National Academies Press.
- NOU 2017:12. *Svikt og svik – Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.* Oslo hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3be8090f3c354f5e-b821535142071c50/horingsnotat-l595756.pdf>.
- Nussbaum, Martha C. (1997). *Cultivating humanity: a classical defense of reform in liberal education.* Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Pintrich, Paul R. (1999). The role of motivation in promoting and sustaining self-regulated learning. *International Journal of Educational Research*, 31(6), s. 459-470.
- Schei, Edvin (2016). Dannelse til lege. Pasientkontakt og profesjonalitet i første fase av medisinstudiet. *Uniped*, 39(04), s. 357-367.
- Schön, Donald A. (1987). *Educating the reflective practitioner.* San Francisco, Calif: Jossey-Bass.
- Schön, Donald A. (1995). *The reflective practitioner: how professionals think in action.* Aldershot: Arena.
- Skau, Greta Marie (2017). *Gode fagfolk vokser: personlig kompetanse i arbeid med mennesker* (5. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Smeby, Jens Christian, & Mausethagen, Sølvi (2011). Kvalifisering til «velferdsstatens yrker». *Utdanning 2011 – veien til arbeidslivet.*
- St.meld. (2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning (2016–2017).* Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>.
- Statens Helsetilsyn (2017). *Bekymring i skuffen - Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2015 og 2016 med barnevernets arbeid med meldinger og tilbakemelding til den som har meldt.* Hentet fra https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter/2017/helsetilsynetrapport1_2017.pdf.
- Statens Helsetilsyn (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker.* Oslo.
- Sullivan, William M., & Shulman, Lee S. (2005). *Work and integrity: the crisis and promise of professionalism in America* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Thomassen, Magdalene (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Zimmerman, Barry J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory Into Practice*, 41(2), s. 64-70.
- Øvrum, Inger Therese, og Kapstad, Siv Merethe (2019). *Hvordan kan barnevernsfaglig undersøkelsesarbeid læres?* Tidsskriftet Norges Barnevern nr 3/19.

Om forfatterne

Siv Merethe Kapstad er barnevernspedagog med master i pedagogikk. Hun er universitetslektor ved Universitetet Sørøst-Norge (USN) og saksbehandler ved Barnevernsvakta i Telemark. Hun sitter også i Profesjonsrådet for barnevernspedagoger i FO.

siv.m.kapstad@usn.no

Inger Therese Øvrum er jurist og universitetslektor ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN).

inger.t.ovrum@usn.no

Tekst og foto:
Mia Paulsen

Professor søker kolleger

— Ingunn Studsrød var ett av mange barn som vokste opp under nøysomme kår i Norge på sekstitallet. Nå er hun sannsynligvis den eneste barnevernspedagogen med profesortittel. Hun håper de snart blir flere.

Vi møtte Ingunn Studsrød der hun har røttene sine, i Stokke i Vestfold. Som barn plukket og solgte hun selvdyrkede jordbær og grønnsaker sammen med sine fire søsken på gården hvor moren fortsatt bor. Det var et godt supplement til familiens inntekter. Alle bidro. Søsknene konkurrerte om å plukke mest og best; de lærte å teste seg mot andre, men også å samarbeide.

Å samarbeide og samtidig sette seg i respekt – nyttige ferdigheter hvis man som Ingunn Studsrød blir satt til å lede en gruppe til å utrede retningslinjer for barnevernspedagogutdanningen. I mars 2019 var retningslinjene vedtatt.

– *Er du fornøyd med resultatet?*

– Ja. Det har vært både spennende og vanskelig å utvikle sammen med praksisfeltet. Men i stedet for en rammeplan på 80 sider har vi nå en retningslinje på tre. Det medfører blant annet større risiko

Fakta**Navn:** Ingunn Studsrød**Alder:** 56**Status:** Gift, to barn og et bonusbarn

Barnevernspedagog med Phd.-grad, professor ved Universitetet i Stavanger, forsker og lærer for barnevernspedagogstudenter på alle nivåer. Ledet Programgruppe for barnevernspedagogutdanning som utredet nye retningslinjer for barnevernspedagogutdanningen, RETHOS. Vedtatt mars 2019



for at utdanningene blir mer ulike. Men kanskje vil det også medføre at kravene oppfattes tydeligere, påpeker hun.

Ett av temaene til diskusjon var hvilken rolle sosialpedagogikken skulle ha i utdanningen. Første høringsutkast ble møtt med reaksjoner på grunn av at sosialpedagogikken var borte. Etter diskusjoner i programgruppa valgte Studsrød å ta dissens til fordel for sosialpedagogikken.

– Sosialpedagogikken gir et kritisk perspektiv, men vi har kanskje ikke vært gode nok til å utvikle sosialpedagogikken som anvendt fag, bemerker hun.

Studsrød ble alene om dissensen. Hun peker på at programgruppa var tung på barnevernfaglig kompetanse, men ikke like tung på kompetanse om psykiatri, skole og forebyggende sektor. Hennes tolkning er at det var et politisk ønske at barnevernet skulle få hovedfokus.

«Sosialpedagogikken gir et kritisk perspektiv, men vi har kanskje ikke vært gode nok til å utvikle sosialpedagogikken som anvendt fag.»

Ønsker femårig utdanning

Femårig barnevernspedagogutdanning har vært et stridstema i mange år. Ingunn Studsrød har gått inn for fem års utdanning til barnevern. I dag stilles ingen krav til hva slags utdanning ansatte i barnevernet skal ha.

– Det er veldig alvorlige og vanskelige jobber. Jeg forstår hvordan det må være å tilegne seg bred flerfaglig kompetanse i løpet av et kort studium og å få et så stort ansvar. Du møter kanskje ungdom som gjør alt de kan for å skyve deg bort. Jobben stiller store personlige og faglige krav, sier Ingunn Studsrød.

Men i de nye retningslinjene for barnevernspedagogutdanning er utdanningen treårig. Utdanningslengde var ikke tema da retningslinjene skulle lages, presiserer gruppelederen.

– *Har du selv truffet mange udugelige barnevernspedagoger som jobber med barnevern?*

Vi oppfatter en antydning til nøling.

– Kampanjen #heierna viser i alle fall at mange gjerne vil jobbe mer enn det rammer og strukturer gir mulighet for. Jobben er innmari komplisert.

Ingunn Studsrød lever i et felt befolket av mange profesjoner, inkludert barnevernspedagoger og sosionomer. En av hennes beste kolleger er sosionom. I bunnen, som det heter.

– *Er det en profesjonskamp mellom barnevernspedagoger og sosionomer?*

– Det kan nok hende, men det handler om mer enn femårig utdanning. Barnevernspedagogene var lillesøstre, men slik er det ikke lengre. Både sosionomer og barnevernspedagoger har viktige roller i barnevernet, og det er bra at vi har forskjellig kompetanse. Slik kan vi gi forskjellige bidrag, understreker Ingunn Studsrød.

Kampen om barnevernspedagogenes utdanning skapte i sin tid svært så høye bølger. Selv om debatten ikke lenger er like betent, er femårig utdanning fortsatt et konfliktspørsmål.

Hverdagen til professor Studsrød er sjelden helt fri for konfliktspørsmål.

– Jeg liker ikke konflikter, men jeg går inn i dem når det er nødvendig. Tenker meg nøye om og prøver å være saklig. Kritiske perspektiver og konflikter bringer verden videre, samfunnet er ikke et harmonisk sted der alle er enige. Vi barnevernspedagoger må bruke stemmene våre, oppfordrer Ingunn Studsrød mildt.

Gjennomsiktig samfunn

Sin egen stemme har hun brukt flittig og blidt siden hun som nest yngste barn måtte lære å gjøre seg gjeldende i søskenflokket. De hadde all verden av uteareal å leke på her i Stokke, hvor jordene brer seg imøtekommende nedover mot Oslofjorden. De største barna passet på de mindre. Far hadde yrker som sjømann, nattevakt og snekker, mor var hjemmeværende.

Men det å vokse opp på landet i 60-åra betydde å leve i et temmelig gjennom-siktig samfunn.

På skolen var det 24 elever, og på vei til skolen passerte de «fattighuset», en kommunal bolig som huset en fattig barnefamilie. Alle visste at de var fattige. På en av gårdene jobbet det en mann med utviklingshemning mot kost og losji. Hvem som drakk og hvem som var voldelig, var godt kjent i bygda. Ingunn visste godt at ikke alle hadde det bra.

«Kritiske perspektiver og konflikter bringer verden videre, samfunnet er ikke et harmonisk sted der alle er enige. Vi barnevernspedagoger må bruke stemmene våre.»

Og hjemme var politikk et stadig tema. Faren var opptatt av forskjellene mellom fattige og rike og hvor urettferdige de var.

– Farmor oppdro ni barn alene under krigen da hvalfangerskipet til farfar ble rekvirert av Regjeringen i London. Skipet hans ble torpedert to ganger, og farmor visste ikke om han var død eller i live. Hun måtte kjempe for å forsørge familien, og fars søstre måtte tidlig ut og jobbe som hushjelper, forteller Ingunn Studsrød.

En av søstrene hennes skisserer en situasjon fra barndommen: Broren kjørte foran på traktoren. Bak ham gikk de fire søstrene og plukket stein. De hadde den tyngste jobben. Det var urettferdig! mente søsteren.

Men Ingunn modererer bildet: Broren skulle jo overta gården. Og hun selv fikk også forsøke seg på traktoren. Da riktignok med det resultat at hun rygget inn i det plastklede drivhuset.

Om verden var full av urettferdighet, var likevel samhold og samarbeid viktig for familiens velferd, påpeker Ingunn Studsrød.

Etter hvert tok moren oppdrag med å bistå to autister. Dermed ble Ingunn støt-tekontakt for den ene av dem da hun var i ungdomsskolealder. Hun var allerede på vei til å bli sosialarbeider.

En engasjert lærer på gymnasets samfunnsfaglige linje trakk interessen i samme retning: Hun ville bli barnevernspedagog.

Ingunn Studsrød var av en generasjon som måtte ha forpraksis før hun kunne tas opp på barnevernspedagogstudiet. Hun jobbet i en bolig for unge gutter med

utviklingshemning. Dessuten måtte hun samle ekstrapoeng for å komme gjennom nåløyet. Iherdig var hun, da som nå.

Full av spenning åpnet hun konvolutten. Glad og lettet leste hun at hun hadde kommet inn på studiet. I Stavanger. Skjebnen var beseglet. I Stavanger bor hun fortsatt, og der har barna hennes vokst opp. Men ferier på familiehytta i Stokke har sørget for godt vedlikehold av røttene i Vestfold.

– *Hva husker du best fra studiet?*

– Bernsteins språkkoder. Og noen veldig spennende praksisperioder, blant annet i Åna fengsel og i ungdomspsykiatrien. De hadde svært gode veiledere. Jeg lærte mye.

– Ja, og så var jeg veldig aktiv i studentforeningen og andre organisasjoner.

Hun trekker lett unnskyldende på skuldrene over at såpass beskjedne deler av pensum har satt avtrykk, og håper kanskje i det stille at hennes egen undervisning setter dypere spor.

– *Hvordan tror du at studentene dine ser på deg?*

– Som uhøytidelig og engasjert? Det avhenger jo av hvem du spør. Med masterstudentene jobber jeg for at de skal få tro på at de får det til. Og jeg stiller krav, forventer at de jobber.

Selv er hun god til å ta i et tak, ifølge kollegene. Som professor med undervisnings- og forskningsplikt har hun i tillegg hatt perioder med tilkallingsvakter på barnevernsvakta og jobbet som kognitiv terapeut. Det kunne nok bli i overkant mange gjøremål innimellom. Da er det godt å trekke seg tilbake på ei hytte – hun og mannen har to, en ved sjøen og en på fjellet. I Lauvik kan hun ta en padletur i sin nokså nye kajakk eller sette seg i solveggen med PC-en på fanget. På hytta i Sirdalen kan hun stå slalåm eller spenne på felleskiene og lange ut i fjellheimen. Professoren må luftes jevnlig for å føle seg i balanse.

Norges eneste

Det er en barnevernspedagogs barnelærdom at vilkårene tidlig i livet har avgjørende innflytelse på livet som voksen. Men de bestemmer ikke alltid hvilken posisjon du skal ta i samfunnet. Det var ikke forutbestemt at Ingunn Studsrød skulle bli professor: Det er en svært sjelden stilling for en barnevernspedagog. Hun er faktisk sannsynligvis den eneste i Norge.

– *Hvorfor er det viktig at en barnevernspedagog er professor?*

– Det er viktig at barnevernspedagoger står fram på mange arenaer. Vi støtter oss mye på psykologene, men barnevernsforskning og sosialt arbeid bringer andre perspektiver inn. Vi trenger flere barnevernspedagoger med doktorgrader, sier professoren.

Men kommende Phd-studenter er herved advart: Under disputasen tolket Studsrød akronymet Phd. på diverse måter: Patiently hardworking Detectives, Positive humorous Dreamers, Periodically heading Downhill, Personally heading for Divorce, eller Pretty heavily Depressed.

Hun hadde også med en definisjon med tydelig referanse til lave doktorstipend: Probably heavily in Debt.

Disputasen ble muntrere enn de fleste: Etter en seriøs og stressende innspurt kviterte Ingunn Studsrød med å auksjonere bort alt hun hadde akkumulert under doktorarbeidet: ord hun ikke hadde brukt, rapporter, notater, analyser – og veilederen sin.

– Jeg liker å tulle litt når jeg holder tale, men det kan bli litt flaut når jeg føler at tilhørerne ikke forstår at jeg tuller, smiler Ingunn Studsrød.

Studsrød ønsker seg en god vekselvirkning mellom teori og praksis. Da bør feltet og utdanningene ha tettere kontakt etter hennes mening.

– Burde det være en forskrift om at de som jobber med undervisning og forskning skal hospitere i praksisfeltet med jevne mellomrom?

– Det skjer nok mye i feltet som jeg ikke kan lære i en kort praksisperiode. Men det er mange måter å gjøre det på. Vi kan ikke dekke opp alt i praksisfeltet, men deltakerbasert forskning hjelper også. Vi forsøker dessuten å ansette folk fra praksisfeltet i deltidsstillinger, men det er vanskelig fordi de ikke oppfyller formelle krav til utdanning, sier Ingunn Studsrød.

Nå har fylkesmannen i Rogaland invitert henne og kolleger inn i et læringsnettverk hvor lokale barneverntjenester kan lære av hverandre. Tjenestene bestemmer hvilke saker eller spørsmål de vil ha diskutert.

– Vi får kjennskap til utfordringene i feltet, det er kjempefint, sier hun entusiastisk.

Ingunn Studsrød har deltatt i internasjonale forskningsprosjekter som dekker mange land og kulturer. Mye er forskjellig.

– Men i hele verden er barnevern en vanskelig jobb, understreker hun.

Av Siv Dimmen og
Frøydis Trædal



Barnevernet, en arena for læring

Barnevern er et komplekst arbeidsfelt. For å møte de mange dilemmaene må vi satse på å mobilisere de ansattes kompetanse. Refleksjon og kontinuerlig utvikling av kompetansen er en oppgave både for ansatte og ledere i barnevernet.

Barnevernsarbeidere trenger mer kompetanse! Hvilken kompetanse som trengs for å arbeide i barneverntjenesten, har vært diskutert i flere tiår, og behovet for økt kompetanse har blitt understreket av mange aktører (Oterholm 2016).

Regjeringen har på bakgrunn av en kartlegging satt i gang et nasjonalt kompetanseløft: *Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018–2024* (www.regjeringen.no). Strategien omfatter en styrking av grunnutdanningene, etablering av flere nye videreutdanninger, etablering av kommunale læringsnettverk og veiledningsteam samt krav til kompetanse for arbeid i barneverntjenesten.

Vi mener i tillegg at noe av den kompetansen som kreves for å arbeide i barneverntjenesten, er av en slik karakter at den bare kan utvikles i praksisfeltet. Barneverntjenesten må derfor selv til en viss grad drive kompetanseutvikling som bør integreres

i det daglige arbeidet. Målet med denne artikkelen er å bidra til en økt bevissthet om kompetansen som trengs i barneverntjenesten og hvordan denne kan mobiliseres og utvikles i praksis.

Profesjonell kompetanse og utvikling

Profesjonell kompetanse kan sies å bestå av både teoretisk kunnskap, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse, og har blitt betegnet som kompetansetrekanten (Skau 2011). De tre sidene ved kompetanse henger sammen og påvirker hverandre. Teoretisk kunnskap og ulike metoder kan barnevernansatte lære på videreutdanninger og kurs. Men for å få utviklet sin personlige kompetanse og få integrert de ulike kunnskapstypene, trenger de også å få og bearbeide erfaringer i praksis.

Barnevernsarbeid er komplekst, og utøvelse av faglig skjønn er en sentral del av arbeidet. Familiene og barna som barnevernansatte møter, er unike. Derfor må kunnskapen integreres og tilpasses situasjonen. Teori og metoder kan ikke tas i bruk på en instrumentell måte, man må gå inn i den enkelte situasjonen og hver gang finne den rette måten å handle på (Fossestøl 2002, Grimen 2008).

Michael H. Rønnestad diskuterer profesjonell utvikling med utgangspunkt i studier om psykoterapi (2008). Studiene viser at de erfarne terapeutene legger stor vekt på erfaringer, samtidig som de har en lang teoretisk skolerings som også har betydning for deres profesjonelle utvikling. Han oppsummerer med at det er en krevende prosess å omsette teoretisk kunnskap til praktisk handling. Den profesjonelles situasjon er preget av usikkerhet og kompleksitet, og det er nødvendig med en åpen og kritisk tenkning for å løse de situasjonene man står overfor.

I kontakten med barna og familiene deres får barnevernsarbeidere øvelse i å håndtere situasjoner som aldri er helt like. For å oppnå utvikling må det samtidig legges til rette for en bearbeiding av erfaringene i form av refleksjon, både alene og sammen med andre. Barneverntjenesten er en unik arena for denne formen for læring og utvikling.

Kompetansemobilisering

Kompetansemobilisering er et begrep hentet fra ledelses- og organisasjonsteorien som vi vil ta utgangspunkt i for å belyse viktige sider ved kompetanseutvikling i barneverntjenesten (Lai 2013). Kompetanse kan sees som potensial for å oppnå mål og utføre handlinger av høy kvalitet. Å mobilisere kompetanse vil si at ansatte får oppgaver og utfordringer som er relevante for den kompetansen de har. Ifølge Lai (2011) er de ansattes opplevelse av å få brukt kompetansen sin den viktigste faktoren for å oppnå en indre motivasjon. Det å være indre motivert vil igjen si å ha en oppriktig glede av og interesse for oppgaven en skal utføre. Indre motivasjon er den formen for motivasjon som gir flest positive effekter for både medarbeideren selv og organisasjonen.

Noe som er særlig betydningsfullt for opplevelsen av å få brukt egen kompetanse, er *mestringstro*, opplevd *autonomi* og opplevd *tilhørighet* (ibid).

«Familiene og barna som barnevernansatte møter, er unike. Derfor må kunnskapen integreres og tilpasses situasjonen.»

Mestringstro

Troen på egen kompetanse, eller mestringstro, innebærer å ha tillit til at man har den nødvendige kompetansen for å møte ulike krav, oppgaver og utfordringer (Lai 2011). Troen på egen kompetanse er viktig for den ansattes indre motivasjon.

Dette kan vi som sosialarbeidere kjenne igjen fra arbeid med klienter. Vi vet at motivasjon og det å ha tro på seg selv er viktig for å få til endringer i praksis.

For å øke mestringstroen er det viktig med *mestringsopplevelser, gode rollemodeller, konstruktive tilbakemeldinger og stressmestring* (Bandura 1986 i Lai 2013). Disse faktorene går over i hverandre og handler om å utvikle en åpen kultur på arbeidsplassen hvor medarbeiderne lærer av hverandre.

Tidligere erfaringer fra saker der det har skjedd positive endringer kan gi barnevernsarbeideren *mestringsopplevelser* som gir større trygghet i arbeidet med en ny familie. I barnevernssaker er det ikke alltid det skjer så store positive endringer, og ofte vil de vanskelige forholdene fortsatt være der til en viss grad. Det kan derfor være nødvendig å lete etter det som går bra, og se hvordan det kan brukes for ytterligere positive endringer. Det å skape en kultur i tjenesten der de ansatte studerer nærmere hva som gikk bra, kan være en måte å skape mestringsopplevelser på.

Gode rollemodeller handler om å ha kolleger å lære av (Lai 2013). Det krever en viss stabilitet i tjenesten, slik at gode praktiskere utvikles. Det kreves også en forståelse av at kompetanse i barneverntjenesten består av kunnskap fra ulike kunnskapskilder, slik kompetansetrekanten illustrerer (Skau 2011). En del kunnskap er vanskelig å formidle med ord og må sees eller oppleves (Fossestøl 2006).

Dersom man legger til grunn en forståelse av at praktisk kunnskap tar tid å utvikle (Skau 2011, Rønnestad 2008), må det også legges til rette for at nye medarbeidere i barneverntjenesten får mulighet til å være nye og skaffe seg erfaringer ved for eksempel å arbeide sammen med mer erfarne barnevernsarbeidere. Samtidig er det ikke gitt at man er en god praktiker fordi om man har jobbet lenge. Det praktiske barnevernsarbeidet må følges av refleksjon og justering.

Å få *konstruktive tilbakemeldinger* kan også bidra til mestringsopplevelser. Det kan øke innsatsviljen og dermed også mulighetene for mestring (Lai 2013). Dette innebærer å gi og få konkrete innspill på hverandres handlinger og forståelse av situasjonen. Det handler ikke bare om å gi støtte, men også om å utfordre etablerte tankemønstre (Aga Askeland 2006). Barnevernsarbeid er et verdiladet arbeidsfelt der det gjøres inngrep som av mange oppleves som kontroversielle. Innenfor et slikt område vil det derfor være særlig viktig med konstruktive tilbakemeldinger på arbeidet for å oppnå profesjonell utvikling, både for den enkelte medarbeider og for hele tjenesten. Fagpersonen har også behov for konstruktive tilbakemeldinger på verdier og etisk dømmekraft. Å skulle ta avgjørelser som har stor betydning for andre menneskers liv, krever en bevisst holdning til handlingen og hvordan den utføres (Christoffersen 2011).

Stressmestring er også viktig for å øke mestringstroen. Ifølge Lai (2013) kan dette handle om å hjelpe medarbeidere til å fortolke kroppslige signaler på stress på en

konstruktiv måte. For eksempel kan for mye fokus på nervøsitet forsterke stresset og minske mestringstroen. Det kan også handle om å hjelpe ansatte til å prioritere arbeidsoppgaver og til å etablere gode arbeidsvaner. Stress kan også reduseres ved å ha tydelige rollebeskrivelser og gode beslutningsprosedyrer i organisasjonen. Et annet moment for å minske stress kan være å forsøke å ha realistiske forventninger til hva som er mulig å oppnå i arbeidet med familiene. Det kan derfor være viktig for barnevernansatte å snakke sammen om dette.

«Til tross for at det finnes mye kompetanse i barneverntjenesten, vil det alltid være behov for å utvikle den ytterligere.»

Autonomi

Autonomi eller selvstendighet handler om å ha handlingsrom og valgfrihet, å kunne velge det man mener er den beste framgangsmåten for en oppgave. Det gir en opplevelse av at andre har tillit til det en gjør (Lai 2015). Dette er en viktig forutsetning for å utvikle og beholde den indre motivasjonen. Det er en klar positiv sammenheng mellom opplevd autonomi og mobilisering av kompetanse, avhengig av hvilket behov for autonomi medarbeideren vil ha (Lai 2011).

Å ha autonomi betyr ikke at medarbeideren kan handle helt på egen hånd. Autonomi betyr å ha handlingsrom innenfor noen gitte rammer. Det er vanlig med rapporterings- og kontrollsystemer på arbeidsplasser. Dersom disse er svært detaljerte, vil den ytre motivasjonen kunne forsterkes og gå på bekostning av den indre motivasjonen. Gjør den det, vil det kunne føre til dårligere ytelse (Utman 1997 i Lai 2015). Det er derfor en utfordring for en leder å finne en god balanse mellom å etablere nødvendige rutiner og prosedyrer og å gi den enkelte medarbeider frihet til å gjøre egne vurderinger om hvordan hun skal gjøre jobben.

I barneverntjenesten vil det være nødvendig at ansatte har et visst handlingsrom. Den ansatte må utøve et skjønn, fordi det ikke er mulig å spesifisere alle situasjoner den profesjonelle skal ta stilling til.

Skjønn er resonnering omkring hva som bør gjøres i enkelttilfeller og der holdpunktene er svake (Grimen 2008). Skjønnsutøvelsen bygger på en kombinasjon av kunnskapstypene i kompetansetrekanten. Den personlige kompetansen, som er en av kunnskapstypene, innebærer en viss grad av personlig tilnærming, og dermed kreves det også autonomi. For mye standardisering vil kunne gi inntrykk av at det ikke er behov for den kompetansen og vurderingsevnen som medarbeiderne har (Lai 2015).

Med autonomi følger også ansvar. Det ansvaret må den ansatte være villig til å ta. Medarbeideren må oppleve en balansegang mellom å få støtte når det trengs, og å kunne ta selvstendige vurderinger der det er forsvarlig. Dersom en medarbeider blir satt til oppgaver hun ikke opplever å ha tilstrekkelig kompetanse til å utføre, vil hun oppleve for stor grad av autonomi, noe som vil kunne bli belastende (Lai 2013).

Tilhørighet

Å ha tilhørighet vil si å oppleve å være en del av en gruppe der man blir sett og lyttet til, og der man får konstruktive tilbakemeldinger på meninger og handlinger. For

å oppnå dette på en arbeidsplass må arbeidsoppgavene være godt organisert. I tillegg må arbeidsmiljøet være støttende og inkluderende. De medarbeiderne som i størst grad opplever støtte fra ledere og kolleger, er også de som i størst grad opplever at de får brukt kompetansen sin (Lai 2011).

Fordi det ikke finnes så mange opplagte svar på hva som er riktig å gjøre i barnevernsarbeid, vil refleksjon være en nødvendig del av arbeidet. Konkrete innspill og støtte fra kolleger og leder vil, som nevnt, kunne være til hjelp i arbeidet med familiene. Dette vil bidra til å kvalitetssikre arbeidet, få fram flere perspektiver i sakene og dermed også mobilisere kompetanse i hele gruppen.

Opplevelsen av tilhørighet er særlig motiverende når den er knyttet til muligheter for å bruke kompetansen sin (Lai 2011). Når barneverntjenesten skal jobbe med tilhørighet i personalgruppen, er det derfor viktig at det er faglige spørsmål de ansatte samles om og har fokus på.

Læring utenfor skjemaene

Barneverntjenestens arbeid er sammensatt, og barnevernsarbeidere står ofte overfor uløselige dilemmaer, der enhver konklusjon kan medføre noen negative sider. Ifølge Rønnestad (2008) er det et viktig kriterium for profesjonell utvikling at den profesjonelle tåler å ikke forstå hele bildet med en gang. Den profesjonelle må ha forståelse for kompleksiteten og utfordringene i arbeidet og unngå å gripe til handling på et sviktende grunnlag.

Siden barnevernet er komplekst, kan det oppstå et ønske om å forenkle slik at arbeidet blir lettere å håndtere. Retningslinjer, standarder og metoder som blir utarbeidet både sentralt og lokalt i barnevernet, er én måte å gjøre denne forenklingen på. Selv om en forenkling er nødvendig for å arbeide målrettet og for mest mulig likebehandling av klienter, kan en for stor vektlegging av dette medføre at kompetansen på å forholde seg til flere sider av en sak svekkes. Et viktig mål for kompetanseutviklingen i barneverntjenesten må derfor være å ruste de ansatte til å stå i det komplekse.

I arbeidet med kompetansemobilisering i barneverntjenesten er det noen forutsetninger vi vil trekke fram. Det er *bruk av refleksjon som arbeidsform*, at *kompetanseutvikling tar tid* og at tjenesten må ha en *strategi for kompetanseutvikling*.

Refleksjon

Ifølge Rønnestad (2008) er kontinuerlig refleksjon den mest sentrale enkeltstående siden ved profesjonell utvikling. Å reflektere er noe vi gjør for å skape mening eller forandre forståelsen av det som skjer når noe overrasker, er uvant eller problematisk (Aga Askeland 2006). Vi bruker begrepet refleksjon om en strukturert prosess der barnevernsarbeidere bringer inn ulike perspektiver på en sak.

Björg Fossetøl (2006) hevder at den praktiske kunnskapen, som er en vesentlig del av sosialt arbeid, underkommuniseres til fordel for den teoretiske kunnskapen. Den teoretiske kunnskapen har tradisjonelt en forrang som kunnskapstype, men favner likevel ikke kompleksiteten i sakene barnevernsarbeideren jobber med.

Den praktiske kunnskapen er vanskeligere å sette ord på og formidle. Den blir

ofte tatt for gitt (ibid). For å klare å formidle praksiskunnskap må barnevernsarbeideren først bli seg bevisst handlingene sine (Fossestøl 2006, Rønnestad 2008). Dette er særlig viktig ettersom det stilles høye krav til barnevernsarbeidere om at de skal kunne gjøre rede for arbeidet sitt. I tillegg kan det bidra til å anerkjenne praktisk kunnskap slik at den i større grad verdsettes på samme måte som teoretisk kunnskap. Å sette ord på praksiskunnskapen ser vi på som en måte å mobilisere kompetanse på. Refleksjon som strukturert aktivitet kan bidra til slik kompetansemobilisering.

Refleksjon kan skje både individuelt og i gruppe. I barneverntjenesten er det vanlig med veiledningsordninger der refleksjon som mer eller mindre strukturert aktivitet inngår. Det er en arbeidsform som kan bidra til å utvikle ny kunnskap ved å se nærmere på handlinger og konsekvensene de har.

Refleksjon vil kunne hjelpe oss å se en sak fra flere sider og utfordre oss på egne verdier og forståelser (Aga Askeland 2006). Det å få hjelp til å rydde i egne tanker, klargjøre egne argumenter og få tilført nye perspektiver, vil kunne bidra til at barnevernsarbeideren står tryggere i sine vurderinger. Dermed vil hun kunne oppleve autonomi og få muligheter for mestringsopplevelser. Å reflektere sammen med kolleger vil også være et viktig redskap for å utvikle en følelse av tilhørighet.

Den kontinuerlige refleksjonen, der man tenker gjennom en situasjon på forhånd og tar den opp til refleksjon etterpå, gjør at barnevernsarbeideren kan bygge seg opp en handlingsberedskap. Barnevernsarbeideren er da mer forberedt på mulige handlemåter i situasjoner hun kommer opp i. Dette kan i tillegg være en måte å mestre stress på. De ansatte kan prøve ut argumenter og få innspill fra kolleger i en situasjon der det er rom for prøving og feiling. En slik form for kollegaveiledning er særlig relevant når en står overfor et etisk dilemma, noe en ofte gjør i barnevernsarbeid (Nordby 2013).

Slik vi ser det, er refleksjon et viktig redskap for å utvikle praksiskunnskapen, og vil også kunne føre til bedre tjenester for brukerne. I tillegg kan refleksjon med kolleger bidra til et fellesskap om arbeidet som kan inspirere og motivere den enkelte medarbeider til å utvikle sin kompetanse. Refleksjon kan derfor sees på som et viktig verktøy for å fremme kompetansemobilisering.

Kompetanseutvikling tar tid

Det å utvikle seg som profesjonell er en sammensatt prosess (Rønnestad 2008). Å integrere de ulike kunnskapstypene er, som nevnt tidligere, komplekst og krever tid. Dette fordi barnevernsarbeidere må øve seg på ferdigheter som kreves, og reflektere over erfaringene sine. Vi bør derfor ikke ha en overdreven tro på at kompetanseutviklingstiltak fører til raske endringer i praksis.

Å arbeide i barnevernets førstelinje innebærer å komme i kontakt med barn og familier med ulike problemer, som for eksempel rus, psykisk sykdom, atferdsproblemer og fattigdom. I tillegg må barnevernansatte ha god kunnskap om temaer som juss, offentlig forvaltning og kommunikasjon. For barnevernsarbeideren betyr det at hun må ha kunnskap om mange fagområder. Det er vanlig at barneverntjenester organiserer seg etter funksjon for å kunne spisse kompetansen. Likevel krever hvert funksjonsområde omfattende kunnskap som det tar tid å lære seg.

Strategi for kompetanseutvikling

Kompetanseutvikling i barneverntjenesten krever at ledelsen har et bevisst forhold til hva kompetanseutvikling er og en strategi for hvordan organisasjonen skal jobbe med dette.

Med utgangspunkt i forståelsen av at barnevernsarbeid har sitt grunnlag i flere kunnskapstyper, betyr det at kompetanseutvikling i barneverntjenesten må bestå av mer enn opplæring i enkelttemaer og metoder. Det kreves en integrering av de ulike kunnskapstypene, og kompetansesatsingen må derfor omfatte utvikling av ferdigheter og praksiskunnskap i tillegg til teoretisk opplæring. Denne utviklingen må foregå ute i barneverntjenesten.

Det er også viktig å bygge en organisasjonskultur som mobiliserer de ansattes kompetanse ved å vektlegge mestring, autonomi og tilhørighet.

Hverdagen i en barneverntjeneste er travel, og planer må ofte endres fordi uforutsette hendelser skjer. Strukturer for veiledning og bearbeiding av erfaringer bør derfor ligge fast. Ved å bygge inn slike strukturer for refleksjoner i eksisterende møter i tjenesten vil en legge til rette for kompetanseutvikling. Mange barnevernskantor har for eksempel jevnlig fagmøter som kan være en god arena for kollegaveiledning, og dermed også for kompetanseutvikling.

Alltid behov for læring

Kravet om økt kompetanse og diskusjonen om hvilken kompetanse som trengs i barneverntjenesten, vil sannsynligvis være et tilbakevendende tema også i årene som kommer. Fordi det er et komplekst fagfelt, blir man aldri ferdig utlært. Til tross for at det finnes mye kompetanse i barneverntjenesten, vil det alltid være behov for å utvikle den ytterligere. Vårt håp er at diskusjonen videre også vil omfatte hvordan teoretisk kunnskap kan anvendes og hvordan praksiskunnskap kan utvikles i barneverntjenesten. Da vil spørsmålet om hvordan man skal drive kompetanseutvikling i barneverntjenesten bli viktig. Vi mener at det må være et ansvar både for ledere og ansatte. Det må sees på som en kontinuerlig prosess der ledere legger til rette og ansatte bidrar til sin egen profesjonelle utvikling ved å ha en aktiv kunnskaps- og erfaringsøkende holdning (Rønnestad 2008).

LITTERATUR

Askeland, Gurid Aga (2006). Kritisk reflekterende – mer enn å reflektere og kritisere. *Nordisk sosialt arbeid* nr. 2 2006, s. 123–135.

Christoffersen, Svein-Aage (red.) (2011). *Profesjonsetikk. Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker*, Universitetsforlaget, 2. utgave.

Fossestøl, Bjørg (2006). Hvorfor er det så vanskelig å artikulere praktisk kunnskap, i Anita Røysum (red.) *Sosialt arbeid*, FO, s. 25–36.

Grimen, Harald (2008). Profesjon og kunnskap, i Anders Molander og Lars Inge Terum, (red.) *Profesjonsstudier*, Universitetsforlaget, s. 71–86.

Grimen, Harald (2008). Profesjon og skjønn, i Anders Molander og Lars Inge Terum, (red.) *Profesjonsstudier*, Universitetsforlaget, s. 179–196.

Lai, Linda (2013). *Strategisk kompetanseledelse*. Fagbokforlaget.

Lai, Linda (2011). Kompetansemobilisering og egenmotivasjon. *Magma* 03/11, s. 49–55.

Nordby, Halvor, Camilla Bennin og Bjørn Arne Buer (2013). *Etikk i barnevern*. Gyldendal Akademisk.

Oterholm, Inger (2016). Kompetanse til arbeid i barneverntjenesten – ulike aktørers synspunkter. *Norges Barnevern* nr. 3/4 2016, s. 146–164.

Rønnestad, Michael Helge (2008). Profesjonell utvikling, i Anders Molander og Lars Inge Terum (red.) *Profesjonsstudier*, Universitetsforlaget, s. 279–294.

Skau, Greta Marie (2011). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Cappelen Damm Akademisk.

FRA INTERNETT:

Mer kunnskap – bedre barnevern. Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018–2024.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6e31905299774f5681d57311e284d519/bedre-barnevern.pdf>

Lastet ned 05.05.19

Lai, Linda. 10-faktor – en innføring. KS 2015: <https://10faktor.no/sites/10faktor.no/files/veiledninger/InnfringidetifaktoreneavLindaLai.pdf>

Lastet ned 05.05.19

Om forfatterne:

Siv Dimmen er barnevernspedagog med master i sosialt arbeid. Hun har jobbet med klientarbeid i barneverntjenesten i 21 år og med kompetanseutvikling i barneverntjenesten i ni år. Hun jobber nå som teamleiar i Interkommunal barneverntjeneste for Hareid–Horningdal–Ulstein–Volda–Ørsta.

siv.dimmen@gmail.com

Frøydis Trædal er barnevernspedagog og cand.polit. med hovedfag i sosialt arbeid. Hun har jobbet i ulike stillinger i barneverntjenesten i 22 år, de ti siste åra hovedsakelig med kompetanseutvikling. Hun er nå fagutvikler i barnevernansatte i Bærum kommune.

froydis.tradal@baerum.kommune.no

Av Even Widegren



Rosa kompetanse, et spørsmål om liv og død?

To fiktive brev og tanker om en «rosa» virkelighet

«Kjære Bufdir!

Vi, barnevernet i Norge, har behov for mer kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold.

Våre tjenester skal oppleves inkluderende for alle, og vi ønsker å forstå hvordan heteronormativiteten og tokjønnsmodellen hittil har formet våre tjenester og institusjoner. De som er LHBTI-personer (lesbiske, homofile, bifile og interkjønnspersoner), skal ikke måtte oppleve seg som marginaliserte når det gjelder kjønn og seksualitet i møtet med oss, eller bli diskriminert på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Det er vanskelig å vite hvor mange LHBTI-personer som har vært i kontakt med oss i barnevernet i Norge, men vi vet at normbrytende seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er en risikofaktor, blant annet for psykisk helse. Vi ønsker å skape trygge rom for samtale om kjønn og seksualitet, og være sikre på at hensyn til faktorer som kjønn og seksualitet, når relevant, er faglig forankret i kartlegging, utredning, tiltak, veiledning og evaluering. Fagsystem, maler og skjema må være slik at det heller ikke her vil være kategorier som ekskluderer, og vi ønsker å synliggjøre vår nye kompetanse med

plakater og annet materiell. Dette er et stort stykke arbeid, men vi håper at dere kan hjelpe oss på veien.

Hilsen barnevernet i Norge»

«Kjære barnevernet i Norge!

Gratulerer og velkommen etter! Nå har det seg slik at vi har en gavepakke til dere, et riktig kinderegge av et tiltak. Rosa kompetanse er FRIs fagavdeling (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold), og tilbyr allerede kompetanseheving om kjønns- og seksualitetsmangfold til ansatte i helse-, sosial-, skole-, barnehage- og justissektorene samt til bedrifter. Kompetansehevingen tilpasses ditt arbeidssted og dine behov, og gjennom relevante eksempler fra din arbeidshverdag tilbyr Rosa kompetanse motiverende og bevisstgjørende kurs om kjønn, seksualitet, identitet og normer. Videre kan de bidra med innlegg på temamøter, veiledning, nettverk og ressurser. Målet er at alle skal kunne snakke trygt om kjønn og seksualitet, og slik skape gode møter mellom mennesker. Dette er viktig kompetanseheving, da forskning viser at LHBTI-ungdom er overrepresentert i barnevernet.

Hilsen Bufdir»

En «rosa» virkelighet

FO støtter opp om Rosa kompetanse, og jeg som skriver denne teksten, er representant i styringsgruppen for Rosa kompetanse barnevern som medlem av profesjonsrådet for barnevernspedagoger.

Rosa kompetanses kurs, styringsgruppemøter og nettverkssamlinger har tydeliggjort for meg hvordan livet kan være for seksualitets- og kjønnsminoriteter i Norge. Det problematiske i samfunnet er at langt de fleste blir antatt å være ciskjønnete (cis: Du identifiserer deg med det biologiske kjønn du ble tildelt ved fødselen), heterofile inntil noe annet er «bevist», og dermed kan flere oppleve krenkelser og å ikke få tilpasset tjenester. Med Rosa kompetanse kan du oppdage og bli bevisst på hvordan heteronormativiteten og tokjønnsmodellen i samfunnet frontes med selvfølghet og faktisk kan oppleves i praksis.

Rosa, «50 shades of pink» og svart-hvitt

Den rosa trekanten identifiserte homofile i nazistenes konsentrasjonsleirer under andre verdenskrig, men forfølgelsen er på langt nær over. I mange land straffes homofili med fengsel eller døden, og LHBTI-personer møter religiøst og kulturelt begrunnede fordommer, vold og trakassering over hele verden. Dette har betydning for hvilke forestillinger alle som oppholder seg i Norge, kan ha om LHBTI-personer – seg selv eller andre – og det er derfor viktig at alle offentlige tjenester er svært tydelige angående LHBTI-rettigheter i Norge.

Så hvordan vet du egentlig når du skal bruke din rosa kompetanse, og har du den uansett klar i første møte? Da det ikke er «50 shades of pink» blant kjønns- og seksualitetsminoritetene, kan det å basere seg på overtydelige stereotyper eller å satse

på at alle «outer» seg selv i første samtale, gjøre at de fleste går under «gaydaren». LHBTI-livet er heller ikke svart-hvitt, og selv om det kan være belastende å skjule sin kjønns- og seksualitetsminoritet, er ikke løsningen alltid å være åpen og «komme ut av skapet». Det finnes mange ulike «komme ut»-historier; men er du først «ute», så kan du ikke komme deg inn igjen.

Mennesker som tilhører en kjønns- eller seksualitetsminoritet, må ta hensyn til blant annet egen sikkerhet og forholdet til familien, og det viktigste for hjelperne er å skape rom hvor man kan snakke trygt og å formidle kontakt med ressurspersoner. Det bør ikke anbefales full åpenhet for enhver pris, da flere lever best med noen arenaer hvor de kan være åpne.

Mange møter altså offentlige tjenester uten at det blir lagt til rette for å snakke om «plasseringen», som også kan være flytende eller ikke ønskelig å definere, i kjønns- og seksualitetsmangfoldet, og hver enkelt må selv vurdere om det er relevant informasjon.

Hva kan tilretteleggingen være? Tydelige symboler som plakater, klistremerker og brosjyrer er en god start. Dette må følges opp av kjønnsnøytrale spørsmål til alle (ingen har vondt av det, og det sikrer praksis når det er viktig), og eventuelt også sensitive spørsmål basert på hvordan en person uttrykker sin identitet, for deretter å vise at man har noen knagger med kunnskap mens den andre står for egendefineringen.

Er så Rosa kompetanse et spørsmål om liv og død?

Flertallet av LHBTI-personer lever gode liv, men samtidig viser nasjonale og internasjonale helse- og levekårsundersøkelser en overrepresentasjon av helseplager og risikofaktorer som depresjon, angstlidelser, suicidalitet, spiseforstyrrelser og rusproblemer. Når undersøkelser også viser at en del LHBTI-personer har vanskelig for å være åpne i møte med hjelpetjenester, og slik sett ikke får rett hjelp til rett tid, kan Rosa kompetanse være livsviktig.

En liten hjemmeoppgave: Legg merke til hvor ofte og hvordan mennesker blir tillagt egenskaper og interesser basert på kjønn og seksualitet. Når er det egentlig relevant?

KILDER:

www.foreningenfri.no/rosa-kompetanse/

www.bufdir.no/lhbt/

amnesty.no/lhbt

Om forfatteren

Even Widegren er barnevernspedagog og medlem av Profesjonsrådet for barnevernspedagoger. På vegne av Profesjonsrådet sitter han i styringsgruppen for Rosa kompetanse. Han har mange års erfaring fra barneverntjenesten i bydel Grünerløkka, og arbeider nå som fagpedagog i åpen barnehage i bydel Stovner. Fra høsten 2019 tar han videreutdanningen «Flerkulturell fagkompetanse» ved OsloMet.

evenw9@hotmail.com





Barnevernet



Side 52	Ny i barnevernet
Side 56	Høre og se barnet
Side 66	Landsbyens barn

Av Stine-Marte
W. Konradsen



Ny i barnevernet

— **Mange velger å jobbe i barnevernet til tross for at tjenesten har et blandet omdømme. Forfatteren av disse refleksjonene har nettopp begynt. Hvorfor har tjenesten så dårlig ryggdekning, og hvorfor er det så fint å jobbe i barnevernet likevel? spør hun blant annet.**

Det er sensommer. Rundt meg er det fortsatt grønt. Jeg har tatt fatt på den om lag to mil lange veien til kontoret på min nye jobb i en interkommunal barneverntjeneste. Her vil det meste også være nytt; kollegene, oppgavene, kontorpulten, kulturen og, ikke minst, barna og familiene jeg skal møte. På et lite sted langt nord i landet er jeg satt til å arbeide med et gitt samfunnsoppdrag; å verne om barn. Barna til naboen, til dem jeg kjente som barn, og til dem jeg senere har blitt kjent med. Alles barn.

Jeg har tidligere jobbet i flere ideelle organisasjoner. Noe av det jeg satte mest pris på i disse jobbene, var rammene vi arbeidet innenfor; de gav meg frihet til å bevege meg i spennet mellom nærhet og distanse på en måte jeg mener var med på å skape gode relasjoner med trygghet i fokus. Da jeg begynte i jobben som saksbehandler i barneverntje-

nesten, var jeg spent på om rammene ville gi meg de samme mulighetene som jeg tidligere hadde hatt. Ville jeg klare å bidra til å skape gode møter her?

Jeg bestemte meg tidlig for å ta vare på en rutine jeg har hatt med meg gjennom årene som barnevernspedagog; å skrive ned refleksjoner rundt egen praksis underveis. Oppstarten gav meg et møte med en arbeidshverdag som er både krevende og givende på samme tid:

Han virker fåmælt, urolig. Kikker på meg mens han tvinner snora fra hettegensen rundt den ene fingeren. Jeg kan se at han vurderer meg. Lurer på om jeg er en han kan stole på. En som kan hjelpe.

Jeg, på min side, har kledd meg på en måte jeg anser som ufarlig, har sett for meg denne situasjonen. Skrevet ned, og tenkt på, hva jeg vil spørre om, hva det er viktig at jeg husker på. Gruet meg har jeg også gjort. For fallhøyden er stor; for gutten som sitter foran meg, kan jeg enten oppleves som skummel og utrygg, eller mild og omsorgsfull. Jeg må føle meg fram, tone meg inn, samtidig som jeg må være forberedt og trygg på det jeg skal gjøre; jobben min. Trolig verdens viktigste.

Stor oppgave, lite støtte

Som ny i barneverntjenesten var også jeg påvirket av samfunnets generelt negative holdninger til mitt nye arbeidssted. Det offentlige ordskiftet, som ofte er ensidig, er i utgangspunktet ikke med på å skape stolthet, tilhørighet og motivasjon innenfor faget. Etter min erfaring blir denne oppgaven i stor grad overlatt til den enkelte barneverntjenesten selv.

Når man er ny, gjør man seg tanker om hvordan systemet fungerer. Vi er en stor gruppe mennesker som nå roper varsko om det vi opplever som en tjeneste uten særlig ryggdekning fra høyere hold. Jeg har flere ganger lurt på hva det er som gjør at ikke flere politiske partier våger å ha fokus på barnevern i partiprogrammet. Det er paradoksalt for meg at det tilsynelatende er så langt fram til at barneverntjenestenes arbeid blir tilstrekkelig anerkjent og får de midlene som trengs for at barn og familier skal motta rett hjelp til rett tid. Er det fordi jobben vi utøver, ikke settes like stor pris på av alle, og heller må forsvares?

Jeg opplever at vi som jobber i barnevernet, har lite å forsvare oss med. Bortsett fra det viktigste; å holde fast ved at vi er her for barna. Vi er her for de barna og familiene som har behov for hjelp og støtte, og for de barna som trenger vern mot sine omsorgspersoner.

Til tross for store ord i statsministerens nyttårstale, er det for oss som har denne jobben, utfordrende å skape suksesshistorier – vi har rett og slett ikke nok tid.

Som ny i barnevernet fikk jeg snart føle at dagene i barneverntjenesten er travle. Både reising til og fra møter mellom fire ulike kommuner samt dokumentasjon av alt jeg foretar meg, er som to store sluk som spiser opp minuttene arbeidsdagene består av. Jeg er glad for at det legges vekt på at vi må dokumentere, det er ment å skulle sikre den andres rettigheter. Samtidig ser jeg at det gjør det utfordrende alltid å være like til stede.

Å jobbe på et lite sted kan ha både fordeler og ulemper; det kan være en faktor som skaper trygghet, og det kan komme i veien. Det er godt å gå hjem fra jobb og bare være

seg selv – både for barnevernsarbeideren, barn og foreldre. Gå på restaurant med ei venninne, eller på kino med samboeren, uten å føle seg iakt tatt, vurdert eller begrenset. Geografien gjør unektelig også noe med spennet i tiltakene vi kan tilby, noe som igjen påvirker om vi virkelig klarer å tilby rett hjelp til rett tid.

Forskning viser at viktigere enn metoder og teori, er det relasjonelle; mennesker som møter mennesker. Som fagperson er jeg opptatt av relasjonsarbeid, hva som skaper sperrer mellom oss, og hva som skaper trygghet. Tid er viktig skal vi lykkes med endringsarbeid.. For meg oppleves det utfordrende å bygge tillit og gode relasjoner når jeg ikke alltid har tid. I jobben jeg nå har, opplever jeg at dette noen ganger innebærer å erkjenne at det er en svært vanskelig oppgave, nettopp fordi man ikke egentlig møtes på lik linje, uansett hvor hardt man prøver å bidra til at det skal oppleves sånn.

Behov for bedre introduksjon

I barneverntjenesten, som i de fleste virksomheter, finnes det rutiner for hvordan nyansatte skal tas imot og introduseres for den kulturen og de arbeidsoppgavene som er gjeldende.

Det kommunale barnevernet har vært kritisert når det gjelder faglig kvalitet.

Til tross for at jeg hadde flere års erfaring som barnevernspedagog da jeg begynte som saksbehandler, følte jeg meg blank på det som gjelder saksbehandling og retningslinjer innenfor barneverntjenesten. Jeg ble, som de fleste andre nok også blir, kastet ut i det. Dette har gitt meg tanker om at det kan være hensiktsmessig med noen felles grep når det gjelder opplæring av nyansatte. Eksempelvis har flere organisasjoner foreslått både veiledet første-år og autorisasjon i barnevernet. Innenfor næringslivet er det ikke uvanlig at man årlig må igjennom et visst antall timer med kurs og/eller tester for å fortsette å beholde tittel eller autorisasjon. En idé kunne være å tilby nyansatte et e-læringskurs før oppstart med familiene. Et slikt kurs kunne tatt sikte på å gi opplæring innen teknisk forståelse og saksbehandling, samt innføring i relevante rundskriv og metoder. For meg personlig ville dette gi en opplevelse av mer oversikt og helhet i arbeidet.

Som arbeidstakere, enten vi er ferske eller rike på erfaring, har vi alle grunnleggende behov for å bli sett, hørt, bekreftet og anerkjent – og noen ganger, veiledet. Vi trenger å bli stilt spørsmål om måten vi utøver faget vårt på, hvorfor vi gjør som vi gjør, og hva vi eventuelt kunne ha gjort annerledes.

Hvilke behov vi som ansatte har, endrer seg i takt med nye møter, nye arbeidsoppgaver og ulike stadier i våre egne liv. Et sentralt spørsmål er hvordan nyansatte kan hjelpes til å finne balanse mellom engasjement og grenser, og være tro mot denne balansen gjennom livets mange endringer – samtidig som man har den fleksibiliteten som til tider er nødvendig i møte med barn og familier i sårbare livssituasjoner. For meg handler dette om å ha et bevisst forhold til egen fagutøvelse.

Å etterstrebe personlig vekst og utvikling har vært viktig for meg siden jeg begynte på barnevernstudiet. Jeg tror på at det gjør oss til bedre fagpersoner. Ved å stoppe opp, undre, innrømme feil og prøve igjen, blir vi gode for dem vi er der for. I dette ligger trolig også motivasjonen for å fortsette i denne jobben, som er kjent for

høy turnover og som ikke er attraktiv av lønsmessige årsaker.

En av mine tidligere ledere pleide å si at «når vi går nær nok, vil vi alltid kunne gjenkjenne noe av oss selv i andre». Denne erkjennelsen av at avstanden mellom enkeltmennesket og systemet vi er satt til å representere, er liten, er vesentlig å være seg bevisst. Å forstå seg selv er nødvendig for å kunne forstå andre.

Begynnelsen på en god historie

Møtene med barn og familier har så langt gitt meg mange timer med undring og refleksjon, både for meg selv, med kolleger, og, ikke minst; sammen med barna og familiene selv. For hva er det som gjør at vi havner i utfordrende livssituasjoner? At vi tidvis ikke vet hvordan vi skal håndtere hverdagen, at ting blir så vanskelige at vi trenger hjelp til å komme ut av det?

Fra tidligere arbeid har jeg med meg et helhetsperspektiv. Det minner meg på at uansett hvilken hjelp vi skal yte til barna, vil de på en eller annen måte være en del av en større enhet, familien. Samtidig er det viktig at jeg fastholder min oppgave, som er å løfte barnet fram som subjekt, som tenkende, som viktig. Som barn.

De er barn som kan ha et tøft ytre, som forsøker å holde maska, men som etter noen møter finner ut at det går an å dele, at det går an å få det bedre. Det kan være ungdom som etter å ha blitt plassert utenfor hjemmet forteller meg at dette er første gang i livet at de kjenner på følelsen av å være ordentlig glad. Eller det er foreldre som er i forsvar, men som viser meg små gløtt inn i sin egen sårbarhet. Foreldre som tar mot til seg og innrømmer at de har kommet skjevt ut, og at de trenger hjelp. Alle er de mennesker. Som jeg.

Tilbake til gutten på den andre siden av bordet:

Vi har pratet sammen i omtrent en time. Jeg har sagt flest ord, han har lyttet. Han ser på meg, og spør: Når kan vi møtes igjen? Jeg må smile, og tenker at jeg har fått til noe. Sammen med denne gutten har jeg skapt begynnelsen på en god historie om barnevernet. Målet er ikke nødvendigvis at den skal fortelles i media, men mellom folk. Fra barn til barn. Fra voksen til voksen. En historie om et barnevern som fungerer. Et barnevern jeg er stolt av å jobbe i.

Om forfatteren:

Stine-Marte W. Konradsen er barnevernspedagog og har tidligere jobbet med forebyggende barnevern i ideelle organisasjoner; som miljøterapeut ved Barnas Stasjon / Blå Kors og som koordinator i Home-Start Familiekontakten / Kirkens Bymisjon. Nå jobber hun i barnevernet.

stinemarte.willumsen@gmail.com

Av Ingelin Nauff
Pettersen



Høre og se barnet

Samtaler med barn i barneverntjenesten

— Barn uttrykker seg på mange vis. Når barnevernet møter dem, skal barna kunne føle trygge og sikre på at de blir hørt og forstått. Barnevernansatte har dermed et stort ansvar for å legge til rette for gode barnesamtaler. Hvordan kan vi best få fram barnets synspunkter og ta imot barnets historie?

Det har vært stadig mer fokus på barns medvirkning de siste tiårene. For eksempel har ungdom med erfaring fra barnevernet, de såkalte barnevernsproffene, kommet med viktige bidrag og innspill til hvordan de mener barnevernets praksis kan endres og justeres til det bedre. Helsetilsynet framla også nylig en rapport etter en gjennomgang av 106 barnevernssaker, der involvering av barn i barnevernets arbeid var et sentralt tema.

Til tross for skjerpet fokus har barnevernet fremdeles en vei å gå når det gjelder å involvere barna i egen sak, kvalitet på og tilrettelegging av samtaler, hvordan det barnet sier, blir integrert i drøftinger og vurderinger samt hvordan barnets stemme synliggjøres og dokumenteres.

Barnets rettigheter

Det følger av barnevernlovens § 6-3 og FNs Barnekonvensjon artikkel 12 at barn som har fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg i saker som angår dem. Synspunktene skal tillegges vekt etter alder og modenhet, og fra fylte 15 år har barnet egne partsrettigheter (Lovdata, 2019, Barneombudet, 2019). Det er viktig at barnet blir gjort kjent med rettighetene sine, og at dette handler om en rett, men ikke plikt til å uttale seg.

I Helsetilsynets gjennomgang av barnevernsaker framkommer det at majoriteten av samtalerne er gjort med barn i skolealder, og at barnet har blitt vurdert til å være for lite til å formidle informasjon før dette (2019). Det er etter mitt syn viktig ikke å utelukkende bruke barnets unge alder som argument for å ikke gjennomføre en samtale. Selv har jeg erfart å få både viktig og nyttig informasjon om vold og seksuelle overgrep direkte fra en treåring, selv om disse begrepene ikke eksplisitt ble brukt. En kan derfor stille spørsmål ved om lovteksten i noen tilfeller tas for bokstavelig, uten at det gjøres en reell undersøkelse og vurdering av om yngre barn faktisk er i stand til å uttale seg. Det er for øvrig mye informasjon å hente gjennom nonverbal kommunikasjon også, slik som lek, gester og mimikk, øyekontakt, fysiske initiativ, følelsesmessige uttrykk samt observasjoner av samspill mellom foreldre og barn.

«Selv har jeg erfart å få både viktig og nyttig informasjon om vold og seksuelle overgrep direkte fra en treåring, selv om disse begrepene ikke eksplisitt ble brukt.»

Tidlig involvering av barnet

Barnevernsproffene ønsker at barnet skal snakkes med før foreldrene når en undersøkelse iverksettes, da det er barnet saken handler om og fordi foreldre ikke skal få anledning til å påvirke barnets forklaring (Forandringsfabrikken, 2017). Praksisen i dag er gjerne slik først og fremst i ungdomssaker og ved mistanke om pågående vold eller overgrep der barnet kan være i en akutt fare. Det å ha en rutine på alltid å snakke med barnet først, innebærer imidlertid noen dilemmaer og vil ikke, slik jeg ser det, nødvendigvis være til barnets beste.

For det første er barns lojalitet til foreldrene ofte sterk, uavhengig av hvordan barnet har det, og redsel for konsekvensene av å snakke med barnevernet vil kunne hindre barnet i å gi ærlige beskrivelser til barneverntjenesten. For det andre er barnets følelse av trygghet og tillit avgjørende for hva som fortelles. En uventet samtale med fremmede barnevernsarbeidere som stiller inngående spørsmål, kan virke skremmende, og det er av den grunn ikke sikkert at en samtale med barnet først vil ha gitt så mye relevant informasjon uansett. For det tredje skapes det gjerne ikke noe godt grunnlag for videre samarbeid når barnet snakkes med uten foreldrenes viten. Foreldrene fratras med dette muligheten til å forberede og trygge barnet på at det er greit å snakke, og det blir for det fjerde vanskelig å gjøre hensiktsmessige tilpasninger i samtalen når barnevernet ikke kjenner og kanskje også har begrenset med informasjon om barnet.

Helsetilsynet (2019) trekker dessuten fram at det kan oppleves utrygt og vanskelig for barnet dersom det tidlig får en informantrolle og det som fortelles, blir hovedfokus videre med det ansvaret dette innebærer (ibid). Det viktigste er kanskje heller at barnet gis mulighet til å snakke med barneverntjenesten én eller flere ganger uten foreldrene til stede.

Viktigheten av informasjon

Barn bør få informasjon tilpasset sin alder og modenhet. Gjentakende og fortløpende informasjon øker mulighetene for reell medvirkning, og kan hjelpe barnet til å rydde, skape oversikt og forståelse. Dette kan i neste omgang åpne opp for følelser som sorg og fortvilelse, glede eller håp. En vanskelig situasjon kan gjøres lettere når voksne lytter og vil hjelpe, noe som igjen kan gjøre at barnet føler seg betydningsfullt og styrker følelsen av egenverdi (BLD, 2009). I motsatt fall kan barnet forsøke å lage seg egne forklaringer i et forsøk på å skape mening, som kan være langt tyngre å bære enn det som er sannheten (Ruud, 2011).

Barn som får god informasjon, forteller gjerne mer. Det er nødvendig med informasjon om barneverntjenestens rolle, bakgrunn for samtalen og rammene for den. Videre må barnet få vite noe om sin rolle, hva som er viktig å få informasjon om og hvorfor barnets synspunkter anses som verdifulle. Jo mer barnet vet om hvorfor spørsmålene stilles, jo større er sannsynligheten for at barnet klarer å formidle viktig informasjon og holde samtalen innenfor relevante tema (Helsetilsynet, 2019).

I tillegg bør barnet få vite at det ikke finnes riktige og gale svar, at det er lov å svare at en ikke vet, husker eller forstår, samt at voksne kan rettes på dersom de misforstår barnet (Ask og Kjeldsen, 2015). Informasjon om hva foreldrene har fortalt, kan noen ganger hjelpe barnet til å begynne å fortelle. I tillegg bør barnet få informasjon om hva som er normalt og ikke, lov og ikke lov, da det ikke er gitt at barnet vet dette fra før (Forandringsfabrikken, 2017).

Foreldre har i henhold til gjeldende lovverk rett til innsyn i hva barnet har fortalt til enhver tid. For å unngå at barnet mister tillit til barnevernet når de erfarer at foreldrene blir gjort kjent med det barnet kanskje har fortalt i fortrolighet, bør barnet informeres om innsynsretten. Selv om dette kan medføre at barnet forteller mindre, og barnevernets avdekkingsjobb og mulighet til å gi barnet nødvendig beskyttelse vanskeliggjøres, kan dette gi barnet en følelse av å ha bedre kontroll på informasjonen som gis, og tilliten opprettholdes.

Barnevernsproffene har reagert sterkt på at foreldrenes rettigheter kan gå på bekostning av barnet, og ønsker en lovendring (Forandringsfabrikken, 2017). Enn så lenge kan barneverntjenesten imidlertid lage tydelige avtaler med barnet om hva som skal nedtegnes og videreformidles, når, hvordan og til hvem. Dersom noe av det skriftlige er som er særlig viktig å holde tilbake fra foreldrene en viss periode, bør det vurderes om dette kan gjøres i interne notater med henvisning til barnets beste, eller som en nødvendighet for å beskytte barnet fra fare eller skade.

Å skape et godt rom for samtale

God planlegging øker sannsynligheten for å få mest mulig ut av barnesamtalen. Et visst kjennskap til barnets språklige ferdigheter, modenhetsnivå og generell fungering, samt informasjon om hverdagsliv og interesser, kan gjøre det lettere å oppnå kontakt, vite hva barnet bør spørres om, samt foreta nødvendige tilpasninger i samtalen (BLD, 2009).

Til tross for gode forberedelser er det imidlertid ikke slik at barn alltid forteller med en gang, da det tar tid å opparbeide trygghet og tillit. Dette sier noe om viktigheten av at det gjennomføres et visst omfang av barnesamtaler.

Bruk av generaliseringer der den voksne foreller om andre barn som har det sånn og slik, kan for noen barn gjøre det lettere å begynne å fortelle. Ifølge Ruud (2011) kan dette skape en nødvendig avstand der barnet slipper innrømmelser, det kan oppleves følelsesmessig støttende, og det kan utvide barnets kunnskap og erfaring slik at barnet i neste omgang kanskje forteller mer (ibid).

Barnevernsproffene ønsker at voksne skal vise ekte følelser i møte med dem, slik at barnets opplevelse gyldiggjøres. Det er lov å vise at man blir sint eller lei seg av det barnet forteller, men samtidig viktig å sette ord på at det er ønskelig å høre mer selv om det er tøft å høre om, slik at barnet ikke trekker seg for å vise hensyn, får dårlig samvittighet eller angret på det som har blitt sagt.

Dersom barnet derimot blir møtt med et tilsynelatende uberørt «profesjonelt» ansikt, eller en voksen som er opptatt av å gi barnet tid alene til å komme seg igjen, kan det gi barnet en opplevelse av at det som fortelles, ikke er alvorlig eller vondt nok, at barnets følelser er uriktige eller at den voksne ikke forstår eller bryr seg. Videre må voksne tørre å stille direkte spørsmål til barnet, da det er lettere å snakke om det som er vanskelig dersom den voksne inviterer til det. Det kan også være hensiktsmessig at den voksne, enten der og da eller på et senere tidspunkt, gjentar spørsmål eller oppfordrer barnet til å fortelle mer, dersom barnet ikke gir et utfyllende svar første gangen (Forandringsfabrikken, 2017).

Utviklingsstøttende barnesamtaler

Den dialogiske samtalemetoden (DCM) blir benyttet i tilrettelagte avhør, men også i økende grad i barnevernets samtaler med barn. Metoden har fokus på å styrke barnets mulighet til å bli hørt og forstått, og til å få fortelle en fri fortelling. Det blir for omfattende å gå nærmere inn på metoden her, men det anbefales å lese forskningen og bøkene til Kari Gamst og Åse Langballe, som har utviklet metoden (Gamst og Langballe, 2004). Videre finnes det en rekke kommunikasjonsprinsipper en kan sette seg inn i, slik som aktiv lytting, parafrasering, pausebruk, metakommunikasjon, speiling og lignende. Disse har alle på hvert sitt vis en god og virkningsfull effekt i samtaler med barn (Gamst, 2017).

Øvreeide (2018) trekker fram fem viktige hovedelementer i en utviklingsstøttende dialog. Det første handler om å følge barnets initiativ og oppmerksomhet ved å vise interesse og komme med innspill ut fra det barnet er opptatt av. Dette kan gjøre at barnet responderer og forteller mer, føler seg betydningsfullt og verdt den andres oppmerk-

somhet (ibid). Dette kan være særlig betydningsfullt i en bli kjent-fase med barnet.

Videre er Øvreeide opptatt av at samtalen ikke bare bør omhandle den voksnes agenda, men også noe som gjør at barnet opplever samtalen relevant for seg. Det kan være å gi barnet følelsesmessig støtte, kommentarer, eller å hjelpe barnet til å forstå og se nye sammenhenger (2018). Dette kan også være nyttig for å sjekke ut om en har forstått barnet riktig.

Det tredje punktet handler om å gi barnet plass, slik at en tanke eller setning kan bli tenkt eller sagt ferdig uten å bli avbrutt. Ved at den voksne er tilbakeholden, tålmodig og tåler pauser, kan barnet uttale seg fritt. Dersom en derimot går videre til neste spørsmål eller kommer med egne meninger, råd eller løsningsforslag for raskt, kan dette virke begrensende for videre dialog.

Dette leder inn på punkt fire, som handler om å ha en god rytme og turtaking i samtalen, der den ene venter på at den andre skal få snakket seg ferdig før man tar ordet. Den voksne taletempo og snakketid bør roes ned og begrenses.

Siste hovedelement handler om at den voksne må ta ansvar for å ta tydelig ledelse i samtalen, slik at formålet med samtalen blir oppnådd og barnet i minst mulig grad skal kjenne på følelser av utrygghet, ubehag og usikkerhet underveis (Øvreeide, 2018).

Spørsmålsformuleringer

Valg av tid og sted er betydningsfullt når barnesamtaler skal tilrettelegges. Gode alternativer til en kontorsamtale kan for eksempel være barnets hjem, på gåtur, i bil eller på kafé, alt etter hva barnet ønsker og hva som anses hensiktsmessig. Samtalen bør gjennomføres når barnet er opplagt, og på et tidspunkt som er relevant for samtalen innhold.

Hvordan spørsmålene stilles, har også stor betydning for hva som kommer ut av samtalen. Åpne spørsmål og kommentarer, som «hva synes du om det?», «hva skjedde så?» eller «fortell mer om det», gir ofte mer informasjon enn «var det gøy?», «da ble du vel redd?» eller «skjedde det på morgenen eller kvelden?». Faren ved slike lukkede spørsmål er at det er lett for barnet å svare bekreftende uten å tenke seg om, at barnet svarer det han eller hun tror den voksne forventer, eller at det svares kun ut fra de alternativene som gis. Troverdigheten og gyldigheten i barnets svar blir dermed svekket.

Såkalte tankeleserspørsmål kan være nyttige for barn som ikke vil eller klarer å svare, slik som for eksempel «hva tror du mamma har tenkt å fortelle om deg nå?».

Også triadespørsmål kan være hensiktsmessige. Mens barnet er til stede i rommet, kan de voksne snakke om barnet i stedet for direkte til barnet. For eksempel kan de si hva de tror barnet ville ha svart hvis barnet visste hva han eller hun ville si. Dersom barnet er uenig i det som sies, er det ikke uvanlig at det kommer kommentarer eller korrigeringer, og samtalen kan justeres deretter.

Hypotetiske spørsmål kan være nyttige som hjelp til å avklare ønsker, slik som «hva kommer til å bli annerledes når dette problemet blir løst?» eller «hvordan hadde det vært hvis du hadde hatt mulighet til å trylle det akkurat slik du ønsker?» (Frøyland, 2017).

Samtaleverktøy

Bruk av samtaleverktøy som for eksempel tegning, hånddukker, lego, spill eller lek, kan hjelpe barnet til å reflektere og uttrykke seg på en annen måte enn kun gjennom vanlig dialog. En del bøker er laget spesielt med tanke på barn i ulike situasjoner, som for eksempel ved skilsmisse, dødsfall, sykdom eller når barn skal flytte i fosterhjem. Merete Holmsen har utviklet musen Marius som hovedperson i et sett med samtalebilder, der barnet inviteres til en samtale om det som skjer på bildene og som barnet kanskje kan relatere seg til (Ruud, 2011). I det følgende vil jeg presentere noen eksempler på framgangsmåter som kan benyttes for å snakke med barn om endringer, følelser eller egne meninger.

«Barnets rett til å bli hørt og uttale seg er ikke ensbetydende med å få bestemme ... Kanskje bør barnet få presentert ulike handlingsalternativer, eller gis mulighet til å bestemme innenfor gitte rammer.»

Følelsestermometer

Tegn et termometer der positive følelser er over nullpunktet og negative følelser under nullpunktet, ved hjelp av ord på følelser eller ansiktsuttrykk. Dette danner et fint utgangspunkt for samtale med barnet om variasjon i følelser samt hvordan disse kan svinge og påvirke hverandre både i en selv og i mellommenneskelige relasjoner. Videre at det er vanskeligst å håndtere og ha kontroll på de negative følelsene. Samtalen kan omhandle hva som skal til for å holde seg noenlunde stabilt på termometeret, eller hvordan en kan komme seg opp på et mer akseptabelt nivå enn der barnet kanskje befinner seg (Eide og Rohde, 2009).

Ordassosiasjoner

Be barnet om å skrive ned på et ark hva som har gjort eller gjør at barnet kjenner på følelser som redd, sint, trist, glad eller lignende på et ark. Dersom barnet forbinder for eksempel tristhet med «når andre erter meg», kan dette danne et fint utgangspunkt for videre utforskning og samtale (Eide og Rohde, 2009).

Før og nå

Registrering av endringer i følelser kan illustreres gjennom å tegne opp en sirkel som heter «før» og en som heter «nå». La barnet fylle sirklene med farger som hver representerer en følelse, slik at det blir mulig å se hvilke følelser som dominerer og fordelingen mellom følelsene. Ut fra sirklene kan det snakkes om hvorfor for eksempel det gule gledesfeltet har blitt større enn det var før, eller hva som har gjort at det sorte sinnet har fått mindre plass (Eide og Rohde, 2009).

Ordkart

Ordkart lages ved å tegne en sirkel med et ord eller setning inni, for eksempel «Mammaen min er psykisk syk», som danner utgangspunktet for utforskningen. Deretter tegnes streker ut fra boblen med nye bobler på, der det skrives hvordan dette fortoner seg for barnet. For eksempel «hun sover på dagen», «er sur» eller «sier lite». Nye streker ut fra hver av boblene danner nye bobler der barnet kan si noe om hvordan

dette kan tolkes eller forklares. For eksempel at mamma sier lite fordi «hun er lei seg» eller «hun vil ikke snakke med meg». I de ytterste boblene skal barnet beskrive hvordan dette føles eller oppleves, slik som at barnet blir usikker, sint eller lei seg (Eide og Rohde, 2009). På denne måten er det mulig å få oversikt over hva barnet får med seg, tenker og forstår, med mulighet for i neste omgang å hjelpe barnet til å utvide sitt perspektiv og få nødvendige forklaringer eller svar på sine spørsmål.

Stigen

En stige kan symbolisere en skalering som måler forandring og bevegelse, enten det handler om følelser, hvor mye barnet kan få bestemme, hvor mye krangling det er hjemme, hvor mye kjærlighet barnet opplever hjemme, eller noe annet (Frøyland, 2017). Nederst på stigen er 0, og toppen er 10. Barnet skal få plassere seg selv på det stigertrinnet som passer best med hvordan barnet har det nå, og hvor det er ønskelig å komme. I evalueringer er det fint å bruke stigen for å se om barnet har klatret opp, ned eller befinner seg på samme sted. Det kan også snakkes om hva som skal til for å få mer bevegelse i stigen (Eide og Rohde, 2009).

Tankehjul

Ved å tegne opp et helt hjul og et punktert hjul, kan disse illustrere hvordan det er når noe fungerer og når noe ikke fungerer. På første tegning kan det snakkes om hva som opptar tankene til barnet når alt er greit og hverdagen fungerer. På det andre arket kan det snakkes om hva som skjer når hjulet punkterer, når noe er vanskelig, og hva som gjør at dette skjer. Deretter kan det snakkes om hva som skal til for å reparere hjulet igjen, for at barnet skal få det bedre, og hvem som eventuelt må hjelpe til med dette (Eide og Rohde, 2009).

Snakkebobler

Snakkebobler kan hjelpe barnet med å se nye perspektiver. Tegn opp barnet nederst, midt på arket, og lag snakkebobler oppover på hver sin side av barnets hode. Til venstre er alle boblene som argumenterer for noe eller som representerer en fordel, mens til høyre er argumenterer imot eller boblene som representerer en ulempe. Barnet blir på denne måten utfordret til å se andre perspektiver, og får mulighet til å tenke nøye gjennom sitt opprinnelige standpunkt før en beslutning tas (Ruud, 2011). Verktøyet kan dermed åpne opp for mer refleksjon, deltakelse og dialog enn hva gode råd, formaninger eller forsøk på overbevisninger overfor barnet vil gjøre.

Tydliggjøring av barnets synspunkter

Barnets opplevelse av virkeligheten er noen ganger annerledes enn hva vi tror, og de er følgelig ikke alltid enige med voksne i hva som er deres behov. Det bør derfor alltid tilstrebes å inkludere barnet i det som gjøres og vurderes, med mindre det er forhold som tilsier noe annet. Det er barna som vet best hvordan det er å være dem, og denne informasjonen er viktig å ha når barnets beste skal vurderes. Samtaler om barnets hverdagsliv kan gi nyttig informasjon, men er ikke alene tilstrekkelig for å få fram barnets synspunkter. Barnet må stilles direkte spørsmål knyttet opp mot

bekymringen som foreligger eller tiltak som er iverksatt (Helsetilsynet, 2019).

Barnets rett til å bli hørt og uttale seg er ikke ensbetydende med å få bestemme. Det er viktig å huske på at ikke alle barn klarer å sette ord på det de vil, de kan ha problemer med å formidle ærlig hvordan de har det, eller er for umodne til å forstå egne behov eller konsekvenser av valgene sine. Kanskje bør barnet få presentert ulike handlingsalternativer, eller gis mulighet til å bestemme innenfor gitte rammer. For eksempel kan ikke barnet velge om det skal flytte, men kanskje når på dagen det skal skje, eller hva barnet vil spise til middag den aktuelle dagen. Barnets følelse av å bli inkludert kan dermed økes. Dersom barnets synspunkter ikke kan imøtekommes, påpeker Barnevernsproffene at det er viktig at de får en begrunnelse for hvorfor, slik at det blir lettere å forstå og de unngår følelsen av ikke å ha blitt lyttet til (Forandringsfabrikken, 2017).

Dokumentering av barnesamtaler

Det er mange måter å referere barnesamtaler på, med alt fra detaljerte beskrivelser av hvem som sa og gjorde hva, til kortere gjengivelser eller oppsummeringer, med eller uten sitater. Noen skriver en vurdering til slutt, mens andre lar teksten tale for seg. En omfattende referering øker sannsynligheten for at viktige opplysninger kan drukne i detaljrikdommen. For korte gjengivelser kan derimot gjøre det vanskelig å etterprøve tolkningene og vurderingene, da det er vanskelig å vite hva slags informasjon disse bygger på. Dette sier noe om hvor vanskelig dokumentasjonsarbeidet kan være i komplekse barnevernssaker, og hvordan den enkeltes referering får betydning for hvorvidt barnets synspunkter kommer godt nok fram.

Hvordan dokumenteringen best bør gjøres, kan nok variere i hvert enkelt tilfelle. Helsetilsynet har allikevel pekt på at barnets synspunkter generelt synes å komme aller tydeligst fram der dokumentasjonen inneholder en detaljert gjengivelse av hva barnet har fortalt, gjerne i form av sitater, og med en tydelig barnevernfaglig vurdering til slutt (2019). En måte å sikre en god gjengivelse på, er å benytte lydopptak der hele eller deler av samtalen transkriberes før opptaket slettes. Det følger imidlertid strenge regler knyttet til personvern, samtykke og taushetsplikt med dette, som kan skape noen utfordringer. En annen måte er å alltid ha to personer til stede under samtaler med barn, slik at samtalen kan kvalitetssikres ved at den ene leder samtalen og er aktivt lyttende, mens den andre fortløpende noterer ned det som sies.

Muligheten for kontradiksjon er viktig når barnesamtaler skal dokumenteres. Dersom samtalen oppsummeres for barnet mot slutten eller notater gjennomgås, kan en sikre at barnet er forstått og informasjonen er gjengitt korrekt. Barnet kan korrigere og oppklare eventuelle misforståelser med det samme, samtidig som en slik gjennomgang ofte gjør at barnet forteller og utdyper ytterligere. Det er viktig at barnet kjenner seg igjen i det som skrives ned, slik at de tolkninger og vurderinger som gjøres i fortsettelsen, faktisk samsvarer med det barnet har uttrykt.

Drøfting og vekting av barnets synspunkter

Helsetilsynets gjennomgang viser at barnets synspunkter i mange tilfeller tillegges liten vekt når drøftinger og vurderinger skal gjøres, til tross for at synspunktene ikke er å anse som urealistiske. Ungdommers meninger blir imidlertid analysert og drøftet i større grad enn hos yngre barn (2019). Sistnevnte er i tråd med lovkravet om at synspunkter skal tillegges vekt etter alder og modenhet, men en kan allikevel stille spørsmål ved om barnets rett til å medvirke blir oppfylt. Det har liten hensikt å snakke med barn dersom synspunktene ikke brukes, da disse, som tidligere nevnt, skal og bør danne et viktig grunnlag for vurderingene videre.

En fallgrube når synspunktene skal drøftes og vektes, er at fokuset på barnets stemme blir for stort, uten at det gjøres en god nok vurdering av hva som faktisk vil være til barnets beste, basert på all tilgjengelig informasjon og fagkunnskap. Det kan for eksempel være dersom ungdommens motstand og sterke ønsker om å flytte hjemmefra blir styrende for det som skjer i saken, mens det beste alternativet kanskje hadde vært å jobbe med forholdene i hjemmet og relasjonen mellom ungdommen og foreldrene. Det er derfor viktig at ungdommens løsningsforslag ikke kun vektlegges i seg selv med begrunnelsen om at skal barnet blir hørt, eller fordi barnevernet ikke vet hva annet de skal gjøre. Det er ikke barnet som skal bestemme og alene stå ansvarlig for de beslutningene som tas, da dette er barneverntjenestens ansvar.

Avslutning

Spørsmålet i dag er ikke om barn skal snakkes med, men når og hvordan de skal inkluderes ut fra hvert enkelt barns behov, alder og modenhet. Barnesamtaler danner sammen med annen informasjon et viktig grunnlag for barneverntjenestens vurderinger og beslutninger. Å få fram barnets synspunkter og beskrivelse av sin situasjon er dessuten viktig i vurderingen av barnets beste. Barneverntjenesten har et stort ansvar for å planlegge, tilrettelegge og gjennomføre samtalen slik at kvaliteten på dem blir best mulig og barnets synspunkter kommer fram.

Barnesamtaler er med andre ord ikke noe som bare skal krysses av listen, men må benyttes bevisst og konstruktivt både i undersøkelser, tiltak og andre beslutningsprosesser. Tid, ressurser og kompetanse er viktige faktorer i så henseende. Førstnevnte er ofte en mangelvare i barnevernet, men da er det etter mitt syn viktig å benytte en stor andel av den tiden man faktisk har til rådighet på barnet, som tross alt er og skal være hovedpersonen i saken.

KILDER:

Ask, Helga og Anne Kjeldsen (2015). *Samtaler med barn. Rapport fra Folkehelseinstituttet 2015:4*. Folkehelseinstituttet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Barneombudet (2019).

Internett: <https://barneombudet.no/for-voksne/barnekonvensjonen/hele-barnekonvensjonen/#12>

BLD (2009). *Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet*. Barne- og likestillingsdepartementet.

Eide, Gunnar og Rolf Rohde (2009). *Sammen så det hjelper. Metoder i samtaler med barn, ungdom og familier*. Bergen: Fagbokforlaget.

Forandringsfabrikken (red. Marit Sanner) (2017). *Barnevernet fra oss som kjenner det. Fortellinger fra 62 ungdommer*. Forandringsfabrikken kunnskapssenter.

Frøyland, Liv (2017). *Systemisk samtale. Psykososialt samarbeid med barn, ungdom og foreldre*. Bergen: Fagbokforlaget.

Gamst, Kari Marie Trøften og Åse Langballe (2004). *Barn som vitner: En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjonen mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming. Doktoravhandling*. Universitetet i Oslo, Institutt for spesialpedagogikk.

Gamst, Kari Marie Trøften (2017). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.

Helsetilsynet (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker*. Statens helsetilsyn, Oslo.

Lovdata (2019). Internett: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

Ruud, Anne Kirsti (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner*. Oslo: Gyldendal.

Øvreide, Haldor (2018). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Oslo: Cappelen Damm.

Om forfatteren:

Ingelin Nauff Pettersen er barnevernspedagog med en mastergrad i spesialpedagogikk og psykososiale vansker. Hun har nå jobbet åtte år i barneverntjenesten i Sandefjord, og har skrevet flere fagartikler, blant annet i Fontene. Hun er fast skribent i bladet Fosterhjemskontakt som utgis av Norsk Fosterhjemsforening.
ingelin.nauff.pettersen@sandefjord.kommune.no

Fakta

Navn: Thomas Johansen

Alder: 43

Status: Singel. Tre barn, hvorav en sønn fortsatt bor hjemme

Nestleder i Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB)
Blir barnevernspedagog omtrent når denne boka går i trykken

Leder av Brukerrådet i Statens Helsetilsyn

Var med i Fosterhjemsutvalget, som leverte sin utredning desember 2018

Fylkesleder Miljøpartiet de grønne i Nordland

Medlem av rådgivende utvalg hos sivilombudsmannens forebyggingsenhet



Tekst: Mia Paulsen
Foto:
Sunniva Roumimper

Landsbyens barn

— Det skal en hel landsby til for å ta vare på et barn, heter det. Thomas Johansen takker sin egen landsby ved å bygge nye. Barnevernet og hans egne erfaringer er verktøyene hans.

– Hei ja, det er litt kaotisk her, vi har akkurat fått vite at Landsforeningen (for barnevernsbarn, LFB) er blitt med på Statsbudsjettet! Gleden bobler gjennom telefonen. Thomas Johansen har nettopp løpt ropende av glede over Youngstorget i Oslo. Nå feirer han seieren med de andre i foreningen. Gode økonomiske rammer gir handlingsrom.

Senere samme dag gikk han og leder Vilde Adolfsen til Stortinget med blomster til politikere som har støttet dem: Takkes den som takkes bør.

Under FO-dagene 2018, da hundrevis av FO-medlemmer møttes for faglig påfyll og diskusjoner, gled Thomas Johansen godt inn i mengden. Litt rufset utseende, solide sko, rutet skjjerf, grå ulljakke, langt hår og skjegg, og et bredt og godt smil som viste mellomrommet mellom fortennene.

Thomas Johansen kom til FO-dagene som invitert seminarholder for Landsforeningen. Varmt smilende ble han møtt av et publikum av sosialar-

beidere som lett lot seg sjarmere av den avvæpnende stilen hans.

– Noe av det artigste jeg vet, er å møte meg selv i døra. Det utfordrer meg, sa han til dem.

Det han siktet til, er alle rollene sine: som fosterbarn, fosterfar, far, barnevernsarbeider og student. Han kjenner systemet fra de fleste sider.

Thomas Johansen refererte samtidig til sitt oppdrag som medlem av Fosterhjemsutvalget, som leverte sin utredning i desember 2018. I den jobben måtte han vekke hensyn til barna, til fosterhjemmene og offentlige myndigheter mot hverandre og erfarte blant annet at forvaltningen er litt treg.

– Heldigvis. Det skaper stabilitet, sier han.

Han har fulgt Landsforeningen fra stiftelsen i 1997, og meldte seg inn i 2012 da han bestemte seg for å bli aktiv.

Etter foredraget var det kø for å få noen ord med ham. Noen ville bare snakke, andre ville spørre ham til råds.

Han er bruker, sosialarbeider og naturverner.

Fosterbarn

Bruker av hva, kan man spørre. Et slitent og litt suspekt ord, mange foretrekker ordet «klient». Som barn bodde han i Tysfjord, men etter hvert ble han og to yngre brødre flyttet i fosterhjem og vokste opp i Meløy.

Hvis han «brukte» barnevernet, fikk han ganske mye ut av det. I dag er Thomas Johansen en superaktiv, optimistisk og tilsynelatende fornøyd mann som bare vil at alle skal ha det like bra som han.

– Jeg vet hvordan det er å ha det tøft, men det er jeg ferdig med nå. Jeg er glad for alt jeg har opplevd, det har gjort meg til den jeg er i dag. Jeg har vært heldig og hatt fantastiske mennesker i livet mitt, sier han.

Flyttingen til fosterhjemmet da han var 12 år var godt forberedt.

– Da vi kom ut av bilen på Meløy i Meløy kommune, var det som å komme til Slottsplassen 17. mai. Fosterfamilien hadde samlet slekt og venner, de vinket og hilste, og så gikk vi og spilte fotball med noen av barna.

Det var momentan inkludering, mener Thomas Johansen. Både fosterforeldrene og lokalmiljøet tok imot guttene med åpne armer. Johansen er klar på det: Det var ikke bare én person som fikk positiv betydning, det var mange.

Han fikk et godt og nært forhold til fosterfaren. Ved vanskelige valg utover i voksenlivet har han ofte tenkt: Hva ville Asbjørn (fosterfaren) ha gjort? Men også mange av lærerne, rause og varme mennesker, betydde mye for at det gikk så bra.

Thomas Johansen er takknemlig for at han og brødrene fikk vokse opp sammen. De er svært tette og snakker med hverandre hver dag.

– De er de første jeg kontakter hvis jeg trenger hjelp. I dag blir søsken altfor ofte splittet opp.

Også moren er fortsatt i livet hans. Sammen med stefar stiller hun opp og passer på sønnen når Thomas er på oppdrag for Landsforeningen for barnevernsbarn, LFB. Vervet innebærer mye reising og fravær fra hjemmet på Evenes. Til gjengjeld hjelper han til med oppussing hos moren.

Om tida før han ble flyttet i fosterhjem, vil han ikke fortelle. Men han presiserer at han aldri har opplevd det belastende å være fosterhjemsbarn.

– Styret i Landsforeningen har nettopp lært opp nye erfaringskonsulenter. Vi er enige om at vi ikke skal brette ut egne liv når vi representerer foreningen. Det handler blant annet om respekt. Det viktige er ikke hva jeg har opplevd og følt, men å få fram de felles meningene til våre medlemmer. De har vi satt i system i vår politiske plattform, sier han og smiler avvæpnende.

For han har også gode minner fra Tysfjord.

– Det var en nydelig plass, med hav og fjell. Det berømte fjellet Stetind og en skittengrå sementfabrikk ved siden av hjemmet vårt. Nå har de oppdrettsanlegg, vindmøller og industriområder. En ødeleggelse av naturen som er komplett uforståelig. Det er profitten som styrer.

Thomas Johansen har alltid stemt på Miljøpartiet de Grønne. Nå sitter han i fylkesstyret, valgkomiteen og programkomiteen for Nordland MDG.

– Jeg føler omtanke for alt rundt oss, som er så fantastisk flott og sårbart, sier han.

«Selv om jeg har erfaring fra alle sidene av bordet, må jeg være veldig bevisst og forsiktig med hvordan jeg bruker den erfaringen. Det er så mange motsetninger mellom rollene.»

Fra industri til barnevern

I Meløy kommune ligger industristedet Glomfjord. Kjemisk industri kan ha ødeleggende kraft mot en sårbar natur, erfarte Thomas Johansen.

Som tenåring ville han egentlig helst til sjøs som fosterfaren, men det fikk han ikke lov til. Han klarte så vidt å pine seg gjennom ett år på gymnaset før han begynte på kjemi og prosess, og karakterene spratt opp parallelt med at fraværet gikk ned. Skolefagene interesserte ham igjen.

Å jobbe i kjemisk industri var en naturlig konsekvens av fagvalget. Han tjente godt og trivdes som prosessoperatør, etter hvert skiftleder. Men han så skyggesidene stadig mer tydelig og ble mer og mer kritisk til hvordan industrien forholdt seg til miljø og profitthensyn. Han stiller seg også kritisk til hvordan fagforeningene håndterte situasjonen.

– Min sti var ikke rein den heller, jeg har sjøl brutt arbeidsmiljøloven mange ganger, for eksempel ved å jobbe flere hundre timer overtid. Men så gikk det gradvis opp for meg hva jeg var med på.

– *Så nå som du er så kritisk overfor industrien, blir du vel sett på som forræder av dine tidligere kolleger?*

– Nei, men veldig få der er enig med meg.

Året 2012 var et år for kursendring. Thomas Johansen sluttet i jobben, ble fosterfar og begynte å tenke på å utdanne seg til barnevernspedagog. Det ville bety langt lavere lønn, men et arbeid han hadde lyst til å gjøre.

En samtale mellom psykolog Magne Raundalen og psykolog Heine Steinkopf under Arendalsuka for noen år siden var en viktig grunn til at Johansen valgte å bli barnevernspedagog. Få kan forklare barnehjernens utvikling som Raundalen,

synes Johansen. Han måtte vite mer og søkte seg inn på barnevernspedagog-utdanningen.

Å være voksen student med erfaring som bruker av barnevernet innebærer nok at han har en instinktiv reaksjon på alt som bryter med barnas rettigheter. Av alt som har vært spennende på studiet, var også en bisarr opplevelse da han ble innkalt til skikkethetsvurdering hos ledelsen på instituttet.

– En advokat som foreleste i juss, hadde delt ut et dårlig sladdet akuttvedtak på en åpen forelesning. Etter forelesningen lå utskrifter av vedtaket og fløt på golvet, og jeg reagerte på at taushetsplikten ikke ble ivaretatt, forteller Thomas Johansen.

Han meldte fra både til den aktuelle kommunen og til kullkoordinator. Som svar ble han kalt inn for å skikkethetsvurderes.

– Det var særdeles ubehagelig. Men det advokaten gjorde, var et brudd på etiske retningslinjer. Det må vi reagere på, sier Thomas Johansen, som selvsagt beholdt studieplassen.

Musikk-vekking

For noen år siden jobbet Johansen på et asylmottak for enslige ungdommer. Der ble det liv og fart hver morgen når Thomas spilte og sang i korridorene for å vekke de unge asylsøkerne. Flere ble inspirert til å lære å spille, og Thomas skaffet gitarer til mottaket. Poenget var å holde motet oppe etter hvert som avslagene dryppet inn. Thomas Johansen var med fra mottaket ble startet til det ble lagt ned. Da det var tømt for beboere, filmet han seg selv mens han gikk gjennom de tomme korridorene og sang seg ut.

– Gitaren har spart meg for tusenvis av kroner i psykologutgifter, sier han.

Nå er det ungdommene på sommerleir med LFB i stedet for unge asylsøkere som får nyte godt av morgenvekking med Thomas og gitaren. Eller bikkja og sønnen hjemme i Evenes.

Men også hjemme er han koblet på mer eller mindre døgnet rundt. Han tar alltid telefonen hvis Landsforeningen trenger ham. Han er så slitsomt pliktoppfyllende at folk blir bekymret for om de selv kan møte den standarden han setter opp.

Blanda drops

Som fosterbarn og fosterfar har han møtt noen fantastiske barnevernsarbeidere. Og noen som ikke var så fantastiske.

– Noen var rett og slett udugelige. De har lagt føringer for hvordan jeg selv vil være som barnevernsarbeider. Jeg strekker meg langt for at folk skal kunne få tak i meg, og er opptatt av å lytte til hva folk sier. Man må ta seg tid.

Thomas Johansen er deltidsarbeidende sosialkurator-vikar i Harstad barneverntjeneste med ansvar for blant annet oppfølging av fosterhjem. Å begynne i jobben var for ham som å gå inn i løvens hule. Men kollegene er «fantastiske mennesker med høy kompetanse», og han setter stor pris på å reflektere sammen med dem. Han synes de er gode både på å utfordre og la seg utfordres, blant annet på

hvordan de møter brukerne.

– Fosterhjemmene føler ofte usikkerhet. Men de må føle at de kan snakke med barnevernet uten å være redde for hva barnevernet vil si. Vi må kunne være åpne og erkjenne eventuelle feil. Tillit er alfa og omega, sier han.

– *Hvordan er det for deg å møte biologiske foreldre?*

– Jeg bruker ikke det begrepet. Men møter med foreldrene gir god innsikt. Og samtidig, selv om jeg har erfaring fra alle sidene av bordet, må jeg være veldig bevisst og forsiktig med hvordan jeg bruker den erfaringen. Det er så mange motsetninger mellom rollene.

Som voksen ser han tydelig at barns medvirkning må ha begrensninger.

– En del fagfolk, for eksempel i noen institusjoner, lar medvirkningen gå så langt at det blir brukerstyring. Det er uheldig og kan gå ut over forsvarligheten. Det er vi voksne som må ta ansvar. Og vi voksne må knekke koden som får ungdommene til å innse hva de sjøl trenger. Bruke tid på det, understreker han.

Tid er det ofte for lite av, men Thomas Johansen kobler ut studier, jobb og politikk mens han går tur med bikkja eller kanskje tar et tak for Kystlaget. På vei til jobben kobler han seg gradvis på dagens oppgaver mens han kjører over Tjeldsundbrua. I motsatt retning over brua skrur han hodet i retning studier, fritid og politikk. Begge deler med like stor glede.

– *Hva skal du gjøre når du blir ferdig med studiene og får mer fri?*

– Jeg blir vel sjuende far i huset hos Landsforeningen. Så skal jeg drive politikk og snekre litt etter jobben. Gå i protesttog og vise solidaritet. Det var en kollega jeg hadde som hengte opp en lapp på lunsjrommet:

«Det går bra til slutt. Er det ikke bra, er det ikke slutt.» Jeg satser på det.



Kriseteam



Side 74

De første minuttene.
De første timene.

Av Wenche Waal Hansen
og Berit Skauge



De første minuttene. De første timene.

Et psykososialt kriseteam sitt arbeid ved brå og uventede dødsfall.

Å miste en sønn og en bror på uventet og grusomt vis er ubegripelig vondt. Historien om Pål, Astrid og Noah er en historie om hvordan helperne tenker og føler og hva de forsøker å gjøre for familien. Faglig og emosjonell styrke må ligge i bunnen.

Politiets operasjonssentral ringer. De informerer om at det nettopp har skjedd et brått og uventet dødsfall. Kjetil på 22 år har tatt sitt eget liv i sitt eget hjem. I samme hus bor Kjetil sine foreldre, Pål og Astrid, sammen med sin sønn og Kjetils lillebror, Noah på 10 år. Det var Astrid som fant Kjetil død. Det utsatte henne for sterke inntrykk. Politiet har spurt foreldrene om de og Noah ønsker at kriseteamet kobler seg på. Det ønsker de. Jeg mottar alle opplysningene politiet har om dødsfallet og familien per nå, og videreformidler dette til kollegaen min jeg jobber med i kveld. Vi tar bilnøkkelen, puster dypt, og så kjører vi. Vi skal møte Pål, Astrid og Noah i hjemmet deres.

Dette er noe av det mest sårbare og krevende vi kan jobbe med. En familie har nettopp mistet det kjæreste de har. Nå er de trolig fylt med en smer-

te, en følelse av maktesløshet og en ubegripelighet. Ingen kan få Kjetil tilbake. Jeg blir ydmyk. Kollegaen min og jeg skal bli en liten del av deres historie fra de første minuttene og timene etter Kjetils død. Hvordan familien er sammen, hvilke uttrykk de har akkurat nå, hva vi kan bidra med, vet vi ikke konkret ennå. Det finnes ingen standardiserte skjemaer vi kan benytte oss av i slike situasjoner. Det går ikke, for alle mennesker, relasjoner, situasjoner, erfaringer, krise- og sorguttrykk og tempo er så ulike. Vi kommer til familien med vår ro, varme, omsorg, erfaring og kunnskap. Vi er så klare som vi kan bli.

Psykososial oppfølging ved kriser, ulykker og katastrofer

Alle kommuner har en plikt etter Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester til å tilby og utøve psykososial oppfølging ved kriser, ulykker og katastrofer (Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, 2011). Målet med psykososial oppfølging er å fremme mestring i en akutfase, opprettholde sosial fungering og bidra til at reaksjoner og symptomer dempes. Oppfølgingen skal også bidra til å mobilisere nettverk, forebygge framtidige helse- og sosiale problemer, og dermed sikre god livskvalitet. De aller fleste kommuner har valgt å opprette et psykososialt kriseteam som har ansvar for å følge opp de etterlatte – både enkeltpersoner, men også familier og nettverk (Helsedirektoratet, 2017). Et slikt team er vi en del av i Trondheim kommune. Strukturen for kriseteamet vårt er noe annerledes enn i andre kommuner.

Siden år 2000 har det psykososiale kriseteamet i Trondheim kommune vært lagt til de ansatte på barnevernvakta i samarbeid med legevakta. Rollene våre som barnevernvakt og kriseteam er to separate roller, og vi er kriseteam uavhengig av om det er barn involvert eller ikke. Kriseteamet kobles på ved ulike hendelser, men her skal det handle om når kriseteamet kobles på ved brå og uventede dødsfall utenom sykehuset. Det kan være for eksempel dødsulykker, drap eller selvmord.

Legevakta og politiet er de første som kommer der dødsfall har skjedd. Dødsbudskap blir gitt til etterlatte av politi eller prest, av og til med bistand fra legevakt eller kriseteam. Legevakta tar en akutt vurdering sammen med de etterlatte om de har behov for konkret helsehjelp i tillegg til den psykososiale støtten fra kriseteamet. Alle etterlatte får også spørsmål om de ønsker å bli møtt av en åndelig leder, for eksempel en prest eller en imam. Om de etterlatte ønsker dette, blir den åndelige lederen også en del av kriseteamets arbeidsprosess.

Rollen vår

I rollene som kriseteam og barnevernvakt jobber vi daglig med barn og familier som står i ulike akutte livskriser. Det er viktig for oss å holde oss oppdatert på den faglige utviklingen om kriser og sorg. Barneperspektivet er en refleks for oss. Å se viktigheten av familie og nettverk ligger i ryggmargen vår. De sterke følelsesuttrykkene vi møter i jobben vår, setter oss ikke ut – de gjør oss skjerpet. Vi er gode på å snakke

«Vi trener blant annet ved å gi hverandre tilbakemeldinger etter oppdrag. Hva synes du om det jeg sa der? Ble det for mye?»

med alle typer mennesker om det vondeste i livet, og romme deres krisereaksjoner.

Skal vi holde oss gode, må vi trene kontinuerlig for å utvikle ferdighetene våre i praksis. Vi trener blant annet ved å gi hverandre tilbakemeldinger etter oppdrag. Hva synes du om det jeg sa der? Ble det for mye? Ble det forståelig? Hvordan tolket du det uttrykket der? Vi speiler hverandre, vi innhenter tilbakemeldinger fra de etterlatte vi møter, og vi har fokus på det i veiledning med vår eksterne veileder. Av og til kan vi bomme litt, men da kan vi forsøke å reparere det. Vi tar det opp og lærer av det.

En del av den kunnskapen vi danner oss, kaller vi for taus kunnskap – som ikke kan forklares konkret, men bare ligger der, integrert i oss selv (Schön, 2001). Det kan handle om alt fra måten vi er i rommet på, om oversikten vi raskt danner oss over de ulike uttrykkene de etterlatte har, hvordan vi balanserer mellom prat og stillhet, hvordan vi snakker i telefonen med politiet når de etterlatte hører på. Den tause kunnskapen handler også om evnen vi har til å reflektere «in action». Mestringen av å reflektere in-action krever noe annet av oss enn å reagere «på refleks». Vi får til å reflektere over egen praksis mens vi utfører den. Det skjer en form for eksperimentering på stedet (Nordstoga og Grønningsæter, 2015).

Det er alltid to eller tre ansatte som er på vakt hos oss. Hele døgnet. Hele året. Vi er raskt til stede der vi trengs. De som er på jobb den dagen politiet eller Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral ringer om et dødsfall, er de som skal ut som kriseteam. Så langt det lar seg gjøre, er det de samme ansatte som følger de etterlatte videre i prosessen.

Ettersom vi i kriseteamet jobber sammen daglig, til alle døgnets tider, kjenner vi hverandre svært godt. Vi er genuint trygge på hverandre i de oppdragene som krever vårt aller beste. Men mer om det etterpå. Nå tar vi en titt inn i familiens situasjon igjen.

De første minuttene. De første timene.

Vi har kommet til hjemmet. En politibil og legevaktbilen står utenfor huset. Politiet og en lege møter oss i gangen. De uttrykker medfølelse, respekt og ydmykhet overfor familien. De er preget av alvoret. De snakker med lav og inntonet stemme, og sier: «Vi har prøvd å ivareta dem så godt vi kan.» Vi mottar all informasjon om hvordan de har opplevd Noah, Astrid og Pål, og de gir oss den informasjonen som foreligger rundt dødsfallet til Kjetil per nå. De forteller om hvor han tok livet sitt, på hvilken måte og når det trolig kan ha skjedd. De, som oss, er klar over viktigheten av å gi oss så mye informasjon som mulig, ettersom vi skal jobbe med de etterlatte videre.

Formidling av informasjon er svært viktig for arbeidet med etterlatte. Den må alltid tilpasses de etterlattes alder, tilstand og situasjon. Ettersom etterlatte etter brå og uventede dødsfall ofte sitter med en stor uro, en opplevelse av hjelpeløshet og kaos, må vi hjelpe de etterlatte med å roe ned både psykisk og fysisk. Informasjon som gis i en omsorgsfull ramme, kan ofte være med på å gi en opplevelse av økt kontroll, som igjen kan skape en form for ro. Informasjonen må ofte gjentas, etter-

som hjernen ikke alltid har kapasitet til å ta inn så mye informasjon i en slik tilstand (Dyregrov og Dyregrov, 2017). Mange etterlatte har sagt til oss at de opplevde en annen type ro etter at de mottok konkret informasjon om hendelsen. Da slapp de å ha katastrofetanker i hodet, som ofte inneholdt andre og enda sterkere bilder enn det som var realiteten. Hendelsesforløpet ble mer håndterbart.

Hjemmet til familien har nå blitt et åsted. Mens vi er til stede, forklarer politiet familien hvorfor selvmord alltid skal etterforskes, de gir kontaklinformasjon til en i politiet som har ekstra ansvar for etterlatte, de forteller om obduksjonsprosessen, og de forteller at de har tilkalt et begravelsesbyrå som skal ta med Kjetil til sykehuset for obduksjon.

I sofaen til familien sitter jeg sammen med kollegaen min. Jeg gir meg selv en konkret og kort beskjed: Behold roen. Nå kommer det til å oppstå mange behov og ulike reaksjoner. Jeg må ha ro, og har tro på at min ro kan smitte over på dem jeg er i nærheten av. Det er flere valg familien må ta underveis i prosessen nå. Vi skal følge dem i valgene de må ta, og vi skal gi støtte og hjelp til den praktiske håndteringen av det som skjer ved brå død. Aller først sier vi: «Dette var utrolig leit.» Bekreftelsen på dette kommer fra Astrid og Pål, og samtalen er i gang. Kollegaen min og jeg beveger oss rolig fremover i samtalen for å få en følelse av deres tempo, deres uttrykk og deres måte å være med hverandre på akkurat nå. Mer om familiens uttrykk siden.

Det er bekreftet at det er et selvmord, men hva tenker familien om å være åpne om dette overfor andre? Hva vet Noah? Noah vet det er et selvmord, og han har fått vite hvordan Kjetil gjorde det. Vi støtter foreldrene i at det er viktig at Noah har fått den informasjonen. På denne måten unngår de hemmeligholdelse, og eventuell tillitssvekkelse, fantasitanker og lignende hos Noah. Foreldrene selv bruker ord som er konkrete og sannferdige rundt døden, ord som Noah kan forstå. Det er viktig at vi voksne ikke undervurderer barns mestrings- og tåleevne (Dyregrov, 2006). Astrid og Pål ønsker også å være åpne overfor andre om at det er et selvmord. Dette var Kjetils valg, og de må ha respekt for det, sier Astrid. De vil ikke late som, skjule eller hemmeligholde hans valg. Det de ikke ønsker å gå ut med til andre, er informasjon om metoden Kjetil benyttet.

Begravelsesbyrået kommer for å hente Kjetil. Ønsker familien å se at han bli hentet ut av rommet i en sort pose? Eller skal vi forflytte oss til et annet sted? Astrid har allerede sett ham etter at han døde, og det vil bli mulighet for syning om få dager. De uttrykker at de ikke har behov for å se at han blir båret ut. Vi forflytter oss derfor til en annen del av boligen. De vet de kan ombestemme seg. Vi snakker deretter om hvordan dagen deres har vært. Hva som skjedde. Hvordan de siste dagene har vært. Vi prøver å unnlate å snakke om de dype følelsene rundt dødsfallet nå, så tidlig. Vi kjenner anbefalingene om at samtaler som blir emosjonelle og gjør oss urolige, bør forsøkes unngått i de første seks timene etter en hendelse. Dette handler om tiden det tar før minner konsolideres eller fester seg. Disse seks timene gjelder også før søvn, og vi informerer om dette til familien (Dyregrov & Regel, 2012). Om vi hadde hatt et ensidig fokus på de følelsesmessige reaksjonene så tidlig, kunne dette også ha bidratt til at de etterlatte opplevde et enda sterkere kontrolltap og ubehag. Vi forsøker å finne en balanse i å møte, forstå og uttrykke sympati for reaksjonene og følelsene familien sitter med, samtidig som vi har fokus på fakta (Dyregrov og Dyregrov, 2017).

Vi sjekker ut videre med familien: Ønsker de å ha en prest eller en annen type åndelig leder med seg nå? Det har de ikke behov for. Ønsker de å ha noen fra sitt eget nettverk sammen med seg nå? Nei, det ønsker de ikke. Pål og Astrid formidler dødsbudskapet til de nærmeste i familien per telefon, og ber dem om å ikke komme på besøk før i morgen. Dette med relasjoner i nettverket kan være komplekst. Støtte fra nettverk er ofte en viktig faktor for de etterlattes mestring av sorg over tid (Dyregrov og Dyregrov, 2007), og vi i kriseteam har som oppgave å hjelpe til med å mobilisere dette. Dette betyr ikke at det beste for alle etterlatte er å få mange mennesker på besøk med en gang. Vi i kriseteam må følge de etterlattes eget tempo og egne beskrivelser av nyansene i relasjonene til nettverket sitt. Sammen med de etterlatte utforsker vi hvem som kan bidra til følelsen av trygghet, støtte, trøst og bekreftelse, og til hvilken tid de vil ha nettverket sammen med seg. Familien vi er med nå, klarer allerede å kjenne på individuelle behov og hva som er med på å støtte dem i det de trenger akkurat her og nå. Akkurat nå er det riktig at det kun er de tre, Noah, Astrid og Pål, som skal være sammen. De ønsker også at kriseteamet er med dem litt videre gjennom kvelden.

Det er mange små handlinger vi i kriseteam kan hjelpe til med når vi er med familien. Vi har ordnet te, laget mat, tent lys. Vi har luftet hunder, hentet og kjørt familie-medlemmer, ringt fastleger og rektorer, vært med på syning og lignende. Handlinger som er små for oss, kan gi viktig støtte for de etterlatte.

De naturlige uttrykkene

Noah er stille. Han ligger på sofaen med hodet vendt inn mot ryggstøtten og later som han sover. Astrid sitter ved siden av ham i sofaen. Astrid setter ord på tanker og opplevelser hun har her og nå. Hun snakker om Kjetil, hun gråter noe, og vi merker hennes omsorg for og nærhet til mannen og sønnene sine.

Pål er kroppslig urolig. Han trenger å være i bevegelse. Han går rundt i stua, for så å gå ut på verandaen for å gjøre et «urrop», et rop fra dypet av sjelen hans. Han uttrykker seg lite verbalt. De etterlattes sorguttrykk er så ulike, og dermed er det mange hensyn å ta. Vi holder fokus og observerer mens vi snakker med rolig stemme. Vi setter ord på det vi ser, og uttrykker normaliteten i de ulike uttrykkene som de har. Ord og forklaringer rundt for eksempel kroppslige reaksjoner, hjernens automatiske overlevelsesstrategier og toleransevindu blir brukt der vi finner det naturlig og nødvendig. Med andre ord, vi kan drive med en lett psykoedukasjon (Dyregrov og Dyregrov, 2017).

Alle visste at Noah ikke sov. Han sa lite, noe som er helt naturlig. For hvilke ord har han for det han opplever nå? Barn har ofte manglende erfaring i å håndtere eller regulere så sterke følelser (Dyregrov, 2006). Jeg vet ikke konkret hva Noah tenkte og følte der han lå, men jeg så for meg at han kjente på at det var mye som skjedde, og at han ikke visste hva han skulle gjøre med det.

Noah er i rommet med foreldrene, politiet og kriseteamet. Han skjærmer seg på en viss måte ved å vende ryggen mot det som skjer. Han trenger dermed ikke å forholde seg til alt, bare lydene, informasjonen. Og alles bekreftelse på at det han gjør, er helt ok. Ingen prøver å få ham til å snu seg, ingen prøver å tvinge ham til å

snakke. Men han er der, og han er nær. Astrid sitter ved siden av ham i sofaen og stryker ham på beina og ryggen.

Når jeg er sammen med barn som ikke uttrykker seg mye verbalt, undrer jeg meg ofte høyt over hva jeg ser for meg at barnet kan sitte med, kjenne på, lure på. Noah hadde så og si ingen verbal kommunikasjon, men en sterk og tydelig nonverbal kommunikasjon. Jeg benyttet meg derfor av speiling, metakommunikasjon og alminneliggjøring når jeg snakket med ham. Vi benytter oss ofte av speiling, som en del av metakommunikasjon. Ved metakommunikasjon samtaler vi om kommunikasjonen som skjer oss imellom – både den verbale og den nonverbale. Ved å speile gir vi de andre et speilbilde av seg selv, slik vi ser det. Det kan skape en følelse av aksept og en konkretisering av ting som kanskje er usagt eller utydelig (Gamst, 2011). Og det igjen kan være med på å skape en følelse av at «jeg blir sett».

«... samtaler som blir emosjonelle og gjør oss urolige, bør forsøkes unngått i de første seks timene etter en hendelse. Dette handler om tiden det tar før minner konsolideres eller fester seg.»

Jeg alminneliggjorde ved at jeg henvendte meg til Noah og sa at jeg ikke visste akkurat hvordan det var å være han akkurat nå. Men at andre barn jeg har møtt, som også har mistet broren sin brått og uventet, kan ha tenkt, kjent på eller sagt sånn eller slik. Eksempelene jeg brukte, inneholdt flere av de reaksjonene Noah hadde vist, og som han kanskje hadde kjent på. Jeg tok en sjanse. Han hadde kanskje sagt ifra hvis det var noe som aldeles ikke stemte i det jeg sa, og dermed hadde vi kommet inn i en dialog. Jeg snakket om det normale ved å kjenne på ulike følelser, få ulike tanker, når man har mistet noen man er glad i. Jeg snakket om at ting kan kjennes ubehagelig ut, men at det ikke er farlig. Ved at vi snakker slik til barn samtidig som foreldrene er til stede, får også foreldrene informasjon om det naturlige i barns uttrykk og opplevelser. De kan dermed trygges i at barnas uttrykk er normale, uten stor grunn til bekymring (Dyregrov, 2006).

Både Astrid og Pål sier at de er her for ham, at han kan stille spørsmålene han har, han kan luften tanker og følelser, akkurat når han blir klar for det. Det er ingenting han kan si eller gjøre som gjør at de blir mer lei seg. Astrid og Pål er allerede i gang med å skape gode delingsmønstre og inkluderende kommunikasjon innad i familien (Dyregrov og Dyregrov, 2017). Samskapning av familiehistorien som skjer akkurat her og nå, er med på å skape en felles meningsdannelse (Mossige, Jensen, Guldbrandsen, Reichelt og Tjersland, 2005).

Selv om Pål sier lite, sier han til Noah og Astrid at ingen må kjenne på skyld. Det verst tenkelige har skjedd. Kjetil har tatt sitt eget liv. Uten forvarsel. Det var hans valg. Ingen skal kjenne på skyld for det. Alle visste at Kjetil har hatt det vanskelig, men ikke at det var så tungt for ham å leve. Han hadde jo vært så blid på morgenvisten. Det Pål sier om skyld, er viktig. Dette er noe familien må jobbe aktivt med over tid.

Ofte er følelser som skyld og skam sterkt til stede etter et selvmord, både hos barn og voksne (Dyregrov, Plyhn og Dieserud, 2010). De etterlatte stiller seg spørsmål som dette: «Hvorfor så jeg ikke? «Hvorfor forsto jeg ikke?» De tenker: «Jeg burde ha gjort mer», «jeg burde ikke sagt det jeg sa». Dette er setninger vi ofte hører, og

som vi snakker mye med etterlatte om videre i støttesamtaler.

Andre følelser kan også komme fram, og ofte kjenner etterlatte på flere følelser parallelt. Noen etterlatte kan kjenne mer på et sinne. En etterlatt vi møtte, sa: «Jeg er så forbanna på henne. Er det lov å si? Jeg føler at det er som å banne i kirka.» Søsteren døde for kort tid siden på et tragisk vis. Vi møtte den etterlatte på det hun sa, og bekreftet at det er mange som kjenner på sinne, at følelsen er naturlig, hun trenger ikke være redd for å kjenne på den. Flere andre i familien åpnet seg etter dette og sa at de også kunne kjenne på et slags sinne, og det ble rom for å dele hvorfor de trodde den følelsen kom. Det var godt å få sagt det høyt til hverandre, samtidig som de var opptatt av at de ikke skulle sette seg fast i sinne over tid.

Andre kan kjenne på en letthet. En letthetsfølelse kan være vanskelig å uttrykke til andre. For noen kan følelsen av letthet etter et dødsfall gli over i en følelse av skam og skyld for nettopp å kjenne på en letthet (Jordan og McGann, 2017). Det er en del av jobben vår som kriseteam å hjelpe etterlatte til å merke at sammen med oss er alle følelser akseptert. Vi dømmer ikke. Vi snakker det ikke bort. Vi hjelper heller til med å sette ord på, til å akseptere, til å forstå kompleksiteten i affektene rundt et selvmord eller et annet brått dødsfall.

Her har vi fortalt om de første timene inne hos en familie som nettopp har mistet. Støtten kriseteamet gir, er lenger og mer omfattende. De etterlatte vi møter, bærer ofte en smerte og lengsel etter tapet. De må inn i et intenst sorgarbeid. Sorgarbeidet består blant annet i å finne balansen og vekslingen mellom å gå nær og å gå videre. Altså å akseptere tapet, kjenne på smerten, men også å tilpasse seg et liv uten den døde, «omplassere» den døde emosjonelt og gå videre med livet (Stroebe, Schut og Stroebe, 2011). Om de etterlatte har behov for hjelp og støtte etter at vi har trukket oss tilbake, hjelper vi til med kontakt med andre i hjelpeapparatet.

Vi som går ved siden av

«Man blir jo ekstra godt kjent når man jobber så tett med hverandre i krisesituasjoner kl. 04:56», sa en kollega her om dagen. Han har nok rett i det. Vi vet når en i kollegaflokken vår har det ekstra tøft hjemme. Vi vet når en i flokken har vært først inn i flere kriseteam på rad, og dermed bør skjermes en tid fremover. Vi vet hvem som helst vil unngå å se døde mennesker når vi ankommer steder. Jeg vet hva slags egenerfaring de har, hvordan de er i menneskemøter, og jeg trenger ikke være redd for at en av dem kommer med upassende kommentarer. De vet det samme om meg. Vi tilrettelegger for hverandre, og hjelper hverandre med å holde hverandre sterke. Vi har tro på at dette også merkes for dem vi møter.

Jeg har lyst til å ha jobben min lenge. For å være sterk nok, slik at jeg kan være noen andres styrke en periode, må jeg trene opp styrken min. Jeg må lade. Psykolog Per Isdal bruker «leirbål» som en metafor for et sted der vi hjelpere kan samles, bare være, et sted der vi kan dele og der vi kan gråte. Et sted vi kan reagere (Isdal, 2017). Jeg er heldig, for arbeidsplassen min ser viktigheten i nettopp dette.

Jeg har leirbål overalt, har jeg funnet ut. Jeg har det i bilen på vei fra oppdrag med kollegaen min, der vi har fått ut de orda vi ikke har kunnet si ennå. Der vi har grått og pusta. Jeg har det på ukentlige fellesmøter med hele kollegaflokken og lederen

min der vi systematisk går gjennom hva vi ansatte har stått i. Ved å dele i fellesskap blir også denne erfaringskunnskapen tilgjengelig for de andre som ikke var til stede. Den blir en del av vår læringsprosess.

Jeg opplever å ha leirbål på treff med vår eksterne veileder, kall ham gjerne «bål-mesteren» (Isdal, 2017), som hjelper oss med å forstå oss selv.

Jeg har hatt det hjemme i sofaen for meg selv. Leirbålet mitt i sofaen hadde jeg blant annet en natt da jeg kom hjem fra jobb. Jeg hadde stått i et kriseteam med en spesiell dramatik og intensitet. Den som var død, var et barn. Jeg hadde gjort mye riktig for å lande i meg selv mens jeg var på jobb, men jeg merket at det var noe jeg ikke hadde fått avreagert ennå. Noe jeg måtte få ut når jeg var alene. Om jeg skulle få ro i kroppen for å få sove, måtte jeg gjøre noe med uroen min. Jeg la meg ned på sofaen, satte på en sang jeg visste kom til å treffe meg – sterkt, mens jeg ga meg selv rom til å reagere. Jeg sa til meg selv: Vær så god, kjør på. Så gråt jeg. Jeg gråt for det livet barnet hadde levd mens det var i live, men også for det livet barnet aldri fikk oppleve.

Jobben min gir meg nye perspektiver på selve livet og hvordan det kan være. Den gir meg en annen form for dyp takknemlighet over alt jeg selv har. Den er bakgrunnen for at jeg gjør ting jeg ellers ikke ville gjort. Det er sterkt når de etterlatte forteller noe fra sitt innerste, og hva de gjør for å mestre. Selv om de har mistet en nær, og de skulle gjort hva som helst for å få dette mennesket tilbake, kan flere av dem likevel merke at de har vokst. De har endret sine livsverdier. Det eksistensielle, det åndelige i dem endres. Det kan kalles posttraumatisk vekst (Tedeschi og Calhoun, 1996). Når de deler dette med meg, berikes jeg.

Så: Hvordan går det nå?

Nå har jeg delt en liten del av én families første timer etter de mistet en av sine. Kanskje du lurer på hvordan det går med Noah, Astrid og Pål nå? Jeg snakket med dem for ikke så lenge siden, da jeg ga en oppdatering på hvordan det gikk med denne artikkelen. Det går så godt som det kan gå. Men det er tungt. De savner Kjetil. De jobber for å holde balansen mellom å gå nær og å gå videre. De snakker mye om ham, og de har ham inni seg – for alltid.

REFERANSER

- Dyregrov, A. (2006). *Sorg hos barn – en håndbok for voksne*, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Dyregrov A. og Dyregrov, K. (2007). *Sosial nettverksstøtte ved brå død*, Fagbokforlaget.
- Dyregrov A. og Dyregrov K. (2017). *Krisepsykologi i praksis*, Vigmostad & Bjørke AS.
- Dyregrov, K., Plyhn, E, og Dieserud, G. (2010). *Etter selvmordet – veien videre*, Abstrakt forlag.
- Dyregrov, A., & Regel, S. (2012). Early interventions following exposure to traumatic events– implications for practice from recent research. *Journal of Loss and Trauma*. 17, s. 271–291.
- Gamst, K.M.T (2011). *Profesjonelle barnesamtaler – Å ta barn på alvor*, Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet (2017). *Mestring, samholdighet og håp – veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer*.
- Isdal, P. (2017). *Smittet av vold*, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Jordan, J. R. og Mc Gann, V. (2017). Clinical work with suicide loss survivors: Implications of the U.S. postvention guidelines *Death Studies*. 2017, Vol. 41, No. 10, s. 659–627.
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. Lov av 24.06.2011, §3.
- Mossige, S., Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Reichelt, S. og Tjersland, O. A. (2005). Children's narratives of sexual abuse: What characterizes them and how do they contribute to meaning-making? *Narrative Inquiry*, ISSN 1387-6740. 15(2), s. 377–404.
- Nordstoga, S. og Grønningsæter, A. B. (2015). *Det kommunale barnevernet i utvikling – et nødvendig samarbeid mellom praksis og forskning*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Schön, Donald A. (2001). *Den reflekterende praktiker. Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*, Forlaget Klim.
- Stroebe, M., Schut, H., & Stroebe W. (2011). Helsemessige følger av sorg. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 48, s. 883–897.
- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. (1996). The Posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, No. 9, s. 455-471.

Om forfatterne

Wenche Waal Hansen er barnevernspedagog med videreutdanning i sorg og sensomotorisk psykoterapi. Hun har blant annet jobbet som miljøterapeut for ungdommer som er i kontakt med barnevernet, som sosialkonsulent på Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep i Oslo, og har de siste fire åra jobbet i Trondheim kommune på barnevernvakta og i psykososialt kriseteam år.

Wenche.waal.hansen@trondheim.kommune.no

Berit Skauge er sosionom og Phd-kandidat fra 2018 med tema *Barns reelle deltakelse i barnevernets beslutningsprosesser*. Hun er tilknyttet NTNU, institutt for sosialt arbeid i undervisning og forskning. Fram til 2018 var hun leder i Barnevernvakta/ Kriseteamet i Trondheim. Hun har også jobbet i barneverntjenesten.

Berit.skauge@trondheim.kommune.no





Skolen



Side 88

Barnevernspedagog i skolen,
verdens beste jobb

Barnevernspedagog i skolen,
verdens beste jobb



RØNNE
TANKER
RØNNE
TANKER

RØDE
TANKER
RØDE
TANKER



Av Elin Valle Mørk



Barneverns- pedagog i skolen, verdens beste jobb

— **Som miljøterapeut i skolen får jeg brukt hele mitt fag. Jeg får se og være del av barns oppturer og nedture. Både oppturene og nedturene er lærerike og gir muligheter til refleksjon og utvikling.**

Jeg er barnevernspedagog, og jeg elsker jobben min. Jeg har jobbet som miljøterapeut på en barne-skole i Skien kommune siden 2006. Jobben min gir meg uante muligheter til å kunne hjelpe barn og familier på et tidlig tidspunkt.

I Skien kommune er det opprettet miljøterapeutstillinger på alle grunnskolene. Det startet som et prosjekt i 2001, hvor noen skoler fikk miljøterapeuter. I 2011 ble det politisk vedtatt at alle grunnskole-
ne skulle opprette miljøterapeutstillinger, og vi kom inn under skolenes budsjett.

Hensikten med arbeidet til miljøterapeutene i skolen er å delta i forebyggende og direkte arbeid overfor barn i risikozonen og familier med psykososiale problemer. Miljøterapeuten skal kunne gi direkte hjelp, men og hjelpe til med henvendelser til andre instanser. Elevenes rett til et godt psykososialt læringsmiljø har heldigvis fått mye fokus etter at skolene ble forpliktet til å varsle og lage aktivitetsplaner etter Opplæringsloven kapittel §9A-4 (Stette,

2017). Veldig ofte er vi miljøterapeuter en del av aktivitetsplanen.

Miljøterapeutene har en tydelig stillingsbeskrivelse som legger vekt på våre arbeidsoppgaver og vår arbeidstid. Denne har vi fått være med på å utvikle og utarbeide over mange år.

Vi er ansatt i 100 % stilling, med fem ukers ferie. Vi følger altså ikke skoleruten, men har mulighet til å avspasere i skolens ferier.

I denne artikkelen vil jeg fortelle om min hverdag som miljøterapeut og dele mine erfaringer og metoder. Arbeidet mitt er forankret i teori, jeg jobber målrettet og systematisk. I denne artikkelen vil jeg fokusere på hvordan jeg utfører det i praksis. Jeg vil fokusere på mulighetene og hva som gjør at dette for meg er verdens beste jobb.

Samarbeid med skolens ansatte og øvrige instanser

Før jeg startet i stillingen, jobbet jeg som miljøterapeut på ungdomspsykiatrisk avdeling. Der samarbeidet jeg med andre ansatte som også hadde helse- og sosialfaglig bakgrunn. Den største forandringen for meg da jeg begynte å jobbe på skolen, var at jeg måtte være mye tydeligere overfor de ansatte om hvorfor jeg gjorde som jeg gjorde, begrunne valg og metoder. Jeg valgte å synliggjøre min kompetanse og hvordan den kan blir brukt helt fra starten av. Rektor satte av tid til meg i felles-tiden til lærerne. Jeg valgte også å ha arbeidspulten min sammen med lærerne. Slik kunne vi ha en god informasjonsflyt, det ble lett å lage avtaler, jeg ble en del av det sosiale miljøet på jobb, og jeg ble en større del av elevenes skolehverdag. I samarbeidsmøter rundt enkeltelever jeg jobber med, deltar jeg på lik linje med kontaktlærerne.

Som miljøterapeut er jeg en del av skolens TPO-team, et team som legger til rette for tilpasset opplæring både faglig og sosialt. I dette teamet sitter også skolens rektor, inspektør, en spesiallærer, en fra PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste), helsesykepleier og vår representant fra barneverntjenesten. Barneverntjenesten deltar én eller to ganger hvert halvår.

Øvrige samarbeidspartnere er BUP (barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling), familietjenesten, fastleger og andre som er en del av barnas hjelpenettverk.

Alle miljøterapeutene som er ansatt på barneskolene, møtes for veiledning én gang i måneden. Veiledningen blir gitt av en fra barneverntjenesten og en fra PPT. Her har vi mulighet til å få veiledning på caser/problemstillinger, vi kan spørre om råd, og vi får utvekslet ideer og erfaringer. Vi gir hverandre tips om ulike verktøy og kurs, og vi samkjører aktiviteter og ferietilbud.

En gang per halvår har vi nettverkssamling med kommunens sosiallærere og miljøterapeuter fra både barne- og ungdomsskolene. Vi har også halvårige møter med barneverntjenesten. Dette er for å skape et enda bedre samarbeid. Vi blir kjent med hverandres tilbud og vet hvor vi kan henvende oss dersom vi trenger veiledning i en sak.

Jeg har også et godt samarbeid med skolens helsesykepleier. Hun og jeg leder en del grupper sammen. Helsesykepleier er en jeg kan drøfte saker med, innenfor de rammer taushetsplikten setter.

Samarbeid med foresatte

For meg er det viktig å ha en god og jevn dialog med foresatte. Min erfaring er at foresatte liker å høre sannheten. Og ved å gi hyppige tilbakemeldinger kan man sørge for at alle de små lysglimtene også kommer fram. Noen elever kommer hjem fra skolen og forteller bare om det negative. Det er vanskelig for foresatte å få hele bildet av skoledagen. Jeg har erfart nytten av å ta en telefon for å fortelle om små og store positive hendelser. Det er med på å bidra til et godt samarbeid, samtidig som det forsterker effekten av atferden til eleven positivt.

Telefonsamtale: Hei, det er Miljø-Elin, har du tid til en liten prat? Forelder: Ja, det går bra. Miljø-Elin: Jeg vil bare fortelle deg om en fin hendelse i dag. Jeg var ute i storefri og så barnet ditt i lek med klassekamerater. Du vet, tidligere har ensprett (et ballspill) vært vanskelig. Vi har jo jobbet mye med dette å takle sinnet som oppstår når han blir ute. Men i dag så jeg at han virkelig jobbet med seg selv. Da han ble ute, gikk han rolig til siden, jeg synes til og med jeg så et lite smil hos han. Forelder: Det var gøy å høre! Det lille smilet kjenner jeg igjen som smilet som kommer frem ved mestring. Miljø-Elin: Ja, etter å ha observert han en liten stund, gikk jeg bort og ga han en klapp på skuldra og tommel opp. Han smilte da han skjønnte at jeg hadde observert ham, tydelig stolt. Forelder: Så bra! Så godt å få høre slike lysglimt. Miljø-Elin: Ja, jeg håper han også forteller deg det når han kommer hjem fra skolen. Hvis ikke, får du fortelle at du fikk en telefon i dag!

Et godt samarbeid med hjemmene gjør også endringsarbeid lettere. Vi kan fokusere på det samme, bruke de samme nøkkelordene, sammen velge ut hvilke områder som skal jobbes med. Ofte har familier et språk hjemme som har en spesiell betydning for eleven. I ett tilfelle hadde en familie jobbet med og brukt begrepet «pytt, pytt!» Det skulle hjelpe eleven til å forstå at noen situasjoner kan man riste av seg. Litt sånn; shit happens! For meg er det fint å få vite om slike små ordskatter. Kontaktlærer fikk også bli kjent med begrepet, og vi har sett på skolen at det har vært nyttig for eleven at vi bruker begrepet som foresatte har informert oss om.

Veldig ofte ringer jeg hjem for å informere foresatte om hvilke temaer vi har snakket om. Jeg inviterer foresatte til samtale sammen med eleven. Jeg setter av tid til å ta en prat dersom jeg kjører eleven hjem etter en aktivitet. Jo hyppigere samtaler, desto bedre føler jeg at får jobbet med eleven.

Jeg liker godt å ha samtaler med foresatte og barn sammen. Da får barna oppleve at skolen og hjemmet samarbeider, og foresatte får et bedre innblikk i hvordan skolen jobber.

Målrettede tiltak på individ- og gruppenivå

Skolen jeg jobber på, er forholdsvis liten, rundt 130 elever. Jeg føler jeg har ganske god oversikt. For å få denne oversikten har jeg gjennom flere år drevet grupper. Allerede fra før elevene starter i første trinn har jeg møtt både barna og deres foresatte.

Alle elevene fra 1. til 5. trinn er ute sammen med meg i en liten gruppe og spiller Hei-spillet. Hei-spillet er et spill om tanker, følelser og situasjoner utgitt av Hertervig

Forlag og Stiftelsen Psykiatrisk opplysning, utviklet av psykologspesialistene Kristin Sommerseth Olsen og Guro Winsnes (Winsnes, 2014). Tanken bak spillet er å møtes på barnets premisser, å få gode opplevelser sammen, å normalisere og å gi en arena for utvikling. Med i spillet følger et hefte som utdyper tanken bak og tips til hvordan det kan brukes. Jeg bruker denne muligheten til å bli bedre kjent med elevene, se dem i det sosiale samspeillet, avdekke hendelser og bygge relasjoner.

«Jeg valgte å synliggjøre min kompetanse og hvordan den kan bli brukt helt fra starten av. Rektor satte av tid til meg i fellestiden til lærerne.»

Et verktøy jeg bruker mye er, Psykologisk førstehjelp, som er utarbeidet av psykologspesialist Solfrid Raknes i tråd med grunnprinsippene i kognitiv terapi (Raknes, 2010). Det består av et skrin med et innføringshefte, en rød figur, en grønn figur og en blokk med illustrerte hjelpehender. Ved hjelp av denne metoden skal man lære seg å kjenne igjen sine egne følelser, tanker og handlinger i ulike situasjoner. Hjelpehånden man bruker, er delt inn i: Hva skjer? (beskrive situasjonen), Følelser, Røde tanker (de automatiske negative tankene), Grønne tanker (hjelpetanker / positive tanker), Hva kan jeg gjøre? og Hvem kan hjelpe meg?

Sammen med barna kan jeg bruke dette verktøyet til å hjelpe dem å rydde i følelses- og tankekaoset som noen ganger kan oppstå. Jeg har brukt dette på elever, elever og foresatte, foresatte og kolleger. Sammen med helsesykepleier har vi et kurs på femte trinn, hvor de får en innføring i metoden. Jeg lærer det bort i mindre grupper på ulike trinn, og jeg bruker det aller mest med enkeltelever.

De gangene jeg føler jeg har lykkes, er når en elev og jeg har jobbet oss gjennom en situasjon som ikke har hendt ennå, for eksempel «gruer seg til å overnatte på leirskole». Ved å skalere følelsene første gangen, kan man se om eventuell frykt blir sterkere eller svakere etter å ha gått gjennom hele hjelpehånden. Når så situasjonen er gjennomført og eleven har klart det han/hun ønsker, er det veldig gøy å ta hjelpehånden fram igjen. Ofte kan de samme grønne tankene hjelpe eleven i andre lignende situasjoner. Om eleven ikke skulle klare det, er det mulig å se på hva som ikke fungerte, for så å prøve å finne andre mulige løsninger.

Elevene i 6. trinn får tilbud om å delta i grupper for barn som lever i to hjem. Det er et opplegg som tidligere ble kalt skilsmissegrupper (Bærum kommune, 2012). Opplegget vi bruker i Skien kommune, har hatt som satsing at alle skolene skal gjennomføre «Zippys venner», et undervisningsprogram beregnet på 1.–4. trinn i barneskolen, der hensikten blant annet er å styrke barnas sosiale ferdigheter (Voksne for barn, 2012), psykologisk førstehjelp og grupper for barn som lever i to hjem.

Elevene på 7. trinn får undervisning om sosiale medier, nettvett, valg og forberedelse til ungdomsskolen. Sammen med miljøterapeutene på to andre barneskoler arrangerer jeg 7. trinn-treff. Tre ganger i løpet av året møtes elevene som skal gå sammen på ungdomsskolen, for å ha aktiviteter sammen og bli kjent. 7. trinns-elevene får tilbud om å ta turen opp på ungdomsskolen sammen med meg for å få en ekstra omvisning og prat med miljøterapeuten. Dette gjelder da først og fremst elever som er ekstra utrygge, har hatt samtaler med meg og/eller som jeg vet kan trenge å bli fulgt opp videre på ungdomsskolen.

Utover disse faste tiltakene er det mange elever som får ekstra tilbud om de

samme aktivitetene, eller andre tilbud, som vaktmestergruppe, skategruppe, lunsj-gjengen, gutta krutt, jentegrupper/guttegrupper, lekegrupper, aktivitetsledere og andre friminutttilbud. Det er fint å jobbe i små grupper, da har man mulighet til å ta med de gode rollemodellene.

Et storefriminutt i uka har jeg Musikk På Trappa. Trappa blir brukt som danse-scene, og elever fra alle trinn er innom og tar noen dansemoves. Dette er skikkelig stemningsskapende. De yngre elevene lærer av de eldre, og noen ganger øver vi inn fellesdanser som de fremfører på samsamlinger i gymsalen. Jeg har også kjøpt inn små skate-elementer og turnmattor som vi legger på asfalten rundt trappa.

Enkeltelever følger jeg opp med jevnlig samtaler og samarbeid med ulike instanser, hjem og kontaktlærer. Jeg følger dem opp i friminutt, og jeg kan hjelpe dem med å søke på ferie- og fritidstilbud. Når jeg har samtaler med enkeltelever, lager jeg avtaler med lærerne. Vi passer på at det ikke skal gå ut over fagene, og at de ikke skal gå glipp av innlæring av nytt stoff. Av hensyn til dette ruller jeg på samtaletidspunktene, og dette gjelder også gruppene. Der det er behov for samme faste tidspunkt, passer lærer på at innholdet i timen de går glipp av, ikke skal inneholde emner de ikke bør miste. Av og til holder det med en liten prat, andre ganger blir samtalen lengre.

Fleksibiliteten til en miljøterapeut

I gode tider klarer man å følge faste avtaler og gjennomføre mange gruppetilbud. Av erfaring vet jeg at det ikke lønner seg å ha for mange faste avtaler. Elevenes behov endrer seg stadig. Jeg kan oppleve å bruke masse tid på enkeltelever i perioder, for så å kunne fase det ut. Dette er kanskje noe av det mest verdifulle ved stillingen min. Fleksibiliteten, å kunne vurdere og prioritere uten at det går ut over lærernes timeplan. Jeg kan ta telefoner til hjem, PPT, barnevern og andre, mens lærerne har begrenset med tid til å kunne utføre det samme, da de er bundet opp til undervisning. Lærerne setter pris på at det er en miljøterapeut på skolen, som enten kan ta de vanskelige samtalen eller veilede og gi råd til lærerne hvis de skal ha vanskelige samtaler.

Jeg kan legge opp uka ut fra hvilke barn jeg samarbeider med. Når skoleklokken ringer inn etter friminutt og lærerne må inn til timer, har jeg tid til å kunne løse opp i små og store konflikter, og ta samtaler med barn som trenger en voksen som har tid til å lytte. Jeg kan bruke litt tid på å evaluere et friminutt med en elev som har jobbet med sine sosiale ferdigheter i friminuttet. Hvordan klarte du å hoppe tau sammen med de andre i dette friminuttet? Hvordan håndterte du følelsene dine da du følte at du ble urettferdig behandlet? Jeg kan også hjelpe en elev med en kjapp gjennomgang av hjelpehånden (psykologisk førstehjelp) før han skal inn og holde en fremføring.

For noen elever er veien inn til time lang, og dørstokken ekstra høy. Jeg har tid til å minne dem på at det har ringt. Jeg har tid til å slå av en prat om Super Mario, og mens vi prater, blir veien inn til timen litt kortere og dørstokken litt lavere. Neste gang går det kanskje også enda litt fortere.

Noen elever følger jeg opp med samtaler og ulike tiltak over flere år. I noen perioder trenger de mye tid, i andre perioder er behovet mindre. Det er gøy å se hvordan

de utvikler seg. Hvordan man kanskje må bruke leken som inngangsport i de første årene, for så å kunne oppleve at de modnes og får mer forståelse og selvinnsikt.

En elev vil jeg gjerne fortelle litt mer om. Vi kan kalle eleven for Lykke. Lykke kom som ny elev litt utpå høsten. Erfaringene hennes fra tidligere skolegang var ikke de beste. Hun både gledet og gruete seg. Lykke hadde en del utfordringer, men hun hadde også foresatte som var flinke til å informere skolen om behovene hennes, hvordan de hadde jobbet rundt henne tidligere, hva som hadde fungert og hva som ikke hadde fungert. For meg og kontaktlærer var dette til stor hjelp. Jeg startet med å bygge en relasjon til Lykke. Jeg var lett tilgjengelig for henne, hadde mange små samtaler i friminutt og var til stede i overganger. Vi ble fort kjent med hverandre, og jeg kunne tidlig starte å veilede henne. Lykke syntes mye var urettferdig og vanskelig. Sammen med de foresatte satte vi som mål å snu fokuset hennes over til alt hun mestret. Som motivasjon fikk hun bli med meg å skate da resten av klassen hennes hadde gym. Gym og regler var på denne tiden vanskelig. Skatingen var noe hun mestret, noe som ga henne glede og som også ga henne en positiv status blant gutta på skolen. Etter hvert gikk det også lettere med gym og regler. Da skoledagene hennes begynte å gå lettere, oppsøkte hun meg mindre, og jeg fikk mer tid til andre elever igjen.

Lykke er et eksempel på hvordan fleksibiliteten til en miljøterapeut kan bidra til å tilrettelegge rundt enkeltelever.

Sosialisering og jevnaldrendes betydning

Med sosialisering menes den prosess som former barn til både unike individer og medlemmer av bestemte samfunn og kulturer. Sosialisering dreier seg om både samfunnsmessiggjøring og individuell dannelse (Frønes, 1998, s. 20).

Vi sto på hver vår side av gymsalen. Øynene våre møtte hverandre. Øynene hennes så både triste og sinte ut på en gang. Kroppen hennes så litt anspent ut. Hendene var knyttet. Jeg kjente det igjen. Snart ville det trille en tåre nedover kinnet hennes.

Jeg gikk henne i møte. Tårene presset seg fram hos henne. Hånden min la seg rundt skulderen hennes, og hun kikket fortvilet på meg. Blikket hennes fortalte meg at dette som hadde skjedd, opplevde hun som urettferdig.

Da jeg begynte å jobbe som miljøterapeut i skolen, etter å ha jobbet på ungdomspsykiatrisk avdeling, ble jeg så glad av å se alle barna ute i friminuttene. Det var så mye god lek og så mange glade ansikter. Fortsatt når jeg jobber med vanskelige saker, tenker jeg på dette. Ofte er jeg ute og observerer eller veileder i friminuttene. Av og til passer jeg på å gå ut og bare nyte gleden av å se barn i lek. Disse positive rollemodellene har jeg også benyttet meg av i arbeidet direkte med enkeltelever, spesielt når fokuset er på sosiale ferdigheter og sosial kompetanse.

En vesentlig del av trening i sosial kompetanse innebærer at deltakerne observerer dyktige utøvere i ulike samspillsituasjoner. Denne form for læring kalles modellering. Modellering er en grunnleggende måte å lære på (Moynahan, 2006).

Hun fikk fortelle meg. Ballen hadde truffet henne i hodet, og regelen sa at det ikke var lov å sikte på hodet. Vi satte oss ned. Hun var fortsatt opprørt. Hun ble møtt på følelsene sine, og fikk tid til å roe seg ned. Så foreslo jeg at vi sammen kunne være

detektiver for å se om det ville skje igjen med andre elever. Vi studerte elevene på gulvet. Var dette en pytt-pytt-situasjon? Kunne hun trekke på skuldrene og tenke «sånt skjer, pytt, pytt, det går bra»?

Ivar Frønes har skrevet boka *De likeverdige*. Han presenterer i denne boka en helhetlig teori for sosial utvikling hvor barn-barn-relasjonen er sentral. Forfatteren drøfter de jevnaldrendes betydning på ulike alderstrinn, fra spedbarnsalderen til ungdomsalderen (Frønes, 1998).

Når jeg jobber med barn, er jeg heldig som får trekke inn jevnaldrende. En elev har større nytte av å høre og se jevnaldrende enn meg. Når jeg er flink til å trekke inn gode rollemodeller, har jeg erfart at det for elevene blir mer virkelighetsnært. Elevene ser opp til klassekamerater, og deres ord er mye verdt.

Etter en liten stund ble en gutt truffet av en ball i hodet. Sammen gikk vi bort da spillet var ferdig. Jeg spurte gutten om hvordan reglene for treff på hodet var. Gutten svarte: Det stemmer, man skal ikke sikte på hodet. Ok, svarte jeg, men hva gjør du når det allikevel skjer? Gutten: Da bare heiser jeg litt på skuldrene og bare «sånn skjer av og til liksom». Aha, svarte jeg, bare pytt, liksom? Ja, svarte gutten. Etterpå kikket jeg og jenta på hverandre. Smilet var på vei fram.

«Tårene presset seg fram hos henne. Hånden min la seg rundt skulderen hennes, og hun kikket fortvilet på meg. Blikket hennes fortalte meg at dette som hadde skjedd, opplevde hun som urettferdig.»

Tidlig innsats, også et spørsmål om mot

Jeg har fundert mye på hva som er tidlig innsats. Hva er tidlig nok? Det jeg har kommet fram til, er at hvis jeg, sammen med skolen, virkelig klarer å se elevene og deres utfordringer og sette inn tiltak, da er det tidlig innsats. Vi kan ikke vente for å se om det utarter seg. Da risikerer vi at tiltakene kommer for sent. Vi må tørre å spørre, vi må skape gode relasjoner, vi må samarbeide tett med elever og foresatte, vi må tørre!

Skrittene vi tar tidlig, kan være mindre enn de vi kan risikere å måtte ta senere dersom vi ikke setter inn tiltak eller lar være å sette fokus på noe som kan utvikle seg skjevt. Foresatte har av og til sagt til meg når jeg ringer: «Så bra du ringte! Jeg har tenkt på at nå har ikke barnet mitt det godt, og at jeg bør fortelle det til skolen.» Dette kan gjelde endringer i hjemmeforhold, det psykososiale miljøet på skolen eller andre utfordringer. Foresatte er ofte glad for åpenhet. Og i de situasjonene foresatte ikke er samarbeidsvillige, vil det muligens bekrefte vår uro om at noe er verdt å undersøke nærmere.

Da jeg gikk på barnevernspedagogutdanningen, hadde vi en foreleser (en pårørende) som sa: Vi skal bygge barn, ikke reparere voksne! Det har ligget langt framme i min rolle som miljøterapeut, og sammen med skolens personale er det det jeg jobber for hver dag. For meg er det viktig å se alle mulighetene man har når man jobber som miljøterapeut i skolen. Vi ser barna hver dag, vi har kompetanse til å gjenkjenne og identifisere ulike symptomer hos barn som trenger ekstra hjelp. Vi har fleksibilitet i rollen vår som gjør at vi kan stoppe opp, observere, støtte og handle. Vi skal være

med på å bygge barn!

Hun står på toppen av skate-rampa, igjen. Her har hun stått mange ganger de siste ukene. Desperat prøver hun å vende fokuset mitt over til andre temaer.

Jeg vet at hun er kjemperedd. Det er skummelt å lene seg framover og stole på at kroppen vil mestre. Men jeg vet også at dette er hennes mål. Noe hun har ønsket lenge å klare. Jeg vet hvor utrolig glad hun vil bli når hun mestrer det, jeg vet at hun trenger at jeg er der og bakker henne opp. Jeg vet hun kan klare det. Jeg må bare overbevise henne om det. Det er en balansegang. Hvor hardt pushe, hvor mye forstå og samtidig anerkjenne frykten.

Mens hun sto der, tok vi i bruk hjelpehånden fra psykologisk førstehjelp. Situasjon: droppe inn i rampa. Følelser: Frykt 10, nervøs 8. Røde tanker: Jeg er redd for å slå meg, det er skummelt. Grønne tanker: Det blir gøy etterpå, jeg vet jeg kan klare det, gleder meg til å fortelle mamma. Hva kan jeg gjøre: bare gjøre det, ikke tenke, men gjøre. Hvem kan hjelpe meg: meg selv, miljøterapeuten.

Hun fortsetter å spørre meg om hva det som står på veggen, betyr. Jeg svarer henne: Nok snikksnakk, gjør det du skal nå. Plutselig fant jeg den riktige knappen. Hun lo, gjorde seg klar, droppet utfor og klarte det! Hvem som jublet høyest, hun eller meg, er vanskelig å si. Det var en seier for oss begge. Jeg spør henne: Hvor sterk er frykten din nå? Hun svarer: fire!!



LITTERATUR

Bærum kommune. (2012). *Veileder for barneskolen, samtalegrupper for barn som har opplevd samlivsbrudd*. Voksne for barn.

Frønes, I. (1998). *De likeverdige*. Oslo: Universitetsforlaget.

Moynahan, K. G. (2006). *Nettverk og sosial kompetanse*. Gyldendal Norsk Forlag.

Raknes, S. (2010). *Psykologisk førstehjelp*. Gyldendal Akademisk.

Stette, Ø. (2017). *Kapittel 9A Opplæringsloven Elevenes skolemiljø*. Pedlex.

Voksne for barn. (2012). *Zippys venner*.

Winsnes, K. S. (2014). *Hei-spillet*. Hertervig Forlag.

Om forfatteren:

Elin Valle Mørk er barnevernspedagog med 15 studiepoeng i sosial læringsteori, ART-trener og gruppeleder for barn av psykisk syke.

Hun har jobbet innenfor ungdomspsykiatri og voksenpsykiatri, og som miljøterapeut på Skotfoss Oppvekstsenter (skole og barnehage) siden januar 2006.

ElinValle.Mork@skien.kommune.no



Oppsøkende forebyggende arbeid



Side 98

Skarpt blikk inn i skyggen

Fakta

Navn: Anja Merete Møllerud

Alder: 41

Status: Samboer, to barn

Barnevernspedagog med psykologi grunnfag og videreutdanning i Flerkulturell forståelse
Tar nå videreutdanning i helseledelse
Teamleder i Uteseksjonen i Oslo



Tekst og foto:
Mia Paulsen

Skarpt blikk inn i skyggen

Du finner dem i Oslos gater. De har gode sko og ryggsekk på ryggen, er ofte 25–40 år og går alltid parvis rundt i Oslos belastede strøk. De jobber i Uteseksjonen, og Anja Merete Møllerud er sjef for noen av dem.

Vi svinger til venstre der fortauet slutter og legger bak oss trafikken i Hausmannsgata, får øye på Ankerbrua, som fører Torggata over Akerselva til Grünerløkka. Oppå brua troner de fire velkjente eventyrskulpturene til Dyre Vaa som gjør at mange kaller den for Eventyrbrua. Under renner Akerselva nedover mot fjorden omgitt av et brus av grønt. Elva utgjør ifølge tradisjonen grensa mellom Oslo Øst og Oslo Vest, mellom rike og fattige, mellom Norges beste og Norges dårligste levekår.

Oslo har de største levekårsforskjellene i landet. Levealderen blant menn i bydel Vestre Aker er 7,3 år høyere enn blant menn på Sagene i Oslo Øst. Årsakene er sammensatte, men familieøkonomi og utdanning spiller viktige roller. Når Uteseksjonen patruljerer her langs Akerselva, er det fordi de kjenner til mønstrene i geografien.

Teamleder Anja Merete Møllerud, ofte kjent som Anja, er godt kjent på stiene langs elva. De bukker

Uteseksjonen i Oslo

- Underlagt Velferdsetaten
- Landets eldste oppsøkende tjeneste, startet i 1969
- Dekker alle aldersgrupper
- Særlig fokus på unge under 25 år
- Tre team fordeler seg på 0–18 år / 18–25 og over 25 år
- 35 patruljer i uka
- To ansatte i hver patrulje
- Oppsøkere patruljerer hele dagen til kl. 24.00, i helgene lengre
- Oppsøkerne er helse og- sosialarbeidere, psykologer og erfaringskonsulenter
- Kartlegger rusmiljøer i Oslo
- Tilbyr også blant annet rådgivning og hasj-avvenningskurs
- Samarbeider tett med andre hjelpeinstanser og politi

seg langs elvebredden med gode gjemmesteder i busker og under bruer. Dette er tilsynelatende en idyll når sola skinner, men Uteseksjonen i Oslo befatter seg mest med skyggesidene. Her har det i perioder vanket mange som har dårlig tilknytning til standard hverdagsliv og systemer som skole eller jobb, mange med rusproblemer og mange som solgt rusopplevelser for å klare seg.

Dette var et av Mølleruds patruljeringsområder da hun jobbet oppsøkende. Som oppsøker møtte hun et mangfold av subkulturer; svartkledde, EMO-miljøer, unge rusbrukere, ungdom og unge voksne med minoritetsbakgrunn. Noen av de sistnevnte hadde ikke opphold eller var papirløse; de er det færre av nå som innvandringspolitikken er blitt strengere.

Det er viktig for en feltarbeider å ha gode sko. Men viktigere er årvåkenheten, øyet for hva som pågår og evnen til timing. Å vite når du skal ta kontakt og når du kanskje bør unngå det. Og selvsagt, kompetansen til å engasjere menneskene på gata i dialog. Eller innbyggerne, som det nå heter i Oslo kommune.

– Må man være utadvendt, sosialt begavet og empatisk for å jobbe i Uteseksjonen, Anja Møllerud?

Vi sitter nå på et samtalerom hos Uteseksjonen sentralt i Oslo, hvor den obligatoriske lommestørklepakka troner på det lille bordet mellom oss, i tilfelle samtalen skulle fremkalle tårer.

– Ja! Man må by på seg sjøl og kunne gå utenfor komfortsonen, klare å ta kontakt med folk man ikke kjenner. Du må dessuten kunne noe om miljøene, og tåle å bli avvist, forteller en blid og sommerbrun teamleder i Uteseksjonen.

Under seg har hun ti oppsøkere som daglig patruljerer i gatene, og som hun følger tett. Selv går hun ikke lenger ute, men mange års erfaring fra gatearbeid gir et

stødig grunnlag for å følge opp medarbeiderne. I tillegg består gruppa hennes av en psykolog og en klinisk sosionom. Anja Møllerud sier at hun gir dem fleksibilitet, men krever av dem at de skal gjøre godt faglig arbeid og være både kreative og grundige.

Om Anja Møllerud selv sies at hun er overordentlig samvittighetsfull og faglig sterk, aldri lettvindt. Hun møter meg godt forberedt og har med flere sider med notater til intervjuet. Og er hun i tvil om noe på jobben, søker hun svar hos kolleger og i faglitteratur.

– Det stemmer. Jeg ønsker å være så god som jeg kan, både på jobben og privat. Det driver meg framover.

Hardt arbeid i USA

Flisa-jenta har barnevernspedagogutdanning fra Trondheim og Minnesota. Året ved Augsburg College i Minneapolis inneholdt mye hardt arbeid. Anja og de andre norske studentene ville vise at de var gode representanter for Norge.

Men livet på campus i USA begynte litt overrullende for de norske studentene: Hun og de sju andre hun bodde med, inviterte alle utvekslingsstudentene på blikjent-fest. Det viste seg å være ulovlig å holde så store fester, og de ble innkalt til direktøren. Det ble en oppstrammer og et halvt års prøvetid på samvittighetsfulle Anja og vennene hennes.

Som utvekslingsstudent var Anja Møllerud del av en usynlig minoritet. Hun var hvit, men ikke amerikaner. Augsburg College hadde en god del studenter fra minoritetsgrupper på stipend.

– Mange minoritetsgrupper var mer inkluderende enn de hvite majoritetsstudentene, forteller Møllerud.

Hun fikk praksis på et værested for folk med sammensatte utfordringer, rus- og psykiske problemer. For mange amerikanere betydde sykdom også fattigdom.

– De hadde det elendig. Folk stjal gebissene fra hverandre. Vi norske ble veldig bevisste på hva vi har. Hvor heldige vi er som har velferdsstaten, sier Anja Møllerud.

Hun leverte eksamen på VHS-bånd, altså video. Oppgaven var å vise seg selv i samhandling med en klient. En spennende utfordring, syntes hun.

– *Hvorfor barnevernspedagog?*

– Valget stod mellom sosionom og barnevernspedagog, men jeg tenkte nok den gang at sosionomer sitter mer på kontor. Selv ville jeg være mer utøvende, mer prosessorientert, og valget falt på barnevernspedagog, forteller Anja Møllerud.

Det ble full klaff. Hun fikk praksisplass på Ungdomsbasen i Trondheim, og etter ett år som barnevernspedagog i barnehage kom hun tilbake dit. Trondheim lå langt framme i oppsøkende ungdomsarbeid og hadde en organisering som gjorde at brukerne ble lettere tilgjengelig for oppsøkerne.

– Jeg jobbet fritt og mye, det var veldig engasjerende, sier Anja Merete Møllerud.

Sosialt engasjement, det har hun hjemmefra. Fra foreldrene på Flisa som gjestfritt tok imot ungdommene Anja og broren tok med hjem. De snakket like godt med alle, også dem som kanskje var på vei i feil retning.

Anja kan ikke huske en eneste ting ved oppveksten som ikke var bra. Hun og broren vokste opp i trygge kår med foreldre som var anerkjennende og fordomsfrie.

– Mamma valgte å jobbe deltid på trykkeri og var hjemme når jeg kom hjem fra skolen. Det var en investering hun gjorde, og jeg setter pris på tilgjengeligheten og romsligheten som foreldrene våre ga oss, sier hun.

Men selv har Anja Møllerud gjort andre valg. Hun har to barn i skolealder hjemme på Harestua utenfor Oslo og jobber fulltid, noen ganger mer. Samboeren jobber nærmere hjemmet og er en sterk støttespiller. Og selv valgte hun en periode å ha dagarbeid for å ivareta familiebehov.

– Det er en verdi for meg å vise barna at jeg står i full jobb og at det går fint, sier hun.

– *Hvilke andre verdier er viktige for deg?*

– Å møte folk med respekt og ydmykhet og anerkjenne deres ressurser. Å være til å stole på.

«Jeg ønsker å være så god som jeg kan, både på jobben og privat. Det driver meg framover.»

Samler kunnskap

Møllerud er stadig sulten på mer kunnskap. Ved videreutdanningen i flerkulturell forståelse var filosof Lars Gule en av foreleserne som provoserte og ga mat for tanken. Hun ble mer klar over egne fordommer og verdier. I møtet med mennesker på gata er det viktig å kjenne seg selv. Nå tar hun videreutdanning i helseledelse.

Anja Møllerud er kjent for å være svært avbalansert og rolig, nesten flegmatisk. Hun raste kanskje fra seg som barn, da temperamentet innimellom fortrenget vettet. Broren måtte en gang betale med en ødelagt tann da han våget å påstå at han hadde løpt lenger enn henne. Han ble offer for et velrettet kast med en lighter.

Men når Anja Møllerud i dag skal forklare de komplekse årsakene til at enkelte havner i gatemiljøene, kan hun bli nesten sint og insistere på at vi må ha kunnskap om årsakene: Marginalisering, fattigdom, rus og vold avler mer marginalisering, mer fattigdom, mer rus og mer vold.

Forståelse og respekt. Oppsøkerne skal respektere folks valg, men samtidig jobbe forebyggende og helsefremmende. Det betyr for eksempel å respektere at de vil ruse seg, men foreslå mindre farlige måter å gjøre det på. Å røyke heroin i stedet for å injisere den er et vanlig forslag til alternativ strategi.

– Samfunnet ser på rusmiljøene som voldsmiljøer uten å se bak det symptomet som volden er. Hvorfor blir den utøvd? Hva med alle de som selv er volds ofre?

– *De siste åra har flere politikere tatt til orde for mer bruk av fengsel overfor unge lovbrystere?*

Den ellers avslappede Anja Møllerud trekker et oppgitt sukk.

– Fengsel for ungdom er aldri en god løsning. Ungdommer trenger å bli møtt med omsorg, kjærlighet, tid, rammer og forventninger fra trygge voksne. Vi må se på helheten i situasjonen.

Uteeksjonen jobber nå med en felles standard for oppsøkende arbeid i Oslo, forteller hun.

– Tanken er å fange opp folk tidligere, særlig de aller mest utsatte ungdommene, slik at tilbudet blir mer standardisert. Ungdommer med gjentakende kriminalitet og rusbruk blir ofte tvangsplassert i barnevernet. Vi vet ikke hvor mye det hjelper. Men vi vet at de tar stor skade av å være i miljøet på gata og kan bli utsatt for vold. Det er en verdi å skjerme dem fra det. Vi trenger et bedre tilbud til dem, sier Anja Møllerud.

Gatemiljøene i Oslo er de tøffeste og mest omfangsrike i landet.

– Jeg er takknemlig over å få være med på slik småskrittsjobbing, være der for folk som trenger oss, og få lov til å tenke kreativt. Vi har ikke like trange rammer som en del tjenester og kan jobbe friere. Vi kan for eksempel møte folk på kafé, følge folk til avrusning på Aker sykehus eller være oversetter i møte med systemet.

Arbeidsmetodene til oppsøkerne er satt sammen av mange ferdigheter. Først: å se og kunne bruke det du ser. Oppsummere situasjonen og legge strategier. Legge merke til hvem som er nye i miljøet. De to feltarbeiderne fordeler oppgaver: Hvem går i dialog, skal vi splitte dem, hvem holder seg i bakgrunnen og observerer? Hva med kartlegging? Når man har jobbet sammen en stund, kan det være nok med et nikk eller en håndbevegelse.

– Det er viktig å ha blikket langt framme og å være spørrende. Målet er å bygge relasjoner. Men også feltarbeidere har lov til å tabbe seg ut og likevel bli bakket opp av partneren.

Møllerud understreker hvor viktig det er å tørre; snakke om tabuer som sex, vold og penger.

– Og jenter kan noen ganger få visse roller i et miljø. Vi må tørre å spørre dem om seksuell helse og om de prostituerer seg. Slike ting. Vi er gode til å spørre.

Flere meldinger til barnevernet

Mølleruds team jobber med de yngste og har et barnevernfaglig fokus, derfor er det de som skal ta ansvar for å melde til barnevernet når de er bekymret.

Sommeren 2019 traff de på et stort antall ungdom i drift i Oslo sentrum og sendte 47 meldinger til barnevernet i løpet av de to sommermånedene. Det er mye, og Anja Møllerud er bekymret.

– Dette er symptom på komplekse utfordringer. Det finnes ikke enkle svar.

Men hun skulle gjerne sett mer politi i gatene. Det virker dempende etter hennes erfaring.

– Dessverre er politiet mer hendelsesorientert nå enn før, sier hun.

– *Kommer dere ikke i en skvis når dere sender meldinger til barnevernet på de dere har bygget relasjoner til?*

– Hvis vi har snakket sammen i fredstid, betyr det at ungdommen kjenner oss. Vi er forutsigbare og klare på rollen vår. De vet også hvordan vi kan støtte dem.

Møllerud snakker lavmælt, men poengtert.

– Det skal ikke nødvendigvis utløse en melding hvis ungdommen henger på Oslo S. Hvis de har gode omsorgspersoner rundt seg, eller andre tilbud, bygger vi opp rundt det. Vi prøver å spille hverandre gode, ikke å bli populære på bekostning av systemet.

– *Som du nevnte, må dere takle å bli avvist, er ikke det vanskelig?*

– Vi kjenner bakgrunnen til en del av ungdommene og vet at de har komplekse utfordringer. Man lar seg ikke avvise. Det er en del av jobben å takle avvisning. Man kommer tilbake, igjen og igjen. Kreftene som jobber mot oss, er pengesterke og nådeløse folk. Vi skal være til stede, systematisk og over tid.

– *Oppsøkerne må overse en del kriminelle handlinger for å opprettholde tilliten fra brukerne. Hvor går grensa?*

– Det er enkelt: Hvis det er fare for liv og helse, hvis det dreier seg om mindreårige i akutte bekymringsfulle situasjoner, hvis vi ser våpen, ringer vi til politiet i pakt med avvergeplikten. Hensikten er rask hjelp.

«Samfunnet ser på rusmiljøene som voldsmiljøer uten å se bak det symptomet som volden er. Hvorfor blir den utøvd? Hva med alle de som selv er voldsofre?»

– *Som oppsøker skal du ta kontakt med folk du ikke kjenner, som kanskje har rusproblemer eller annen tung bagasje. Har du vært redd?*

– Ja. Vi hadde en situasjon med en person som hadde sagt ja til å reise hjem, vi skulle hjelpe ham med det og hadde avtalt å møtes på Vaterland. Han var svært psykisk ustabil og frustrert både over systemet og seg sjøl. Han begynte å true oss, sa at han ville skade oss slik at han kunne komme i fengsel. Det viser jo hvor desperat han var. Det pågikk ca. en halv time, ganske lenge. Vi fikk snakket ham litt ned og kom oss etter hvert ut av situasjonen, minnes hun. Det er en stund siden nå.

– Vi er vår rolle bevisst, men uansett kan det oppstå truende situasjoner. Likevel har jeg aldri vært utsatt for vold, sier Anja Møllerud.

– *Du ble ikke skremt vekk fra gatejobbinga?*

– Nei, vi fikk god oppfølging. Hvis det skulle oppstå en situasjon med trusler eller vold, skal oppsøkeren ha en samtale med leder og får dessuten tilbud om oppfølging hos Alternativ til vold.

Som teamleder følger hun oppsøkerne sine tett opp, og hver onsdag reflekterer Uteseksjonen sammen. Grunnlaget for refleksjon er at et oppsøkerteam blir spurt ut om situasjoner de har vært i.

– Veldig lærerikt!

Møllerud og kollegene opplever av og til at noen forsvinner uten at de vet hva som har skjedd. Det kan være tøft. Og dilemmaer er det ingen mangel på.

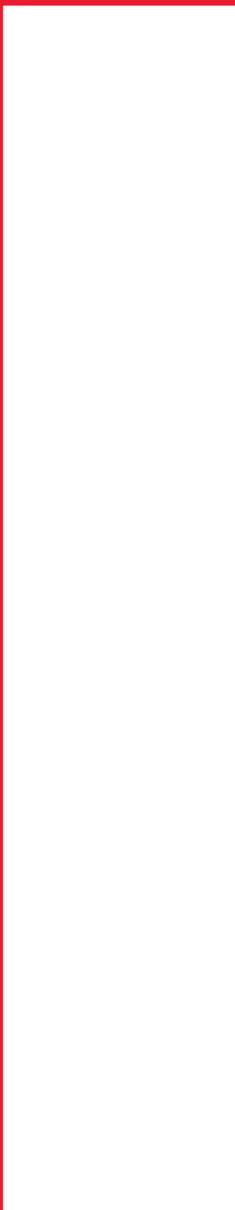
Men utbrent har hun ikke vært. Hun har strategier for å skille mellom jobb og fritid. På toget hjem til Harestua legger hun fra seg dagens utfordringer og gleder seg kanskje til å dele en bolle med ferske reker og et godt lydspor med samboeren. Da setter de seg på verandaen med en plate av Patti Smith, Nick Cave eller andre favoritter på platespilleren og nyter livet.

Eller hun tar ungene med på tur og gleder seg over familieliv og naturen. Jobben er langt borte.

Hun skulle gjerne gjort mer både hjemme og på jobben. Dessuten hatt mer kunnskap og tid til å spille på orgelet i kjelleren.

Det kommer kanskje en gang.

– Vi får se. Det er en tid for alt.





Rus



Side 108

Den nye generasjon Tyrili

Fakta**Navn:** Anders Dalsaune Jansen**Alder:** 38**Status:** Singel

Leder av Tyrilistiftelsen

Har jobbet i Uteseksjonen i Oslo, Rosa kompetanse,

Ungdomspsykiatrisk senter Ullevål, Oslo fengsel

Barnevernspedagog med videreutdanning i opp-

søkende sosialt ungdomsarbeid, rus og psykisk helse

samt ledelse

Holder på med en master i Executive Management, altså

ledelse, på BI i Oslo

Nestleder i Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon,

styremedlem i Arbeiderpartiets homonettverk

Satt i rådgivende gruppe som utredet pakkeforløp rus

for Helsedirektoratet, i kraft fra 2019

Styremedlem i FO Oslo 2007–17



Tekst og foto:
Mia Paulsen

Den nye generasjon Tyrili

Anders Dalsaune Jansen har vokst opp med en stor sosial familie. Mange av dem er med i prosjektet hans: Å modernisere Tyrilistiftelsen og åpne for et høyere tak. I stiftelsen skal det være plass for alle slag. Også slike som han.

Tyrili-sjefen ankommer kaffebaren raskt gående, sommerlig kledd i grønn pikétrøye. Oppover armene slynger det seg tatoverte blomsterranker. Anders Dalsaune Jansen har fått lirket inn en avtale med oss dagen etter hjemkomst fra en studiereise for å se på ruspolitikken i Nederland, og sikrer seg litt frokost i form av en tørt utseende bagett som han i stor grad ignorerer.

– *Travelt?*

– Ja, det skjer mye. Og i morgen er det styremøte i Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon. Jeg blir forhåpentligvis gjenvalgt som nestleder.

Som representant både for Tyrilistiftelsen og Fagrådet er han tett på politiske prosesser.

Dalsaune Jansen har vært med å utrede pakkeforløp i TSB – tverrfaglig spesialisert rusbehandling – som Helsedirektoratet hadde ansvar for og som kom i 2019. Han mener pakkeforløpet kan sikre at

folk får den behandlingen de skal ha uavhengig av hvem de er og hvor de bor. Forløpene blir mer like for alle. Tanken er at tjenestene skal henge bedre sammen, uten at det ble lagt ekstra penger inn.

– *Hva er de viktige politiske endringene for rusfeltet i nær framtid?*

– Jeg har veldig tro på avkriminalisering av bruk og besittelse av ulovlige rusmidler. En utredning om dette skal være ferdig før jul, og det er konsensus i Stortinget om avkriminalisering. Det vil fortsatt bli ulovlig å selge, men ikke ulovlig å bruke, slik som i Portugal. Og i stedet for straff skal folk få hjelp. I dag kan folk bli bøtelagt eller bortvist for å være på feil sted. Endringen vil rydde opp i en del juridiske gråsoner og fordele ansvaret bedre mellom justissektoren og helsesektoren.

Vokste opp med feltet

Anders Dalsaune Jansen ble født inn i det daværende Tyrili-kollektivet og fikk feltet så å si inn med morsmelken. Faren Ulf Jansen og moren Randi Dalsaune var blant pionerene som slo seg ned med familien på Mesnali ved Lillehammer og bygde opp et behandlingstilbud for unge under 18 år med rusproblemer. Kollektivet hadde medlevertturnus: fire uker på, to av.

Anders og søsteren Sigrun vokste opp med mange ekstra søsken og foreldre. «Elevene», altså ungdommene som var til behandling, opplevde de som en del av familien.

– De var kule og tøffe og fra Oslo. De fikk oss med på mye rart. Det var mye armer og bein, minnes Anders Dalsaune Jansen og smiler ved tanken. Ungdommene kunne være i behandling opp til tre år, og det ble langvarige relasjoner.

– Mange vi levde nært på, gikk tidlig ut av livet. Jeg har ikke vært så opptatt av sorgen som var knyttet til det, men det kan ha preget meg mer enn jeg forstår. Jeg er en ganske reservert og privat person, det kan jo være en form for beskyttelse, funderer han.

– *Noen ser på folk med rusproblemer som litt skremmende, dere var ikke redde?*

– Nei, tvert om, jeg så litt opp til dem. Og foreldrene våre var gode til å ta vare på oss som familie. Vi fikk være med på aktiviteter, og i friukene bodde vi i Oslo eller reiste til hytta i Sverige.

Å være barn på Tyrili betydde at man alltid ble sett.

– Vi hadde mange øyne på oss. Det er kanskje derfor jeg har behov for egentid i voksen alder, sier Dalsaune Jansen.

På skolen i Mesnali ble Anders bestekompis med Stig og fikk innblikk i et annet slags familieliv enn det han selv hadde.

– Jeg spiste ofte middag med familien hans. Når jeg tenker på det i dag, kan jeg bli litt flau over at jeg var der så ofte. Jeg opplevde det som veldig hyggelig, et normalisert familieliv med medlemmer som var tett på hverandre.

Hjemme hos Anders var det til gjengjeld mange ting som klassekameratene var litt misunnelige på, som for eksempel spennende aktiviteter og en mor og en far som alltid var hjemme. Kameratene kom ofte på besøk til Tyrili.

«Vi hadde mange øyne på oss. Det er kanskje derfor jeg har behov for egentid i voksen alder.»

Kolleger med familien

Mange av Tyrili-barna er fortsatt som familie. Anders Dalsaune Jansens nestleder, Camilla Fjeld, er en av dem. Hun har kjent ham siden han ble født, og de vokste opp sammen på Tyrili. I dag er de venner og nære samarbeidspartnere. Også andre som har bodd på kollektivet i Mesnali, jobber i Tyrilistiftelsen i dag, blant andre søster Sigrun.

Oppveksten til Anders Dalsaune Jansen var ulik gjennomsnittet, og han mener at barna som vokste opp på Tyrili, har fått en særegen forståelse av hvordan rusproblemer henger sammen med sosiale problemer. Også opplevelsen av å være del av en stor og mangeartet flokk mener han er en arv fra oppveksten på Tyrili. Folk lever alltid i en kontekst, det er grunnlaget for samfunnsperspektivet i sosialt arbeid, påpeker han.

Da Anders Dalsaune overtok jobben som leder for Tyrilistiftelsen i begynnelsen av 2018, var det faren han overtok etter.

– *Hva svarer du når folk stiller spørsmål ved at du som sønn av Ulf Jansen og Randi Dalsaune overtok sjefsjobben i Tyrili etter din far? Er du del av et dynasti?*

– Det er ikke så ofte folk spør om det. Jeg er veldig ydmyk i forhold til jobben, men jeg føler meg kvalifisert til å gjøre den. Ved ansettelsen etterspurte styret kjennskap til rusfeltet og til Tyrili. Det kan høres blærete ut, men jeg tror du skal lete lenge etter noen med samme kvalifikasjoner og samme kjennskap til Tyrili som meg. Da de ansatte meg, sa styrelederen at jeg fikk jobben ikke på grunn av min familiebakgrunn, men på tross av den.

– Tyrili er for øvrig ikke en familiebedrift. Det er mange familier som har vært med helt siden oppstarten av stiftelsen. Men fordi det er så mange bånd, er vi opp-tatt av åpenhet og at alle prosesser skal være korrekte og ordentlige. Medarbeiderdemokrati er en del av det.

Allerede før han ble sjef, ble virksomheten dreid fra kollektiv for unge på landet til mer bynære tiltak for voksne med rusavhengighet.

– Folk må øve seg på det livet de skal leve i den settingen de skal forholde seg til videre i livet. Rusavhengighet er en kronisk lidelse, og det vil komme tilbakefall til rus. Det kan ikke overraske noen at du får symptomer på den lidelsen du har. Det er en del av tilfriskningsprosessen. I mange behandlingsinstitusjoner har det vært praksis at pasientene mister behandling hvis de ruser seg. Da har de «brutt kontrakten». Holdningene er der fortsatt. Feltet har vært svært preget av moralisme, og fortsatt er det store deler av samfunnet som ikke anerkjenner avhengighet som en sammensatt lidelse, slår Dalsaune Jansen fast.

– *Har du selv noen avhengighet i tillegg til løpingen?*

– Jeg har en svak avhengighet av snus. Så er jeg litt koffeinavhengig, slik de fleste er. Og jeg må ha egentid med jevne mellomrom, en ettermiddag for meg selv hvor jeg ligger i senga og ser på Netflix. Og selvfølgelig, nærhet til venner og familie. Vi er sosiale mennesker.

– *Du jobber mye, i et tungt felt. Hva gjør du for å unngå å bli utbrent eller fortvilet?*

– Jeg kan løpe fra problemer. Så har vi god veiledning og gode mentorer. Jeg jobber svært tett med nestleder Camilla Fjeld, og vi har full åpenhet og forteller hverandre det meste. Vi kan også være uenige og diskutere så busta fyker.

Sosialpedagogikk, men ikke barnevern

Barnevernspedagogene er den største profesjonen i Tyrili-stiftelsen. Over 25 prosent, det vil si 50 av de 250 ansatte ved Tyrili, er barnevernspedagoger, så det var ingen bombe at Anders valgte barnevernspedagogstudiet.

– Jeg vurderte sosionomstudiet. Men jeg fant ut at jeg var mer interessert i mennesker i grupper og institusjoner enn å jobbe med forvaltning. For meg var det en fornuftig måte å skille det på. Jeg var opptatt av sosialpedagogikken, men ikke så mye av å jobbe med barn. Jeg har aldri jobbet med barnevern, og jeg synes navnet på utdanningen er litt misvisende i forhold til metodefaget. Sosialpedagogikken er relevant også for arbeid med voksne, sier han.

«Rusavhengighet er en kronisk lidelse, og det vil komme tilbakefall til rus. Det kan ikke overraske noen at du får symptomer på den lidelsen du har.»

Ferdighetstreningen i utdanningen ga ham aha-opplevelser.

– Du får mange tilbakemeldinger på hvordan du ter deg, så du blir mer selvbevisst.

Unge Jansen hadde en betydelig kunnskapsbagasje med seg inn i studiet etter oppveksten på Tyrili, men på studiet ble han fascinert av møtet med jussen. Det at den var så stringent, systematisk og strukturert. Slik som han selv er i hodet, forklarer han med et skjevt smil. Og menneskerettsperspektivet i jussen. Hvis han noen gang skal ta enda en utdanning, blir det kanskje juss. Men først skal han gjøre unna masterutdanningen i ledelse. Som mange andre med sosialfagutdanning har denne mannen ingen frykt for å lese seg i hjel.

Det aller mest spennende i barnevernspedagogstudiet var praksisen i Uteseksjonen i Oslo, som han klarte å sikre seg via bekjentskaper i Tyrili. Vanligvis tok ikke Uteseksjonen imot førsteårsstudenter i praksis.

– Jeg lovet å gjøre en ordentlig jobb. Uteseksjonen henger høyt for mange i rusfeltet. Det er en milepæl i manges karriere. Det er så rått og brutalt. Du går rundt i gatene i Oslo og tar kontakt med folk som egentlig ikke har bedt om hjelp. Det er utrolig utfordrende, du må jobbe med dine egne grenser og evnen til å få kontakt med andre, sier Dalsaune Jansen.

Han berømmer Uteseksjonen for god veiledning, og jobben han gjorde var såpass at han seinere fikk jobb i Uteseksjonen i Oslo.

– *Hvordan vil du sammenfatte nytten av barnevernspedagogstudiet?*

– Jeg fikk kunnskaper på ulike fagfelt, lærte litt om mye, og så gjaldt det å lære å kombinere kunnskapen i praksis.

Lederutdanning på BI er noe helt annet enn sosialfagene. Miljøet er selvsagt annerledes og studentmassen annerledes sammensatt. Men likevel ser Anders Dalsaune Jansen mange paralleller til sitt eget felt.

– I lederrollen blir du veldig utfordret både faglig og personlig, slik som vi blir i sosialektoren. Det er snakk om personlige ferdigheter som du blir speilet på hver eneste dag, du må by på deg selv og tåle ubehag, stygge tilbakemeldinger eller aggresjon. Du må kunne tåle å ta beslutninger som har konsekvenser for andre og som de kanskje ikke blir så glade for. Sosialfagene har mye å by på når det gjelder ledelse, sier Dalsaune Jansen.

Å by på seg selv er faktisk en spesialitet Tyrili-lederen har, også i jobben. Han er rett og slett en entertainer som lager show og moro for og med sine ansatte.

Anders Dalsaune Jansens kreativitet kommer gjerne boblende mens han jogger rundt i Oslo. En god løpetur jager bort tunge tanker, og etterpå kan han komme hjem med et show i hodet.

Teatererfaring gjør ham i stand til å regissere videoer som tøyser litt med en alvorlig hverdag. Der kan han og medarbeiderne spille seg ut. Videoene er til internt bruk, så journalisten har ikke sett noen og kan ikke gå god for kvaliteten.

Hans nestleder sier at han får folk med på det utroligste, så lenge han står foran. Ett av våpnene er nok det brede smilet hans og evnen til å smile skjevt til seg selv.

– Hvis jeg skulle gjort noe helt annet enn det jeg holder på med, kunne jeg tenke meg å starte min egen kafé med bar og kulturscene, sier Dalsaune Jansen.

Den største drømmen hans er å få Elisabeth Andreasson fra Grand Prix-vinnerde Bobbysocks til å synges mens det trilles inn en stor bløtkake på scenen. Opp av kaken spretter plutselig Anders.

– Neste år har vi 40-årsjubileum. Det ligger kanskje an til det da. Vi må jo toppe fjoråret. Noe spektakulært må skje, med sjokkeffekt.

– *Du liker Grand Prix?*

– Det er jo stereotypisk for homoer at vi liker det. Men ja. Grand Prix er det mest skamløse og morsomme showet av alle. Det er fest og moro, tull og tøys. Et fristed, hvor en person fra et kjempekonservativt land kan dukke opp og gjøre sprø ting.

«Jeg er ikke så redd for å ta tak i ukultur eller gå inn i vanskelige diskusjoner. Stikke fingeren inn i vepsebol.»

Levd liv, en ressurs

Anders Dalsaune Jansen drikker gjerne alkohol til fest, men i Tyrili-sammenheng er han forsiktig. Mange av de ansatte har erfaringsbakgrunn som pasienter, enten på Tyrili eller andre steder. Det er en stor ressurs, mener Tyrili-lederen.

– Vi har ikke egne stillinger for erfaringskonsulenter. Men vi ansetter fagfolk med erfaringsbakgrunn som er en integrert del av medarbeidergruppa. De jobber i alle de ti enhetene i Tyrili. Mange kan ha en erfaringsbakgrunn som de skjuler, men hvis man tør å ta den i bruk, er den en viktig ressurs, sier han.

Å bruke sitt eget liv i profesjonsutøvelsen gjør deg til en bedre fagperson, uansett hva din bakgrunn er, mener Anders Dalsaune Jansen.

– Mange er redde for å bli for nære, men det er ikke jeg. Jeg bruker meg selv og min erfaringsbakgrunn som redskap. Det er lite som er uproft. Vi kan ikke gjemme oss bak vår profesjonelle forståelse, mener han.

– *Har du grått i møte med pasienter?*

– Nei. Det kan nok være upassende at folk du skal hjelpe, skal ta ansvar for dine følelser. Jeg gråter mer av rørelse, som når jeg hører korpsmusikk 17. mai eller hører flotte taler. Tragedie gjør meg heller sint.

Kolleger berømmer Dalsaune Jansen for at han i jobbsammenheng også er åpen på at han er homofil og bruker egne erfaringer til å belyse begreper som inkludering og ekskludering. Han ønsker at Tyrili skal være mest mulig inkluderende, både når det gjelder kjønn, hudfarge, religion og seksuell orientering. Da må organisasjonen endre kultur og holdninger, påpeker han. Folk må innse at mangfold er en styrke.

– Bare 20 prosent av pasientene våre er kvinner, men på poliklinikkene er andelen kvinner høyere. Da må vi gjøre ekstra tiltak for å ivareta kvinner.

– Da jeg jobbet i Uteseksjonen, så jeg at 40 til 50 prosent av klientene hadde en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Noen hadde familie her i landet, og noen hadde ikke oppholdstillatelse, noen var barn som hadde søkt asyl alene i Norge, noen av dem hadde avslag. De havner ofte i psykiatrisk behandling eller fengsel, men de kommer ikke til oss. Så hvordan kan vi legge til rette for dem? Da vi begynte å snakke om dette, ble jeg overrasket over en del holdninger, innrømmer Anders Dalsaune Jansen.

Mange av oss synes det er utfordrende å forholde seg til det fremmede, det vi ikke kjenner. Samtidig er det også svært vanlig i samfunnet generelt å benekte sine egne fordommer.

– Men vi må legge til rette, for eksempel når det gjelder religionsutøvelse og mat. Dessuten handler det om hvordan man søker pasienter og hvem man rekrutterer som medarbeidere. Vi er en veldig hvit og lite spennende gruppe medarbeidere, men det er i endring. Vi jobber med det.

At sjefen er homofil, har han vært åpen på, men da han tematiserte seksuell orientering med de ansatte, kom det likevel overraskende reaksjoner.

– Seksuell orientering er ikke nødvendigvis noe du kan se på folk. Men det er viktig å vise fram at sånn er vi også hos oss.

– *Har du fått negativ respons på det?*

– Ikke som jeg vet om (liten latter). Men det var en medarbeider som sa på en medarbeidersamling at han syntes det ble «litt mye». Han følte seg kanskje beskyldt for å ha dårlige holdninger. Han syntes jo selv han var svært åpen. Rett etterpå snakket jeg med en medarbeider som er åpent lesbisk. Hun syntes det var en flott samling. Det var viktigere for meg.

– *Er du modig?*

– Tja, ikke så redd i alle fall. Vi må tørre å se ting på nye måter. Jeg er ikke så redd for å ta tak i ukultur eller gå inn i vanskelige diskusjoner. Stikke fingeren inn i vepsebol.

– Men noe er du vel redd for?

– Jeg trenger egentid, men samtidig er jeg litt redd for å være ensom. Og for ikke å bli likt. Og så er jeg veldig redd for slanger.

– *Har du møtt mange?*

– Nei.

Tar demokratiets konsekvenser

For Anders Dalsaune Jansen har Gerhardsens *Tillitsmannen* vært en bibel helt siden han var aktiv i Rød Ungdom. I dag er det Arbeiderpartiet som opptar ham. Han bidrar gjerne til partiprogrammet på områder han har kompetanse på, og kan bruke helga etter en strevsom arbeidsuke til å sitte bak i salen og følge med på Arbeiderpartiets landsmøte.

Han har gått sin pliktgang for fagforeningen sin. I ti år var han styremedlem i FO Oslo.

– Det var under den store konflikten rundt femårig utdanning for barnevernspedagoger, da Kjetil Ostling satt sentralt som talsperson for en lengre utdanning.

– *Men du meldte deg ikke ut slik en del andre gjorde?*

– Nei, det vurderte jeg ikke. Det er en del av organisasjonslivet å ta konsekvensene av demokratiet. Man melder seg ikke ut fordi om man ikke vinner. Det er en lite fornuftig måte å forholde seg til konflikter på.

Dessuten håper Anders Dalsaune Jansen at profesjonskamp nå er et tilbakelagt stadium i FO.

– De sosialfaglige utdanningene har ulike målgrupper og perspektiv, men også mye til felles. I den praktiske hverdagen glir vi over i hverandre. Profesjonskamp undergraver slagkraften i FO, slår han fast.

Anders Dalsaune Jansen er fortsatt etterspurt i FO, og han sitter faktisk ved dirigentbordet på FO-landsmøtet når denne boka lanseres.

– *Har du politiske ambisjoner?*

– Jeg kunne ikke tenke meg å være minister eller sitte på Stortinget eller i bystyret. Jeg har respekt for dem som gjør det. Men du mister privatlivet totalt, det frister ikke å utsette seg for det. Men kanskje statssekretær? Et sted hvor jeg kan være både fagperson og politiker. Det kunne vært spennende.



Institusjon



Side 120

Ikkje anten eller, men både og

Side 130

Et sted å forstå

Ikke enten eller,
men både og





Av Arnstein Søvik og
Reidar Haug



Ikkje anten eller, men både og

Om åtferdsperspektiv og traumeforståing i barnevernet

Det er ikkje naudsynt å kaste eldre kunnskap på skrothaugen for å ta nytte av ny kunnskap. Tvert om må kunnskap nytta i institusjonsbarnevernet være samansett fordi miljøterapeutisk arbeid forgår i ein komplisert kontekst.

Kunnskapen ein har nytta for å drive endringsarbeid med ungdom i barnevernsinstitusjon har utvikla seg dei siste åra. Nye teoriar og modellar (Bath og Seita, 2018, Van der Kolk 2014, Perry 2006) gir grunnlag for endring av praksis. Vi opplever at denne utviklinga har ført til ei polarisering. Vår oppleving er at ein dei siste 15 åra i stor grad har nytta åtferdsperspektiv som grunnlag for å oppnå åtferdsendring i barnevernsinstitusjonar. Denne metodikken og desse perspektiva har etter vårt syn i mange tilfelle blitt misforstått og bidratt til unødig tvangsbruk og instrumentalisme.

Dei siste åra har dei fleste barnevernsinstitusjonane innført traumeperspektiv i det miljøterapeutiske arbeidet gjennom mellom anna Handlekraftprogrammet til Bufetat og RVTS sør (RVTS sør, 2014). Traumeperspektivet er ikkje ei spesifikk metode for behandling av traume, men snarare kunnskap om

korleis vi kan forstå og legge til rette for sensitivt samspel med menneskje som har negative livserfaringar. Den ein-sidede satsinga på traumeperspektivet har bidratt til å redusere fokus på andre perspektiv (Bath, 2017). Vår erfaring er at når ein mister verkty og forståing frå naudsynte perspektiv kan det føre til handlingslamming og ansvarsfråskrivning.

I diskusjonen om kva som er best eigna faggrunnlag er det ei utfordring at fagfolk må forstå kunnskapen på same måte og utøve ein lik nok praksis. Vi må og være oppmerksame så vi ikkje misser fokus på grunnleggande miljøterapi og betydninga av organisering og strukturering av miljøet kring ungdommar i barnevernsinstitusjon. Vi ynskjer i denne artikkelen å drøfte våre erfaringar med desse perspektiva i praksis og kompleksiteten i den miljøterapeutiske kvardagen. Erfaringane våre er henta frå praksis i barnevernsinstitusjonar, rettleiing, undervisning, terapi og kursverksemd.

Åtferdsperspektiv

Åtferdsperspektiva har utvikla seg frå metodologisk behaviorisme, radikal behaviorisme og vidare som bidrag i kognitiv åtferdsterapi. Kunnskap frå åtferdsteori og åtferdsterapeutiske metodar har i stor grad blitt og blir nytta i arbeid med ungdom i barnevernsinstitusjon. *Metodologisk behaviorisme* hadde som mål å gjere psykologien til ein del av naturvitskapen der hensikta var å kunne føreseie og kontrollere åtferd basert på ytre faktorar som ein kunne studere (Svartdal 1997). Psykologen B.F Skinner reknast som hovudmannen bak *den radikale behaviorismen* (Bunkholdt 2002). Skinner var opptatt av at ein skulle anerkjenne dei subjektive tilstandane som tankar og kjensler som ein del av åtferds omgrepet (Skinner 1974).

Skinner skriver sjølv at behaviorismen ikkje er en vitskap om menneskeleg åtferd, men ein filosofi om den vitskapen (Skinner 1974). Skinner sin *operante betinging* baserer seg på at omgivnadane sine reaksjonar på ei åtferd vil være avgjerande for om åtferda held fram eller blir erstatta av ny og meir hensiktsmessig åtferd. Ynskja åtferd blir forsterka gjennom t.d. ros og belønning. Åtferd som ikkje er ynskt kan ignoreras, eller i nokre tilfelle føre til ein form for konsekvens som tilbaketrekking av godar (Bunkholdt 2002). Omgivnadane vil påverke åtferd og åtferd vil igjen påverke omgivnadane. Skinner blir trekt fram som betydingsfull for vår forståing av læring, og kunnskapen har vore utgangspunktet for mellom anna åtferdsanalyse (Bunkholdt 2002, Svartdal 1997).

På slutten av 1990-talet var det auke i utfordringar knytt til ungdom med åtferdsproblem i norske barnevernsinstitusjonar. Dette førte til eit auka fokus på praksis basert på åtferdsteori og sosial læringsteori (Andreassen, 2003). Kunnskapen har blitt operasjonalisert gjennom mellom anna åtferdsanalyser, belønningssystem, stegsystem, konsekvenspedagogikk osv.

Traumeperspektivet

Kunnskapen om konsekvensen av negative livserfaringar og traume har utvikla seg gjennom historia. Ca 700 år f.Kr. beskrev Homer Akilles sine lidingar som føl-

gje av krig og vald i Illiaden. I dag har vi diagnosekriterier og diagnosemanualar for dei same beskrivingane. På 80- og 90-talet vart koplinga mellom traumatisk hendingar og psykisk sjukdom enda sterkare. No veit vi at der er samanhengar mellom traumeerfaringar, rusbruk, sjølv-mord og vald i nære relasjonar (Vand Der Kolk, 2014). Ein arbeider no med å inkludere komplekse traume, utviklingstraume og relasjonstraume i komande diagnosemanualar (Braarud og Nordanger 2017).

«Det som skades i relasjon må også heles gjennom relasjon.»

Traumekunnskapen har gitt barnevernsinstitusjonane forståing av konsekvensar med å leve under negativt stress over tid. Kunnskapen har gitt oss innsikt i korleis det er nyttig å møte menneske med slike erfaringar og korleis ein kan skape helande samspel. Perry (2006) viser at hjernen er bruksavhengig, «what wires together fires together». Når ei kopling i hjernen blir repetert mange nok gangar kan det bli ei grunninnstilling og ein naturleg respons i andre situasjonar. Om du er grunnleggande trygg og føler deg elska, blir hjernen ekspert på lek, utforsking og samarbeid. Om du er grunnleggande utrygg, krenka og opplever at du ikkje er ønska, spesialiserer hjernen seg på frykt, mistillit og avvising (Van der Kolk, 2014). Kunnskapen om korleis hjernen er bygd opp og under kva forutsetningar den utviklar seg gir perspektiv som kan nyttast til å forklare og forstå psykiske vanskar. Kunnskapen kan også vere nyttig for å forstå erfaringar som kvar for seg ikkje er definert som traume, men samla sett kan gi store utfordringar knytt til åtfærd, regulering, samspel, læring og tilpassing

Miljøterapi

Ungdom plassert på barnevernsinstitusjon blir gjennom miljøterapi sett i situasjonar der ein får naudsynt utviklingsstøtte med hjelp av struktur, forutsigbarheit og regulerande samspel med andre. For at noko skal kunne definerast som miljøterapi seier Bunkholdt og Larsen (1995) at det må vere eit fagleg planlagt arbeid som ikkje er tilfeldig. I praksis betyr det at ein må kunne forankre arbeidet ein gjer fagleg.

I ein miljøterapeutisk kontekst har ein eit stort rom for terapeutisk samspel. Dette rommet kallar mellom anna Howard Bath "dei 23 andre timane" og ser dette i samanheng til timane ungdomane har i individuell behandling (Bath og Seita, 2018)

I følgje Erik Larsen kan miljøterapi forståast som eit arbeid som handlar om å legge til rette eller organisere slik at forandring eller utvikling blir mogleg. Hovudoppgåva er i følgje Larsen å skape moglegheiter for barn og ungdom til å arbeide med si eiga utvikling og endring. Å skape moglegheit for at barn og unge i institusjon skal kunne arbeide med eiga utvikling er behandling. Larsen peikar vidare på at behandlingssomgrepet i barnevernsinstitusjon kan gi ei feilaktig forståing av at det er miljøterapeuten som skal gjere jobben (Larsen 2004).

For å arbeide miljøterapeutisk må ein ha oversikt over dei organisatoriske rammene i ein institusjon. Dersom ein skal skape grunnlag for endring må ein også ha eit tydeleg og reflektert faggrunnlag. Ein skal legge til rette ved at institusjonen tilbyr tydelege og gjentakande struktur og relasjonar som har eit innhald som er truver-

dig (Larsen, 2004). Dette gir moglegheit til å utvikle større sjølvstende og forbetre sosiale kompetanse i form av auka gjensidigheit og empati.

Larsen problematiserer at born og unge i barnevernsinstitusjon får merkelappen «åtfersdvanskar». Ein bør i staden ha fokus på kvifor åtferda blir avvikande og kva konsekvensar dette fører til. Ofte ser vi denne åtferda i samanheng med tidlegare belastningar i livet til ungdomane (Larsen 2004). Det som skades i relasjon må også heles gjennom relasjon (Herman 1992).

Vår erfaring med åtferspesspektiva i institusjon

Tidlegare var ungdom med alle formar for behov og åtferd plassert i dei same institusjonane. Vi såg at fleire organisasjonar var bygd på mellom anna åtferdsterapeutiske prinsipp og sosiale læringsteoriar. Det var ikkje ei sjølvfølge at rammene i organisasjonane blei sett i samanheng med ungdomane sine individuelle behov. Uavhengig av årsaka til at ein ungdom var plassert på institusjon skulle dei lære seg å tilpasse seg institusjonen sine system og rammer. I dette perspektivet opplevde vi at den miljøterapeutiske oppgåva kunne støtte systemet meir enn ungdomen sine individuelle behov.

Mange institusjonar nytta belønningssystem eller straffesystem der ungdomen fekk godkjent eller ikkje godkjent på oppgåver eller åtferd. Oppsamlinga av godkjendte dagar var ein del av eit større system der ungdomane jobba seg igjennom eit stegsystem. Dette var likt for alle. Ein kom inn i steg 1 og kunne gå ut når ein kom til steg 4. Høgare steg gav større fridom, fleire dagar og meir ansvar. Systema var generaliserte og gjaldt alle ungdomane uavhengig av behov, åtferd og motivasjon.

Om ein ungdom braut ein ufråvikeleg regel var konsekvensen at ein blei sett i karantene og potensielt sett ned i steg. For å kome seg ut av karantene måtte ein vise eksemplarisk åtferd i 14 dagar.

Eksempel på ufråvikelige reglar var forbod mot vald, trugslar, rus, rømming ol. Denne åtferda var i stor grad grunnlaget for at dei var plassert i institusjon i utgangspunktet.

Vi opplevde at desse systema bidrog til å gjere oss miljøterapeutar instrumentelle. Systema vart for rigide og tok frå ungdomane og miljøterapeutane mange moglegheiter. Faggrunnlaget låg i systema, og terapeutane var ikkje godt nok opplært i åtferdsterapi til å tilpasse perspektiva til praksis. I vår praksis såg vi at fleire kunne bli så opptatt av å følgje systema at ein ikkje såg kva den enkelte ungdomen faktisk hadde behov for.

Strenge og rigide system kunne bidra til å oppretthalde negative åtferdsuttrykk fordi rigiditeten førte til meir opposisjon i ungdomane. Dette kan ha bidratt til at det tidlegare blei nytta mykje tvang i barnevernsinstitusjonar. Vår oppleving er at kunnskap knytt til analyse som grunnlag for bruk av stegsystem og teiknøkonomi i mange tilfeller ikkje har vore god nok, eller fråverande, og at det vart ein årsak til rigiditet.

Det var mange dyktige miljøterapeutar også denne gongen. Det vi oppdaga var at dei miljøterapeutane som hadde størst innverknad på ungdommane var dei som hadde dei beste relasjonane. Dette var oftast dei same miljøterapeutane som såg

dei individuelle behova og forsøkte tilpasse systema. Utfordringa var at det kunne oppstå konflikt mellom ivaretaking av dei organisatoriske rammene og dei individuelle behova til ungdomane. Det kunne også oppstå usemje i personalgruppa basert på skuldingar om at nokon ikkje var lojal mot systema.

«I vår praksis såg vi at fleire kunne bli så opptatt av å følgje systema at ein ikkje såg kva den enkelte ungdomen faktisk hadde behov for.»

Vår erfaring med traumekunnskapen i institusjon

Vår oppleving er at traumeperspektivet svarte på utfordringane med instrumentelles system med å sette relasjonar og samspel for å skape helande prosessar for lojalitet til system og ulogiske reglar. Fleire institusjonar fjerna reglar, strukturar og rammer for å tilpasse seg ungdommane sine individuelle behov og normalisere kvardagen i institusjon. Ein fekk større krav om brukarmedverknad og samarbeid med ungdomane. På tross av at dette historisk sett ikkje var ny kunnskap, gav det ny meining i lys av ny forskning på nevrobiologi og kunnskap om hjernen sin plastisitet i samspel med andre (Hart, 2011). I praksis er vår erfaring at perspektiva aleine fungerer godt når ein er i allianse og har godt samarbeid med ein ungdom. Utfordringa kjem når problematikken ikkje er relatert til traume, eller ungdomen er i opposisjon og vi ikkje klarer å samarbeide. Ein får raskt utfordringar t.d. med å få nokon til å stå opp om morgonen om ein ikkje har verkemiddel som motiverer for ønska åtferd. Eit anna relevant eksempel er utfordringar med å hindre rusbruk og negativ utvikling i institusjon. Korleis kan ein lykkast utan klare strategiar og intervensjonar som ei personalgruppe kan arbeide ut i frå? Fleire institusjonar har siste året hamna i media sitt søkelys nettopp fordi ein ikkje har klart å sette tydelege rammer og grenser for ungdom med alvorlege åtferdsvanskar. Vi opplever at ein i slike situasjonar har misforstått traumekunnskapen. Ein har blitt handlingslamma og grenselause.

Innføring av traumeperspektiva i barnevernsinstitusjonar er omfamna og sett ut i praksis i stort omfang. Dette er ein del av eit større bilete der heile samfunnet er i endring i synet på korleis bidra til mellom anna god omsorg, behandling, utvikling. Ein har fått større fokus på å forstå kva som ligg bak åtferd og nye omgrep for å forstå. Dette kan også sjåast i samanheng med at samfunnet generelt er i bevegelse vekk frå tradisjonelle maktstrukturar.

Det kan sjå ut som at institusjonsbarnevernet har gått frå eit ytterpunkt til eit anna. Ein tok først utgangspunkt i åtferdsteori og operasjonaliserte det til fragment av metodar som blei opplevd som instrumentelle. Denne opplevinga bana etter vår meining veg for traumeperspektivet som vart tolka som meir fleksibelt og nært.

Utfordringa er at ein innførte nye perspektiv utan å ta høgde for kva det ville bety for strukturane og praksisen i institusjonane. Det nye var ikkje godt nok tilpassa kunnskap og erfaring som vi allereie nytta. Mange institusjonar fekk opplæring i traumebevisst omsorg. Det vi ser på som ei utfordring er at programma institusjonane fekk opplæring i i stor grad handla om verdisyn og haldningar. Miljøterapeutane fekk med traumeperspektivet større friheit til å nytte skjønn, men ikkje opplæring

i metodikk og terapeutiske intervensjonar. På tross av intensjonane til opplæringsprogramma har kunnskapen blitt nytta som erstatning for nettopp metodikk og intervensjonar.

Brukarmedverknad eller brukarstyring

Innføringa av traumeperspektivet, i tillegg til at ein i større grad har samarbeida med brukarorganisasjonar, har gitt større fokus på medverknad. Ei reell utfordring er å skilje mellom god brukarmedverknad og uforsvarleg brukarstyring, både på system og individnivå. Gjennom eigen praksis har vi også erfart at det nokre gangar kan nytte å strekke seg langt for å møte ungdomar på deira ynskjer og behov. På same tid er det viktig at ein ikkje skaper situasjonar som er farlege for ungdomar og samfunnet. Det er nødvendig at ungdomar og brukarorganisasjonar har ei sterk stemme i korleis ein skal organisere og arbeide i institusjonane. Målet må være å oppnå medverknad utan å ofre systema og strukturane som skal legge til rette for endring og utvikling.

Handlingslamming

Når ein klarer å samarbeide og er einige om felles mål og verkemiddel, fungerer dei fleste perspektiv godt. I det ein møter ungdom i opposisjon og ikkje klarer å inngå allianse, kjem ein ofte til kort om ein ikkje har fleire perspektiv å spele på. Ein konsekvens av innføringa av traumekunnskapen er handlingslamming når det kjem til å vere tydelege vaksne som skal setje naturlege grenser for ungdom i krise. I verste tilfelle blir ikkje destruktiv åtferd sett grenser for fordi ein er redd for å øydelegge relasjonen, eller skape nye negative opplevingar for ungdommen ved å ta frå dei friheita.

Det er berre truverdige relasjonar som er utviklingsfremmande (Øvreeide 2000). For å være truverdig må ein som miljøterapeut vere trygg nok til å også sette grenser.

Nokre ungdomar har ein risikofylt åtferd som gjer det naudsynt med tett oppfølging. Eit tiltak kan t.d. vere å fotfylgje ein ungdom for å unngå at den set seg sjølv og andre i fare. På same tid kan tiltaket bli opplevd som skremmande og utrygt.

Det som er eit sikkerheitstiltak kan og vere eit trygggleikstiltak om ein får formidla grunnlaget for at ein handlar. Vi har ansvar for at ungdomen skal føle seg trygg gjennom samarbeid. Vi har og eit ansvar for at ungdomen ikkje utset seg for risiko og får fleire negative livserfaringar. Dette er eit dilemma som gjer at den miljøterapeutiske hovudoppgåva kan bli vanskeleg å løyse.

Forståinga av at åtferd kan vere eit resultat av tidlegare erfaringar og mistillit, har redusert bruken av tvang. Dette er ei god utvikling fordi ungdom i barnevernsinstitusjon gjennom historia har blitt utsett for mykje unødig makt- og tvangsbruk.

Ungdomar beskriv opplevinga av tvangsbruk som eit brot på tillit og ei stadfesting av tidlegare negative erfaringar med vaksne. Bruk av tvang er alltid eit brot på behandling, og det er vesentleg å avle autonomi med å la ungdommane sjølve få

ta egne val. På den andre sida vil handlingslamming og grenseløyse på ingen måte kunne vere behandlande.

I nokre situasjonar kan det dessverre vere naudsynt å ta over kontrollen. Det kan vere eit viktig signal til ungdomen som viser at vi bryr oss.

«Ei reell utfordring er å skilje mellom god brukarmedverknad og uforsvarleg brukarstyring, både på system og individnivå.»

Fokus på terapeuten

Traumeperspektivet nytta i institusjon set fokus på den profesjonelle si rolle, korleis ein i relasjon og regulerande samspel kan bidra til å skape ei trygg tilvære. I institusjon møter vi ofte ungdom med traumeerfaringar. Vi møter kanskje enda fleire som i større grad er prega av alt dei har gått glipp av når det kjem til læring, positivt samspel, meistring og omsorg utan nødvendigvis å oppfylle kriteria for ei traumediagnose. Felles for desse ungdomane er at dei manglar ei grunnleggande trygghet og tillit. Larsen (2004) seier at desse borna har negative samspel- og relasjonserfaringar. Traumekunnskapen har gitt legitimitet, retning og fokus på trygghet og tillit i møtet med menneske i vanskelege livssituasjonar. Dette er grunnleggande, uavhengig av kva teoretisk perspektiv ein har.

Ein har særskilt fokus på terapeuten sin kunnskap om seg sjølv og egne eigenskapar eller preferansar som kan påverke samspel positivt eller negativt. Ein har og fokus på *toleransevindauget* (Siegel, 2012) som har som mål å gi eit bilete på når eit menneske har tilgang til kognitive funksjonar og rasjonell tenking. Ein har fått nye omgrep og aksept for eit fokus på kven ein sjølv er som terapeut og egne reaksjonar.

Samregulering og affektivintoning er grunnleggande behandlingsprinsipp som var tilgjengeleg før traumekunnskapen blei innført. Vår erfaring er at traumekunnskapen har bidratt til at ein har klart å integrere det som ein del av praksis i institusjonane.

Kompleksiteten i praksisutøvinga

Harald Grimen (2008) tek i sin artikkel «Profesjon og kunnskap» for seg forholdet mellom teoretisk og vitskapleg kunnskap og praktisk kunnskap i profesjonar. Dette er sentralt når ein skal sjå korleis kunnskap blir forstått og praktisert i barnevernsinstitusjonar. Det er langt frå vitskapleg produksjon til praktisk miljøterapeutisk utøving.

Utfordringane og historia til ungdomane er alltid kompleks både når det kjem til kva åtferd dei viser og kva erfaringar dei har. Samspels erfaringar med skule, politi, barnevern og myndigheiter er ofte negativt. Ungdomane blir plassert med framande vaksne på framande stadar og skular ilag med framande ungdomar. Nokre gongar er foreldre einige i plassering, noko ungdomen kan oppleve som eit svik. Andre gon-

gar er familien mot plassering og samarbeid blir vanskeleg. I tillegg får ungdommen beskjed om at den skal behandlast for problem som dei ofte ikkje er einig i at dei har.

Konteksten og utgangspunktet kan gjere det vanskeleg å lykkast. Det er viktig å ha fokus på at opphaldet i institusjon ikkje skal gjere meir skade. Miljøterapeutane skal i denne kompleksiteten sørge for at ungdommen har ein kvardag med meining på same tid som ein skal kunne yte god omsorg, bygge nettverk og delta på aktivitetar utanfor institusjonen.

Grimen (2008) viser til at profesjonar nyttar kunnskap frå fleire felt. Ein bygger på mange forskjellige vitskaplege disiplinar. Praksisen handlar ikkje berre om korleis ein nyttar kunnskap, det handlar og om skjønns når det kjem til moral, politikk og juss.

Som tilsette i barnevernsinstitusjonar må vi meistre kommunikasjon, krisehandtering, omsorgsutøving, praktiske ferdigheiter knytt til hushald, erfaring og kunnskap knytt til aktivitetar, hjelp til skularbeid, psykiske vanskar og behandling av åtferdsproblem.

Om institusjonsopphaldet skal gi meining, må dei tilsette samarbeide med barneverntenesta og foreldre om kva som skal skje etter opphaldet. Dei må forhalde seg til risikofylt og utfordrande åtferd. I tillegg er institusjonen ei eiga organisme i kontinuerleg endring ut frå kven som er plasserte der og kven som jobbar der. Alt skjer parallelt og er gjensidig avhengig av kvarandre. Dette er den komplekse miljøterapeutiske verkelegheita der ein skal legge til rette for endring og utvikling.

Ein kan aldri forutsjå om ei institusjonsplassering blir behandlande eller om den vil verke mot si hensikt. Der er for mange faktorar ein ikkje har kontroll over.

Avslutning

Negative livserfaringar har påverknad på måten ein ser verda og tolkar menneska ein møter. Denne kunnskapen har gjort noko med måten vi har sett og forstått ungdom som bur i barnevernsinstitusjon. Vi har sett at åtferd ikkje treng å vere lært eller eit middel for å nå eit bevisst mål. Åtferdsterapeutiske prinsipp er effektive for behandling av åtferdsproblem, men ikkje nyttig aleine for behandling av traume. På same måte er traumeteoretiske prinastipp nyttig for behandling av traume, men ikkje aleine nyttig for behandling av åtferdsproblem. Åtferdsprinsippa sikra at institusjonane tidlegare hadde gode strukturar og rammer for ungdomar og terapeutar.

Dessverre kunne tolkinga og utøvinga av prinsippa også føre til negative og destruktive spiralar. I arbeid med ungdom i krise og opposisjon har vi erfart at traumeperspektivet har tilført viktige verktøy for å jobbe med tillit og trygghet som grunnlag for å legge til rette for utvikling og endring. Men tillit og trygghet aleine er ikkje alltid nok.

Ut frå vår erfaring kan det sjå ut som at ein innførte nye perspektiv, utan i stor nok grad å tilpasse det til strukturar frå dei gamle systema som gav forutsigbarheit. Ein blei betre på å forstå kompleksiteten i åtferd, men til tider dårlegare på å bidra til endring. Ungdomane treng å erfare positivt samspel i trygge relasjonar.

Det miljøterapeutiske arbeidet skjer ikkje i eit vakuum, men i ein kompleks kvardag. Det krevjar samarbeid mellom alle involverte instansar. Dei tilsette må syte for å dekke individuelle behov og nytte kunnskap og metodar som er tilpassa utfordrin-

gane til den enkelte, utan at ein mistar dei nødvendige strukturane for at ungdommen skal kunne utvikle seg.

Vi meiner at tilsette ikkje skal generalisere belønningssystem eller straffe åtferd som er uttrykk for smerte. Men vi kan heller ikkje la vere å ta tak i risikofylt åtferd fordi vi er redde for å gjere meir skade.

Dersom vi skal lykkast med å legge til rette for utvikling og endring, må vi ha ei felles forståing av kva som bidreg til vanskane, vi må definere felles mål og vere einige om korleis vi skal nå desse måla. Har ein det, kan åtferdsperspektivet og traumeteorien vere gjensidig utfyllande i barnevernsinstitusjon.

LITTERATUR

- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner – Hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Stanford University.
- Bath, H. (2017). The trouble with trauma. *Scottish Journal of Residential Child Care* 2017 – Vol. 16, No. 1
- Bath, H. og Seita, J. (2018) *The Three Pillars of Transforming Care, Trauma and Resilience in the Other 23 Hours*. Winnipeg: The University of Winnipeg, faculty of Education Publishing.
- Bunkholdt, V. (2002). *Psykologi*. Oslo: 2. utg, Universitetsforlaget AS.
- Bunkholdt, V. og Larsen, E. (1995). *Metodisk barnevernsarbeid*. Oslo: Aschehoug.
- Braarud, H. C. og Nordanger D. Ø. (2017). *Utviklingstraumer, Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget
- Hart, S. (2011). *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Herman, J. (1992): *Trauma and recovery*. New York: Basic Books.
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Perry, B. (2006). Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children. I. N. Webb (Ed.), *Working with traumatized youth in child welfare* (s. 27-52). New York: The Guildford Press.
- RVTS Sør (2014). Handlekraft. Henta 16.04.19 frå <https://handle-kraft.no/>.
- Siegel, D.J. (2012) *Developing Mind, Second edition*. New York: The Guilford press.
- Skinner, B. F. (1974). *About Behaviorism*. London: Jonathan Cape, Ltd.
- Svartdal, F. (1997). *Begreper i læringspsykologi*. Søreidgrend: Sigma forlag.
- Van Der Kolk, Bessel (2014). *The Body Keeps the score*. Storbritannia: Penguin Random House.
- Øvreeide, H. (2000): *Samtaler med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Om forfatterne:

Reidar Haug er barnevernspedagog med master i vold og traumer. Han har jobba i langtidsinstitusjon og akuttinstitusjon som miljøterapeut, i kommunal barnevernteneste som leiar for tenester for enslige mindreårige, og som avdelingsleiar i behandlingsinstitusjon for ungdom med alvorlige åtferdsvanskar. Han er no seniorrådgjevar i Bufetat, men presiserer at artikkelen er skrevet som privatperson.

Reidar Haug er medlem av Profesjonsrådet for barnevernspedagoger.

reidarhaug@hotmail.com

Arnstein Søvik er barnevernspedagog og familieterapeut. Han har arbeid i kommunalt barnevern, institusjon/miljøterapi og jobber nå som behandlar i psykisk helsevern for barn og ungdom (BUP).

Arnstein_sov@hotmail.com

Tekst: Mia Paulsen
Foto:
Sunniva Roumimper

Et sted å forstå

— Hvorfor gjorde du dette? Hva mente du egentlig? På Brusetskollen barnevernsenter er dette spørsmål som ofte blir stilt, både til voksne og barn. Å forstå og bli forstått er første skritt til at barna kan oppleve tilheling og trygghet.

Rett ved det kongelige Skaugum ligger hovedhuset på Brusetskollen, et stort sveitserhus med tilbygg. Det ligger høyt og vakkert, og fra andre etasje ser du ut over Oslofjorden og Nesoddlandet. Der er det et karnapp med vinduer i alle retninger hvor du kan sitte og tenke over tingene. Det å ha rom og plass til å tenke inngår som et sentralt element i arbeidsmodellen på Brusetskollen.

Institusjonssjef Elin Flatebø er barnevernspedagog og har mange års erfaring med å jobbe som miljøterapeut på senteret. Fra kontoret sitt i 2. etasje styrer hun en av få barnevernsinstitusjoner i Norge.

– Det er en villet politikk at færrest mulig barn skal bo på institusjon og flest mulig skal ha plass i fosterhjem. Likevel trenger enkelte barn og unge denne typen tilrettelegging. Et opphold her kan redusere antall utilsiktede flyttinger for noen. Og det er ikke alle barnevernsungdommer som ønsker å



Alle som jobber på Brusetkollen, må tåle å bli utfordret på seg selv. Samtidig får de mye støtte og veiledning. Fra venstre: tiltakskonsulent Torhild Staver Lagerqvist, institusjonssjef Elin Flatebø, assisterende institusjonssjef Tine Elisabeth Sveen og fagkonsulent Monica Grimsgård.

Brusetkollen barnevernsenter

- Eid og drevet av Oslo Sanitetsforening
- Gir tilbud til 55 barn og unge
- Av dem 19 institusjonsplasser for Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet)
- Omsorg for ungdommer i alderen 13 til 20 år som ikke har problemer med kriminalitet eller rus
- Flertallet er frivillig plassert
- Institusjonshybler
- En egen avdeling med omsorgsbaser (forsterkede fosterhjem) og tiltakskonsulenter, som følger opp 15–20 barn i ulike omsorgsbaser på Østlandet
- Ettervern med hybeltrening
- Bistand til kommuner ved samvær mellom barn og biologisk familie
- Korttidsplasser med skole og boavdeling for barn i barneskolealder som trenger å tilrettelegge skolehverdagen
- Lærerne er tilsatt i Oslo kommune

flytte inn i en annen familie, sier Elin Flatebø.

Barna som bor her, har to særkontakter som går motsatte vakter, og disse to har sammen ansvar for tilretteleggingen rundt «sin» ungdom. De holder ansvarsgruppemøter og har kontakt med biologiske foreldre, barneverntjenesten, Bufetat og andre. Kort sagt har de et totalansvar for systemet rundt ungdommen.

– Særkontaktene har mye ansvar og en spennende jobb, sier Elin Flatebø.

Å være på Brusetskollen skal oppleves som å bo i et hjem, og institusjonsplassene er fordelt på eneboliger rundt omkring i nabolaget. Mange bor på institusjonen i årevis. Men omsorgen er gjennomtenkt og systematisert.

To små avdelinger tar imot en ungdom hver. Det er ungdom som trenger ekstra støtte og kanskje ikke er klare for å bo sammen med andre ungdommer. Der jobber miljøterapeutene parvis i medlevertturnus.

I tillegg har Brusetskollen en avdeling som følger opp og veileder forsterkede fosterhjem. Fosterhjemmene kalles for omsorgsbaser, og tiltakskonsulenter på avdelingen koordinerer og følger opp ungdommene på arenaer utenfor hjemmet. Fosterhjemmene blir invitert inn i et kollegialt fellesskap på Brusetskollen og deltar i veiledning, fagutvikling og sosialt samvær.

Brusetskollen tilbyr dessuten ettervern og bistår ved samvær mellom barn og biologisk familie.

Fra gruppe til individ, atferd til forståelse

Institusjonen har godt renomme og får stadig nye oppdrag av Bufetat. Hva er det de får til?

En del av svaret er sannsynligvis at institusjonen står støtt i en felles faglig forankring.

I løpet av Elin Flatebøs 22 år ved institusjonen er det faglige fokuset dreid fra gruppe til individ, oppsummerer hun. Hvert individ og hver familie er forskjellig.

Brusetskollen legger vekt på å ha godt samarbeid med ungdommens biologiske familie.

– Hver familie har sin egen kultur, og vi er alle resultat av den kulturen vi har vokst opp i. Miljøterapeutene må være genuint nysgjerrige på den mikroulturen ungdommen kommer fra, sier Elin Flatebø.

Det faglige grunnsynet bygger på nyere forskning som viser hvordan traumatiske opplevelser skader hjernen.

Mange av ungdommene er styrt av emosjoner når de kommer, og tåler lite.

– Når ungdommen får andre erfaringer, kan det bidra til heling. Hjernens utvikling er avhengig av bruken, og mestring skaper nye baner i hjernen, sier Elin Flatebø.

Grunnpillaren på Brusetskollen er traumbasert omsorg, forkortet TBO, en tilnærming som har økende oppslutning i barnevernfeltet. Kort fortalt legger TBO vekt på å utforske hva som ligger bak atferden og forsøke å respondere på det bakenforliggende motivet. Forståelse, mentalisering og empati er nøkkelord. Miljøterapeuten hjelper ungdommen til å forstå sine egne motiver og regulere atferden sin. Det forutsetter at miljøterapeuten selv har god oversikt og klarer å regulere sin egen atferd.

Traumebasert omsorg (TBO)

- En forståelseramme
- Utgangspunkt i at barn som er traumatiserte ofte kommer i alarmberedskap og ikke har tillit til voksne
- Visse situasjoner som minner om tidligere opplevelser setter i gang eller trigger sterke reaksjoner
- De voksne må møte barna med respekt, anerkjennelse og sensitivitet
- Fokus på å forstå barnets emosjoner, av mange kalt mentalisering
- Ser negativ atferd som smerteuttrykk
- Basert på trygghet, relasjon og følelsesregulering
- Skal lære og støtte barna i å utvikle nye måter å håndtere følelsene og impulsene på (regulering)
- Toleransevindu: Når barnet er tilgjengelig for fornuft

(RTVS-Sør)

Alle de ansatte gjennomgikk kurs i TBO i 2015, og alle som siden blir ansatt, må gjennom et tilsvarende kurs. Med i pakken er kurs i Motiverende Intervju (MI) og FOMA, som står for Forebyggede mestring av aggresjon.

I tillegg har Brusetkollen fire hele fagdager hvert år hvor de inviterer eksterne foredragsholdere. De oppmuntret også miljøterapeutene til å delta på eksterne konferanser.

Brusetkollen satser mye på å holde et høyt faglig nivå, og de gode resultatene avspeiler det.

– Miljøterapeuten er det viktigste redskapet i møtet med ungdommen. Du må selv være godt regulert, og kan ikke fraskrive deg ansvar for hvordan du møter ungdommen, sier Elin Flatebø. Hun har observert at bruken av tvang er redusert de siste ti åra.

Mye veiledning

TBO krever at de ansatte er tett på hverandre med veiledning og refleksjon. Brusetkollen har et nett av veiledningssystemer. Team med to og to miljøterapeuter har fast veiledning av psykolog hver tredje uke, i tillegg kommer psykologen og gir veiledning på avdelingen hver måned. Også avdelingslederen har ansvar for å veilede miljøterapeutene.

Mange av de ansatte har videreutdanning i veiledning. I tillegg har institusjonen tett samarbeid med både Bufetat, barne- og ungdomspsykiatrien og RVTS-Øst.

Veiledningen til miljøterapeutene omfatter både sak og prosess. De ansatte blir oppmuntret til å evaluere seg selv og sine kolleger. Det kan være tøft.

Assisterende institusjonssjef Tine Elisabeth Sveen blir i likhet med alle miljøterapeutene kontinuerlig evaluert av sine kolleger. De voksne må kunne stille spørsmål ved hva kollegaen gjør, og har lov til å si høyt at de er uenige selv om ungdommen er til stede.

«Miljøterapeutene må være genuint nysgjerrige på den mikrokulturen ungdommen kommer fra.»

På personalmøtene går de seg selv og hverandre etter i sømmene.

Sveen forteller:

– Vi drøfter hva vi får til og hva vi ikke får til. Jeg spør meg selv: Hva er det du gjør som ikke jeg får til? Hensikten er å lære og heie på det som vedkommende får til. Vi skal være rausere med hverandre. Vi må tåle at ikke alle får til alt. Vi har jo forskjellige styrker og svakheter.

De ansatte skal kunne be om hjelp hvis det er noe de synes de ikke får til. Eller de skal kunne si: Dette får jeg ikke til, jeg er lei.

– Da kan noen fortelle deg hva du får til, sier Tine E. Sveen.

Tiltakskonsulent Torhild Staver Lagerqvist veileder og følger opp omsorgsbasene. For henne går personlig og profesjonell utvikling hånd i hånd. For å jobbe traumebevisst må du vite hvor du selv står og anerkjenne egne følelser. Så kan du gå videre, understreker hun.

– Å bli trøstet og anerkjent er godt for alle, det forsvinner ikke selv om vi er fagpersoner, sier hun.

Må tåle avvisning

Tine E. Sveen er både miljøterapeut og leder. Som miljøterapeut mener hun at hun må passe ekstra godt på hvordan hun møter ungdommene, siden hun skal være rollemodell for de andre miljøterapeutene. For ungdommene er hun «sjef» og må ta ansvar for noen vanskelige samtaler.

– *Hva slags?*

– Om forhold hjemme, konflikter med foreldrene, seksuelle overgrep eller vold. Jeg må tørre å spørre: «Bruker du anabole steroider?» Det krever at jeg er trygg på meg selv som voksen.

Å spørre om overgrep medfører risiko:

– Ungdommen kan føle seg krenket og avvise meg. Det er jeg nødt til å tåle. Jeg må gi det tid og vise meg tilliten verdt.

– Man må også tørre å gjøre feil. Vise fram seg sjøl. Ungdommene blir jo stadig trukket ut av sin komfortsone, vi forventer så mye av dem.

Å være voksen kan også bety å ikke bli likt av ungdommen. Det krever mot, understreker Sveen.

– Landsforeningen for barnevernsbarn minnet meg om det, de sa: «Dere voksne må være tydelige voksne og ta beslutninger. Vi er barn.»

Miljøterapeutene må huske at det ikke er de selv, men ungdommen det hele handler om, påpeker hun.

– Hvis ungdommen ikke liker meg, må kanskje noen andre gjøre det som skal gjøres. Vi må spørre oss hva som fungerer for ungdommen.

Selv om du møter en tydelig avvisning, må du være villig til å prøve en stund. Det er krevende, sier Tine Elisabeth Sveen.

Ikke alle klarer å bli avvist av ungdommene dag etter dag. Det har hendt at folk har sluttet fordi de ikke orker avvisningen. Dette forteller fagkonsulent Monica Grimsgård, som i likhet med Elin Flatebø og Tine E. Sveen har lang erfaring som miljøterapeut på Brusetskollen.

Pendelen har svingt fra at barnevernet legger vekt på atferd og sanksjoner til en «mykere» og mer forståelsesfull tilnærming. Men også forståelse har sine grenser. Det er ikke slik at alle hele tiden skal ha det de ønsker. Å være tydelige voksne er et viktig mål.

– Ellers kan det fort bli kaos. Vi jobber for å holde fast i strukturene samtidig som vi er sensitive. Kanskje vi nærmer oss en egen metode, TBO med både forståelse og struktur? sier Monica Grimsgård litt spørende.

Vekt på skole

Ungdommer på Brusetskollen lærer å sette seg framtidsmål, og det er sterkt fokus på utdanning og jobb. Alle skal ha en aktivitet på dagtid.

Brusetskollen har hatt gode resultater fra videregående skole til tross for at en del av ungdommene har hatt lavt skolenærvær før de kom til institusjonen. En stor andel klarer å fullføre, og skolenærværet for ungdom i ettervern har vært høyere enn landsgjennomsnittet.

Elin Flatebø har selv gjennomført en undersøkelse om hva som virker på Brusetskollen. Flere ungdommer trekker fram at de måtte gå på skolen.

En av ungdommene sier det slik:

«Jeg ønsket jo veldig å gjøre ferdig skolen, og jeg klarte å hente meg inn ganske godt. Jeg tok igjen alt det jeg trengte, og jeg kom til og med et hakk fram. Så det var kjempebra.»

En annen forteller at han var borte 120 timer før han kom til Brusetskollen. Etter innflytting ble det seks timer, og alle var på grunn av møter med barnevernet.

Også tiltakskonsulentene som jobber med omsorgsbasene legger vekt på skolegangen. De har kontakt med skolen og gir veiledning og undervisning til lærerne om TBO, forteller Torhild Staver Lagerqvist.

– Fosterhjem opplever ofte at de må slåss mye med skolen. Når vi underviser lærerne, kan vi bruke deres eget språk. Lærerne opplever at de får hjelp. Selv lærer vi også av å undervise. Her på Brusetskollen er det lov å ha et høyt faglig nivå. Vi går inn for å holde oss oppdatert på ny forskning knyttet til barns utvikling, oppvekst og omsorgsbehov, sier Lagerqvist.

Framskritt for noen er ikke nødvendigvis fremskritt for alle. Da fraværreglene i

«Her på Brusetskollen er det lov å ha et høyt faglig nivå. Vi går inn for å holde oss oppdatert på ny forskning knyttet til barns utvikling, oppvekst og omsorgsbehov.»

videregående skole ble endret, førte det til at flere av ungdommene på Brusetskollen faller fra, forteller fagkonsulent Monica Grimsgård.

– Vi hadde en ungdom som var mye borte fra skolen, hun hadde mye angst, men hun kom seg gjennom skolen og studerer nå biokjemi på Blindern, er snart ferdig. Vi fikk til fleksible løsninger sammen med skolen. Med de nye reglene ville ikke det vært mulig.

– Det er så trist for vår målgruppe. Noen av dem har knapt vært på skolen på mange år, har kanskje vært utsatt for mobbing eller har sosial angst, hvordan skal de klare å gjennomføre et løp med så lite fravær? De må bruke lengre tid for å ta opp igjen fag, dermed faller de ut av klassen. Hvordan er det å gå fem år på videregående når du ikke liker deg på skolen? spør hun.

Vil holde følge

Som fagkonsulent har Monica Grimsgård særlig ansvar for brukermedvirkning, altså at ungdommenes stemmer kommer fram og kan påvirke driften. På timeplanen denne uka står blant annet et møte med Landsforeningen for barnevernsbarn. Hun vil gjerne ha innspill.

Et av tiltakene er en nettbasert brukerundersøkelse som beboerne svarer anonymt på med jevne mellomrom. Når ungdom flytter ut, intervjuer hun hver enkelt.

– Når vi spør om hva som har vært gode opplevelser, er svaret at det er hverdagslige ting som å sitte sammen og spise. Følelsen av fellesskap.

Monica Grimsgård forteller om åpne dører overfor de som har flyttet ut. Mange tar kontakt. Men hun ønsker et mer systematisert og fast kontaktpunkt etter seks måneder for å følge opp hvordan det går.

Grimsgård har også ansvar for den årlige brukerkonferansen.

– På siste konferanse sa ungdommene at de vil ha ekte og tydelige voksne som ikke gir opp, forteller hun.

Nå håper Monica Grimsgård at barnevernutdanningen i Oslo vil ha besøk av henne. Hun vil gjerne invitere forskere inn i feltet slik at de kan lytte til brukerne.

Faglig mangfold

På Brusetskollen jobber barnevernspedagoger side om side med sosionomer og vernepleiere. Har det noen betydning for kvaliteten hvilke fagbakgrunner de ansatte har?

– Barnevernspedagogene har en kompetanse som er nødvendig i barnevernsinstitusjoner, sier institusjonssjefen.

Vernepleierne har en særegen kompetanse i tillegg til miljøterapien: De kan ha

medisinansvar. Men de faglige grensegangene mellom barnevernspedagoger og sosionomer er mer flytende.

Assisterende institusjonssjef Tine Elisabeth Sveen er sosionom og har jobbet mange år som miljøterapeut. Hun opplever det som berikende at de ansatte har ulik fagbakgrunn.

– Barns utvikling og barnevern er barnevernspedagogenes spesialområde, det burde de kunne best. Sosionomutdanningen er bredere rettet, sier Tine E. Sveen.

Men hun opplever de faglige forskjellene som små i det daglige arbeidet på Brusetkollen og mener at hver enkelts yrkeserfaring preger alle miljøterapeutene i arbeidet de gjør.

– Forskjellene er kanskje størst når man er nyutdannet. Den første jobben preger oss sterkt. I tillegg er personlig egnethet en viktig del av kompetansen, sier Sveen.

Tiden og ettertanken, det å forstå seg selv og andre bedre for å gjøre en stadig bedre jobb, er noe av det beste med å jobbe på Brusetkollen, mener de fire vi snakket med.

– Det er flott at vi drives av en ideell organisasjon og at pengene brukes til drift, til lokaler og til at vi kan gjøre en best mulig miljøterapeutisk jobb, sier Monica Grimsgård.

Klinisk arbeid



Side 140

Dans med trommer

Side 149

Tillitsvalgt og leder med klar tale

Av Hanne Svenningsen



Dans med trommer

Gode samspill skaper utvikling

I møter med barn som strever, trenger vi å observere hvordan barnet uttrykker seg. Men observasjon er ikke nok, verken i terapi eller i barnevernet. God utvikling forutsetter gode relasjoner.

Jeg ser ei tynn lita jente på fire år. Hun har gjemt seg bak døren. Hun svarer ikke på henvendelser, verken fra meg eller foreldrene. Etter hvert får jeg et blekt lite smil. Hun responderer etter en stund, kun med nonverbale gester, som peking og nikk, men hun lokkes ikke ut fra gjemmestedet sitt.

Dette var mitt første møte med Kaja. Det var meldt bekymring til barneverntjenesten fra barnehagen. Etter undersøkelsen konkluderte de med at familien trengte videre tiltak. Jeg ble hyret inn for å jobbe terapeutisk med familien, som privat tiltak for barneverntjenesten.

Foreldrene var ikke enige i alle barneverntjenestens vurderinger. Derimot delte de mye av bekymringen som var formidlet om Kaja, fra både barnehagen og barneverntjenesten. Det ble fortalt at Kaja trakk seg unna det sosiale i barnehagen. Hun deltok ikke i lek med de andre barna. Hun søkte seg i stor grad vekk fra de voksne i barnehagen. Hun gjemte seg ofte bort også her. Det ble avtalt med foreldre-

ne og barneverntjenesten at lekterapi med Kaja skulle inngå i et større terapeutisk arbeid med familien.

Bevegelse og stillstand

Jeg har tenkt å utelate ytterligere bakgrunnsinformasjon om Kaja og hennes familie fra denne artikkelen. Det jeg vil belyse, er følgende: Hva skaper bevegelse og hva skaper stillstand i terapeutiske møter?

Jeg vil invitere deg direkte inn på lekerommet og vise noen av de møtene som utspant seg her mellom Kaja og meg.

Ulike måter å være sammen på

«Utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi». Navnet på denne terapiformen kan få enhver til å føle at man går i intellektuelle kortbukser, men hva går det hele egentlig ut på? Ifølge utviklingspsykologien skjer barnets psykologiske utvikling i samspill med betydningsfulle andre. Fra fødsel og videre gjennom livet er det ved interaksjoner med andre at vi blir tydelige for oss selv, hvem vi er i forhold til andre og hvilke forventninger vi kan ha til andre mennesker (Svendsen, Johns, Brautaset og Egebjerg, 2012).

Selve grunnideen fra et utviklingsrettet intersubjektivt psykoterapeutisk perspektiv er at utvikling som av ulike grunner har stoppet opp, vil kunne igangsettes ved nettopp det at intersubjektiv deling, og mulighet for dette, blir opprettet eller gjenopprettet (Christie, Egeberg [red.], 2012). Det intersubjektive handler om å skape mental kontakt mellom to sinn. De er lydhøre for hva som skjer i den andres sinn, kan koble seg på og skape en opplevelse av at «vi to er sammen».

For å åpne for utvikling og bevegelse må terapeuten tilby barnet en relasjon som kan fungere utviklingsstøttende ved intersubjektive møter. I denne fornemmelsen av å være sammen er følelse, kropp og opplevelse ofte mer sentrale enn samtale, ifølge Daniel Stern (Røed Hansen, 2012).

Daniel Stern har utformet en selvutviklingsmodell som jeg benytter her. Utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi vil søke å understøtte utviklingen av alle de ulike selvområdene.

I modellen til Stern er samspill et vesentlig element, og selvområdene refererer til ulike former for samspills- og relasjonskompetanse. Dette kommer jeg tilbake til.

Terapeuten danner seg hypoteser rundt hvilke selvområder som eventuelt er underutviklet og arbeider for å forstørre de samspillserfaringene som her trengs å bli møtt.

Stern forstår selvutvikling som en kontinuerlig konstruksjonsprosess der *subjektivitet*, barnets perspektiv, følelser og tanker, og *intersubjektivitet*, det å kjenne seg forbundet med et annet subjekt, påvirkes gjensidig og utvikles parallelt. Utvikling sees ikke som en bevegelse fra avhengighet til uavhengighet, men som en samtidig vekst av både autonomi og relasjonsevne. Barnet lærer seg nye sosioaffektive ferdigheter, eller måter å være sammen med andre på, ved vekst og modning (Svendsen et. al (red) 2012).

Psykoterapeutisk behandling kan bidra til å hjelpe barnet tilbake inn i sunne utviklingsspor. Dette blant annet ved å tilby barnet den intersubjektive utviklingsstøtten som barnet ifølge utviklingspsykologien trenger for psykologisk vekst. (Røed Hansen, 2012.)

«Utvikling sees ikke som en bevegelse fra avhengighet til uavhengighet, men som en samtidig vekst av både autonomi og relasjonsevne.»

Sterns selvutviklingsmodell på 1-2-3

Daniel Stern bruker begrepet «selvområder» for å beskrive hvordan barn inngår i ulike samspillsmønstre etter hvert som de utvikler seg. Dette er samspillsmønstre som preger og organiserer selvoplevelsen gjennom hele livet. Flere selvområder eksisterer parallelt med hverandre som ulike lag. De definerer med andre ord ikke ulike faser.

Selvområdene bidrar til å skape mening i barnets opplevelse av sin sosiale verden. De er virksomme og lar seg påvirke gjennom hele livet (Svendsen et. al [red.], 2012).

Det første selvområdet kalles *det gryende selv*. Omsorgsgiver er sammen med barnet og regulerer barnets tilstander i samspill med barnet. Viktige trekk ved samspillet er rytme, bevegelse og intensitet.

Stern bruker begrepet *vitalitetsaffekt* for å beskrive en sentral kvalitet ved det gryende selv. Vitalitetsaffekt er knyttet til mobilisering, styrke og varighet. Regulering av vitalitetsaffekter kan for eksempel være å gi trøst (Svendsen et. al [red.], 2012).

Neste selvområde er *kjerneselvet*. Her er måten å være sammen med andre på i større grad preget av samspill. Spedbarnet er mer samlet og parat til å inngå i sosial samhandling enn ved det gryende selv. Samhandlingen kan blant annet bestå av ansikt-til-ansikt-dialog. Samspillet preges av turtaking, samstemthet og synkronisering av følelsesuttrykk.

Synkronisering refererer til en nonverbal kommunikasjon. Den voksne lar seg påvirke av barnets initiativ og uttrykk og regulerer nærhet og avstand, tilpasser seg barnets lyder og kroppssignaler og vice versa (Røed Hansen, 2012).

I dette selvområdet opplever barnet å få svar, og det fører til at hun utvikler en opplevelse av selvagens. Vi bruker begrepet selvagens for å beskrive barnets opplevelse av å kunne påvirke. Det lille barnet opplever at det, i kraft av sine handlinger, kan få ting til å skje både i forhold til sine fysiske og menneskelige omgivelser. Barnet får en bevissthet og evne til å skille mellom handlinger det selv initierer, og handlinger og hendelser som er forårsaket av andre. Det er avgjørende for utvikling av selvagens hos barnet at omsorgspersonen reagerer inntonet og avstemt overfor barnet (Svendsen et. al [red.], 2012). Barn som strever med dette selvområdet, vil kjennetegnes av at de ofte gjør seg usynlige ved for lite aktivitet. Det kan tyde på at barnet har implisitte forestillinger om at det ikke vil bli sett og hørt, eller at det ikke vil bli tatt hensyn til.

Neste selvområde er *subjektivt og intersubjektivt selv*. Her vil barnet ha utviklet kapasitet til å oppfatte sine indre tilstander, som følelser, intensjoner og oppmerk-

somhetsfokus. Samspillet bærer preg av en form for samforståelse. Barnet oppdager at både det selv og andre har en indre verden, og at disse indre tilstandene kan deles. Barnet vil her kunne benytte andres følelsesuttrykk som veiviser (Røed Hansen, 2012). Affektinntoning inntreer nå som en relasjonsform ved at omsorgspersonen gjennom å matche barnets ulike tilstander viser barnet at disse kan deles. *Verbalt selv* er et selvområde hvor språkforståelsen utvikles og samspillet kan bære preg av samtale. Barnet kan formidle symbolske forestillinger gjennom blant annet ord og lek. Barnet kan reflektere samt kommunisere om seg og andre. Stern hevder at språket utgjør en fare for fremmedgjøring, da man ved å snakke om noe samtidig forlater den umiddelbare opplevelsen (Svendsen et. al [red.], 2012).

Siste selvområde er *narrativt selv*. Her utvikles evnen til selvbiografiske fortellinger. Barnet kan reflektere over egne erfaringer og fortolke sammenhenger i menneskers handlinger.

Hvordan forstå Kaja?

Kunne det jeg har beskrevet som Kajas unndragelser og forsøk på å gjøre seg usynlig, gjenspeile at hun hadde implisitte forventninger om ikke å bli sett eller hørt? Eller kunne dette forstås på annet vis? Ville hun vise evne til symbolsk lek? Hvilke temaer ville hun leke ut i terapirommet? Jeg var nysgjerrig på i hvilken grad Kaja ville bruke eller benytte seg av meg. Ville hun be meg om hjelp ved behov? Ville hun invitere meg inn i leken? Ville hun leke sammen med eller ved siden av meg?

I lekterapi med Kaja var jeg opptatt av å være utforskende overfor hennes implisitte relasjonelle viten, altså hennes ubevisste og automatiserte erfaringer om hvordan det kjennes å være seg selv sammen med andre (Tanum Johns & Svendsen, 2016).

For å skaffe meg informasjon om disse spørsmålene ble jeg opptatt av å utforske Kajas atferd på lekerommet og i kontakten med meg: Jeg ønsket blant annet å se på blikk og mimikk. Snakket hun, lyttet hun, og inviterte hun til lek? Hvordan var turtakingen, eller avstand og nærhet? Var hun utholdende i lek? Hadde hun mange skifter? Var hun rigid eller stagnert i leken? Tok hun imot hjelp, og kunne hun selv be om hjelp?

Lekterapi med Kaja

De terapeutiske møtene skulle finne sted i barnehagen. Jeg laget meg et provisorisk mobilt lekerom som blant annet inneholdt sandkasse, et mangfold av ulike figurer og en liten tromme.

På lekerommet tok Kaja selv noe initiativ til blikk-kontakt med meg. Samtidig virket hun tilbaketrukket, ved at hun blant annet ikke selv tok initiativ til samtale. Jeg gjorde meg tanker om Kaja som flat i mimikken. Hun framsto aktsom, ved at hun i all hovedsak ventet på at jeg skulle ta initiativ når det gjaldt lekene jeg hadde med, og at leken skulle utspille seg i sandkassen. Hun var lyttende, men snakket ikke. Hun kommuniserte noe ved peking. Hun begynte etter hvert å gjemme flere av figurene i

sanden. Hun inviterte ikke til å leke sammen. Hun satt konsentrert og holdt på med sitt, og jeg opplevde at hun stengte seg av fra mine initiativer.

Skifte i terapeutens posisjon

Da lekterapien med Kaja allerede var i gang, kom jeg over en artikkel av Birgit Svendsen (2009). Hun skriver her at hvordan terapeuten posisjonerer seg i forhold til de forståelsene hun har tilgjengelig, vil ha betydning for den sosiale interaksjonen som terapeuten og barnet deltar i. Hun hevder at det terapeutiske møtet har potensial i seg til at barnet blir tydeligere for seg selv. Dette kan bidra til å skape bevegelse, ettersom den intersubjektive dialogen er bærebjelken innen barns psykologiske utvikling. Når terapeuten involverer seg aktivt og møter barnet «i det lille», kan det bidra til å skape bevegelse i «det store», nemlig barnets livssammenheng for øvrig (Svendsen, 2009).

Dette fikk meg til å fundere over hva jeg selv brakte inn i det terapeutiske rommet sammen med Kaja. Hva slags relasjon ble hun i grunnen tilbudt av meg? Jeg hadde jo nærmest en forskers tilnærming til henne og hennes fungering. Hvordan spiller en betraktende posisjon inn på terapeutens evne til å inngå i et intersubjektivt fellesskap?

Svendsen skriver i sin artikkel at det å forholde seg til barnets intensjonale og meningsskapende posisjon må sees som det viktigste i en terapeutisk sammenheng.

Mitt spørsmål ble da om jeg ved å innta en betraktende rolle skapte for stor distanse mellom meg og Kaja, slik at jeg ikke ble lydhør for barnets meningsskapende og intensjonale posisjon. Hadde jeg kommet i skade for nærmest å gjøre Kaja til et objekt for min analyse? Hvordan er intersubjektiv deling mulig om det ikke er to subjekter som møtes? Som Unni Johns og Birgit Svendsen skriver, er gjensidig anerkjennelse av hverandres subjektivitet en forutsetning for terapeutisk utvikling. Forstyrrer mitt ønske om å få innsikt i «det store», altså Kajas livssammenheng, min mulighet til å møte henne i «det lille», de umiddelbart delte opplevelsene? Dette fikk meg til å endre kurs. Jeg bestemte meg for å søke å nå Kaja i «det lille». Jeg ville være med henne i opplevelsen i øyeblikket, og søke å møte henne i hennes intensjonale og meningsskapende univers.

Hvis et barn strever med selvområdet kjerneselv, er det særlig viktig at terapeuten møter barnet på en responsiv måte. Det vil si at terapeuten lar seg påvirke av barnet og inviterer til gjensidig engasjement.

Dans til tromme

Ved neste time satt Kaja og spilte forsiktig på en liten tromme. Jeg responderte på dette ved at en figur jeg holdt, begynte å danse til musikken. Figuren min stoppet hver gang hun stoppet, og begynte igjen hver gang hun startet opp. Hun utforsket å spille høyere, lavere og andre rytmer. Min figur endret seg i takt med musikken hun skapte. Dette medførte lange øyeblikk hvor vi så på hverandre og møttes i latter og

responderende ansiktsmimikk. Ved neste time gikk Kaja resolutt bort til trommen ved oppstart av timen. Min figur responderte slik som sist, til frydefull latter fra Kaja.

Dette ble til en rytmisk og gjentakende dans mellom oss som utspilte seg i oppstart av alle timene vi møttes. Hun erfarte at figurer jeg satt med, lot seg påvirke. Etter hvert erfarte hun også at hun påvirket meg, terapeuten, til å danse. Hun begynte å ta mer plass i lekerommet. Hun tok initiativ til samtale, og jeg opplevde henne som stadig mer vital, med et levende ansikt med mange lure smil. Etter hvert som hun ble kjent med og trygget i forhold til lekerommet og meg, ble lekerepertoaret stadig utvidet, og hun lekte ut større narrativer om ulike temaer. Blant annet samlet hun de ulike dyrene i familiegrupper. Hun lekte ut hvordan de store passet på de små, og hvordan de små dyrene møttes i lek med hverandre.

På hvilket grunnlag gjøres vurderinger?

Jeg hadde ønske om å foreta en observasjon av jenta i relasjon. Ut fra observasjonen ville jeg danne meg hypoteser om hvordan omsorgspersonene hennes hadde møtt henne. Stern mener at faktiske relasjonelle erfaringer som barnet har gjort seg, blir organisert i hukommelsesstrukturer som omhandler måter å være sammen med en annen på (Røed Hansen, 2012). Slik forstår han relasjon som erindringen om tidligere interaksjoner.

Det kan være verdt å spørre seg hvordan min måte å møte Kaja på virket inn på det som utspilte seg fra gang til gang på lekerommet. Hva var mitt bidrag inn i dette, om det nå forholdt seg slik at jeg skapte en distanse mellom meg og henne ved å innta rollen som betrakter? Sett i lys av kunnskapen vi har om gjensidig påvirkning, er dette et viktig spørsmål å stille seg. Mine vurderinger av og bekymringer knyttet til Kajas atferd, endret seg betraktelig etter hvert som vi møttes flere ganger på lekerommet.

En viktig oppdagelse

Jeg erfarte at Kaja i stor grad var i relasjon med meg når vi var sammen på lekerommet. Samtidig er det et viktig poeng at jeg opplevde at dette først inntraff i etterkant av at jeg skiftet posisjon og ble mer deltakende og gjensidig i «det lille». Hun viste forventninger til meg ved at hun ba om hjelp til oppgaver hun ikke mestret. Hun viste forventninger til min deltakelse i hennes lek. Hun inviterte meg inn i leken, og det ble etter hvert god turtaking i leken. Jeg opplevde henne i liten grad som kontrollerende og stagnert eller rigid i lek. I den grad hun instruerte meg i lek og jeg ikke fulgte instruksjonen til punkt og prikke, tilpasset hun seg og videreutviklet leken rundt dette.

I etterkant av at jeg søkte å forlate min observerende posisjon og i stedet forsøkte å være mer aktivt deltakende og gjensidig, erfarte jeg altså at Kaja i større grad kom til syne i lek med meg. Hun viste her økt relasjonell kapasitet.

Det er flere måter å forstå denne bevegelsen i samspillet mellom meg og Kaja på. Kanskje representerte endringen i samhandling at hun, ved å bli møtt i «det lille», fikk påfyll av noe hun var i mangel av, og slik kunne ta plass og bli tydeligere både

for seg selv og meg? Var det slik at hun, ved å bli tilbudt en responderende relasjon, fikk økt sitt repertoar av måter å være sammen på?

En annen måte å forstå denne utviklingen på er at hun allerede hadde flere av disse ferdighetene, men da hun ikke ble tilbudt et intersubjektivt møte med meg, ble hun utydelig for både seg selv og meg i terapiforløpets innledende fase.

«Det avgjørende for om pasienten/klienten opplever endring, er klientens vurdering av kvaliteten på relasjonen med terapeuten.»

Hva påvirker?

Er det virkelig slik at denne ene timen i uken med en terapeut, i denne stiliserte formen, løsrevet fra barnets hverdag, faktisk kan bidra til å gjøre en forskjell for barnets liv og utvikling? Jeg vil hevde at dette kan problematiseres, og at barnets psykologiske utvikling primært skjer i barnets hverdagsliv. I den sammenheng vil foreldre, familie, venner, barnehageansatte og andre spille en betydningsfull rolle. De står sentralt i å hjelpe barnet i dets psykologiske strev og eventuelle skjevutvikling. Det er viktig at man ikke mister dette perspektivet av syne, og at man bruker tid på å involvere og veilede de betydningsfulle voksne som befolker barnets hverdagsarenaer.

Når det er sagt, tenker jeg at utviklingsmetaforen, som utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi støtter seg til, tilbyr et nyttig perspektiv. Formålet med terapien er ikke «å gjøre frisk» i den forstand, men å tilby en form for utviklingsstøtte, ved at utvikling som har stoppet opp, vil kunne igangsettes. Slik kan terapeutisk intervensjon bidra til at stagnert utvikling kommer i gang, og at barnet utvikler seg videre i sin hverdag.

Kajas hverdag

Jeg opplevde at Kajas erfaring av å møte meg på lekerommet bidro til endring i hennes livsverden. Da jeg gikk ut av min observerende rolle og faktisk tilbød henne en relasjon hvor intersubjektive møter ble mulig, fikk hun vist fram ulike sider ved seg selv og viste fram sin evne til å inngå i relasjon. Slik trådte hun tydeligere fram for meg, og muligens også for seg selv.

Parallelt med dette begynte Kaja også å ta større plass i det sosiale livet i barnehagen. I hvilken grad det var selve møtene på lekerom med meg som bidro til denne utviklingen, skal ikke sies. Jeg veiledet også barnehagepersonalet samtidig med at jeg hadde lekterapi med Kaja. Jeg veiledet dem blant annet slik at de kunne være lydhøre og responsive overfor de initiativene hun tok. De fikk innsyn i hva hun hadde vist særlig interesse for i lek med meg. Jeg oppfordret dem til å ta med seg noen få barn som kunne danne en lekegruppe rundt Kaja.

Samtidig ble det jobbet mye med foreldrene. Barneverntjenesten gjorde godt barnevernfaglig arbeid, blant annet med sikte på å redusere stresskapende livsbelastninger. Dette frigjorde kapasitet hos foreldrene slik at de i større grad kunne

være sammen med Kaja psykologisk. Dette skjedde parallelt med at jeg hadde terapeutiske samtaler med og veiledning av foreldrene. Jeg vil hevde at arbeidet barneverntjenesten bidro med rundt familien, var en forutsetning for at de skulle kunne nyttiggjøre seg de terapeutiske samtalene og veiledningen de fikk.

Hva som skal tilskrives vekt, hva som virket inn og skapte endringer for Kajas sosiale fremtreden i barnehagen, er ikke godt å si. Antakelig er alle disse faktorene av betydning. Hvor mye som kan tilskrives de terapeutiske møtene på lekerommet, kan det stilles spørsmål ved. Samtidig tenker jeg at det var en verdi i seg selv at vi hadde det gøy sammen.

Bevegelse og stillstand i terapeutiske møter

Forskning på hva som er virksomt i terapi, viser at pasientens/klientens vurdering av relasjonen mellom seg selv og behandler/terapeut er den enkeltstående faktoren som pasienten tillegger størst betydning. Forskning viser det samme ved ulike former for terapi. Terapeutiske teknikker er altså underordnet som årsak til det terapeutiske utfallet. Det avgjørende for om pasienten/klienten opplever endring, er klientens vurdering av kvaliteten på relasjonen med terapeuten (Brudal, 2014).

Det utviklingspsykologiske perspektivet forteller at vi utvikler oss i relasjoner med andre. Hvis vi legger til grunn at relasjon er det absolutt avgjørende for at endring er mulig, den absolutt mest avgjørende faktor for at terapi skal virke, så kan det argumenteres for at der hvor betydningsfulle relasjoner allerede eksisterer, ligger det også svært gode forutsetninger for endring. Slik kan man hevde at det å veilede, eller invitere inn disse personene i det terapeutiske rommet, vil kunne være av stor betydning for et godt utfall. Foreldreveiledning, eller kanskje heller foreldreterapi, er i så måte svært betydningsfullt arbeid.

Ettertanke

Jeg har i ettertid ofte tenkt tilbake på Kaja og det som skjedde i våre møter på lekerommet. Jeg har særlig tenkt på hvor ulik hun var i de forskjellige møtene med meg. Denne lekterapien ble gjennomført på et tidspunkt hvor jeg selv var forholdsvis ny i lekterapiens verden. Jeg hadde i forkant lang fartstid fra terapeutisk arbeid innen barneverntjenesten. Der hadde jeg hatt fokus rettet mot å observere samspill mellom barn og omsorgsgiver på mikronivå. Erfaringen med Kaja har fått meg til å rette blikket mot meg selv som terapeut, med den samme oppmerksomheten på mikroprosesser, i det terapeutiske samspillet.

Uro

Over en tid nå har jeg blitt gående og grunne på dette: Hvilke relasjoner er det jeg selv har tilbudt i møte med ulike foreldre i barneverntjenesten? Hva slags type veiledning, terapi og støtte ble disse foreldrene tilbudt? Og hvilke tilbud gis familiene per i dag?

Vi som jobber innenfor rammene av barneverntjenesten, beveger oss i et utfordrende terapeutisk landskap. I barnevernet blir hjelp ofte gitt parallelt med et element av kontroll.

Vi skylder de familiene vi møter, både barna og foreldrene, å etterstrebe å tilby dem reell mulighet for endring. Vi kan gjøre dette ved å fokusere på alliansebygging, og ved å skape relasjoner som har kvalitet nok i seg til at det kan åpne et rom for utvikling og endring. Et første skritt på veien kan være å søke å se også foreldrenes atferd som noe som utspiller seg intersubjektivt. Atferd er relasjonell, noe som oppstår i møte mellom dem og oss.

Vi må spørre oss selv: Hva er det som er vårt bidrag inn i det som utspiller seg i disse møtene?

REFERANSER:

- Brean, G. V. (2007). Tidlig erfarings betydning for barns senere utvikling. *Spesialpedagogisk Tidsskrift*, 03/2007, 12–21.
- Brudal, L. H. (2014). *Empatisk kommunikasjon, Et verktøy for menneskemøter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Christie, S. E. (2012). «En blomst med muskler» Å gjenvinne egen påvirkningskraft gjennom intersubjektiv lek. I Svendsen, B., Johns, U. T., Brautaset, H. og Egebjerg, I. (red.): *Utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi med barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Røed Hansen, B. (2012). *I dialog med barnet*. Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Smith, L. (2010). Tidlig utvikling, risiko og psykopatologi. I Moe, V., Slinning, K., Hansen, M. B. (red.): *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*. Oslo: Gyldendal forlag.
- Svendsen, B. (2009). Gjensidighet og observasjon: Om innledningsfaser i barneterapi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 09/2009, s. 843–849.
- Svendsen, B. og Johns, U. T. (2012). Utviklingsrettet intersubjektiv terapi med barn. I Svendsen, B., Johns, U. T., Brautaset, H. & Egebjerg, I. (red.) *Utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi med barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Om forfatteren:

Hanne Svenningsen er klinisk barnevernspedagog, med fordypning i sped- og småbarns psykiske helse og fordypning i utviklingsrettet intersubjektiv psykoterapi fra Rbup (Regionsenter for barn og unges psykiske helse).

Svenningsen har over ti års erfaring fra tiltak og terapeutisk arbeid i barneverntjenesten. Hun har tidligere jobbet i spesialisthelsetjenesten og jobber per i dag med veiledning og undervisning av fagpersoner og studenter.

hannesvenn@gmail.com

Tekst: Mia Paulsen
Foto: Tove Bø

Tillitsvalgt og leder med klar tale

Sverige ga Norge en ferdig utdannet fritidspedagog. I Norge ble Elisabeth Hagstrøm barnevernspedagog og har dermed den korteste utdanningen av alle på poliklinikken hun leder. Alt sammen på grunn av hytta utenfor Borås.

Elisabeth Hagstrøm kunne en gang tenke seg å bli sivilingeniør, men slik skulle det ikke gå. Det ble med et grunnfag i matematikk. At hun har havnet som leder av barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Molde, kan kanskje mest av alt tilbakeføres til kjærligheten til familiens hytte utenfor hjembyen Borås, som for øvrig er vennskapsby med Molde.

Hun skulle ha sommerjobb, men ville ikke gi avkall på den vante sommerlige hyttetilværelsen. Elisabeth løste det ved å bli svømmeinstruktør, som var lett å kombinere med hyttelivet.

Undervisningen foregikk utendørs. Det eneste aberet var det svenske sommerværet, som av og til medførte regnvær over de svømmende og instruktøren deres.

Svømmeundervisningen førte henne til ettårig fritidslederutdanning i Östersund, som var første trinn på veien til å bli barnevernspedagog med fag-

Fakta

Navn: Elisabeth Hagstrøm

Alder: 69

Status: Samboer med katten Nelson
3 barn, 4 barnebarn

Leder for Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Molde

Ettårig utdanning som fritidsleder i Östersund, Sverige
Barnevernspedagog med tilleggsutdanning i PMTO, videreutdanning i barnevern og en rekke internopplæringer
Mangeårig tillitsvalgt i Norsk barnevernspedagogforbund og FO

Medlem av profesjonsrådet for barnevernspedagoger i FO fram til november 2019



lig engasjement i barne- og ungdomspsykiatrien. Utdanningen var både praktisk og teoretisk. Studentene lærte blant annet bryting, bandy, ishockey og en mengde andre idretter.

– Vi lærte om konkrete aktiviteter man kan holde på med, men hadde også samfunnsfag og sosialpsykologi, sensitivitetstrening og drama. Vi fikk en utrolig spennende og allsidig utdanning, forteller Elisabeth Hagstrøm.

Men arbeidsmarkedet for fritidsledere i Sverige var temmelig tøft. Sverige hadde et mer utviklet system av fritidsklubber og mange med utdanning for feltet, og Elisabeth konkurrerte med mange søkere. I 1973 fikk hun jobb på Jessheim utenfor Oslo. Dermed ble Norge hennes andre fedreland.

Hjembyen Borås noen mil øst for Göteborg var ikke altfor spennende etter Elisabeths mening. Familien levde et trygt middelklasseliv med hjemmевærende mor og en far som var økonomisjef i konfeksjonsfabrikk. Vakker natur og et antall konfeksjonsfabrikker preget byen. I dag finnes faktisk et Abecitamuseum der. Abecita er kjent som et undertøysmerke med kvalitetsprodukter som har gitt velsignet støtte til mangt et brystparti både i Sverige og andre land.

Hytteparadis

Det aller beste i barndommen til Elisabeth Hagstrøm var faktisk hytta utenfor Borås, hvor familien bodde hele skoleferien. Der kunne Elisabeth bade, leke og gå tur i skogen. Siden har hun elsket friluftsliv. I dag er hun aktiv i Turistforeningen på hjemstedet.

Men Elisabeth irriterte seg over at den tre år eldre broren kunne gjøre ting som ikke hun kunne.

– Vi hadde mange diskusjoner om kjønnsroller. Jeg var også opptatt av at mors status var så avhengig av fars.

Å være 69 år betyr å ha vokst opp i et helt annet Sverige enn dagens. Skolemiljøet var helhvitt. Datidens innvandrere var finner samt noen estere og polakker. Skillet gikk mellom svensker og utlendinger. Og så var det noen mammaer som var utarbeidende og hadde barna sine på dagis, heldagsbarnehage. Elisabeth gikk i barnehage noen få timer om dagen sammen med andre av borgerskapets barn.

Å komme til fritidssektoren på Jessheim med en ferdig utdanning betydde temmelig mye ansvar. Norge lå etter Sverige på feltet, og mange kommuner stod midt oppe i prosessen med å utvikle fritidsklubber. De ønsket også å sette i gang med utekontakter.

Elisabeth var opptatt av at fritidsklubber og utekontakter var forebyggende ungdomsarbeid og ikke skulle defineres under sosialsektoren.

– Jeg var fritidssekretær og hadde en fritidsleder som sjef. Jeg fikk ansvar for fritidsklubben på Jessheim og skulle i tillegg bygge opp en ny klubb i underetasjen på en ungdomsskole på Kløfta. I tillegg var jeg saksbehandler for fritidsnemnda.

Saksbehandlerjobben gikk blant annet ut på å besøke lag og foreninger for å sjekke grunnlaget for støtte.

– Det var utrolig mange lag og foreninger som hadde sine egne småhus rundt omkring på Jessheim, undrer Elisabeth Hagstrøm.

Hun har blitt beundret for å mestre norsken i saksfremstillingene usedvanlig raskt.

– Jeg studerte rett og slett tidligere saker. Og så hadde vi en dyktig sekretær som hjalp meg med norsken, avslører Elisabeth Hagstrøm. Hun hadde hørt kommentarer fra forsmådde voksne mannlige søkere som spurte om noen trodde denne unge svenske jenta skulle klare å skrive norsk.

– Sjefen og de deltidsansatte ga meg god støtte. De hadde slåss for å få ansatt meg, som hadde utdanning til jobben.

I dag er den svenske aksenten forsvinnende svak og dukker nesten bare opp når noe svensk skal forklares.

Hagstrøm ble etter hvert norsk statsborger.

– Jeg hadde tenkt å forbli svensk, siden Sverige ikke er med i NATO. Men så sa Sverige ja til EU. Dessuten er det det med å kunne stemme i det landet du bor i.

Mellom Jessheim og Borås var forskjellene små, opplevde hun. Bortsett fra den fantastiske norske sykelønnsordningen, som hun fikk kjennskap til da hun brakk beinet etter seks uker i jobben og fikk utbetalt 100 prosent lønn. Fantastisk!

Aktiv i fag og fagforening

Det er som fag- og fagforeningspolitiker Elisabeth har gjort seg bemerket. Vervene kom med på kjøpet da hun dro til Stavanger og studerte for å bli barneverns-pedagog.

– Det var vanskelig å komme inn på studiet. Men jeg hadde det forebyggende perspektivet. De visste kanskje ikke helt hvordan de skulle vurdere bakgrunnen min? sier Hagstrøm lunt.

Allerede som student engasjerte hun seg i fagpolitikk. Hun ble medlem av Norsk barnevernspedagogforbunds studentorganisasjon FR, og på åttitallet ble hun tillitsvalgt i fylkesavdelingen i Møre og Romsdal. Hun hadde etablert seg i Molde med mann og barn. Forbundet la til rette for at småbarnsforeldre kunne være tillitsvalgte.

– Jeg hadde permisjon og måtte en gang be om støtte til barnepass et par dager. Det ble kassereren som passet de små mens jeg var på møte.

Var det et verv som skulle fylles og ingen andre kandidater var i sikte, stilte Elisabeth opp og tok ansvar. Men når du leser dette, har hun nettopp avsluttet sin siste periode i Profesjonsrådet for barnevernspedagoger. Hun skal snart slutte i jobben og synes vervet er best egnet for yrkesaktive.

Hun er klartalt og klartenkt, men har ikke behov for å tale i utide.

– Det er greit å ta ordet når jeg vet hva jeg mener. Har jeg ikke noen mening om saken, lar jeg være å ta ordet.

Og kanskje har det skjedd noe i løpet av åra som aktiv, antyder hun. Det er mulig at hun er blitt litt mer utålmodig når ting bare ... og hun beveger pekefingeren rundt og rundt i sirkler.

Barnevernspedagogene gikk inn i FO da forbundet ble dannet i 1992. Den gang var de sosionomenes lillesøstre. Hun ble valgt inn i det første yrkesforbundsstyret, som tilsvarer dagens profesjonsråd. Gjennom mange år har Elisabeth bidratt til å synliggjøre barnevernspedagogene sentralt i FO. Hun var med i det siste seksjonsrådet før FO-kongressen i 2014, da det var uenighet om FOs utdanningspolitikk.

Det endte med at seksjonsrådsleder Ellen Galaasen og flere av rådets medlemmer meldte seg ut av FO.

– Jeg hadde ikke sittet i seksjonsrådet perioden før, da Kjetil Ostling var leder. Det var spesielt å komme inn i rådet akkurat på det tidspunktet. Vi hadde ikke en bastant mening om at barnevernspedagogene måtte ha en femårig utdanning, det var ulike meninger om hvor lang utdanningen burde være. Men Befring-utvalget hadde pekt på at det var for lite kunnskap i barnevernet, og at det er et uhyre vanskelig felt. Skulle vi si at utdanningen var god nok, og la noen andre ta feltet? spør Elisabeth Hagstrøm retorisk og rister på hodet så luggen flakser. Under den sitter to tenksomme øyne.

Striden i FO handlet også om hvem som skulle formulere FOs utdanningspolitikk utad, og fikk etter hvert dessuten preg av profesjonsstrid mellom barnevernspedagoger og sosionomer, særlig når det gjaldt barnevern.

Da Elisabeth Hagstrøm tok den toårige barnevernspedagogutdanningen i 1977–1979, var den rettet mot arbeid i institusjon. Barnevern på sosialkontor var sosionomenes domene. Men etter hvert har utdanningen mer og mer rettet seg også mot kommunalt barnevern, og det er langt flere barnevernspedagoger enn sosionomer i barnevernet i dag.

– Det var mye følelser i diskusjonene om kompetanse fram mot siste kongress, og de har preget FO. Landsstyret og seksjonsrådene låste hverandre slik at diskusjonen ikke kom videre.

– *Burde den vært tatt videre?*

– Hvis vi som fagforbund tror at vi utformer utdanningspolitikken, er det feil. Det er det departementet og utdanningsstedene som gjør. Men jo mindre tydelige vi er på hva FO mener om utdanningspolitikken, jo mindre vil vi kunne påvirke den. Når man i Agder nå nettopp har begynt med en femårig utdanning som blir en master i barnevern, er det ikke på bakgrunn av hva FO har ment.

Ønsker ikke etatsutdanning for barnevern

Elisabeth Hagstrøm vil ha en utdanning som holder fast ved samfunnsengasjementet og det forebyggende perspektivet som stod sterkt på 1970-tallet.

– Vi må ikke få en barnevernspedagogutdanning som blir en etatsutdanning for barnevernet, understreker hun.

Nettopp nå, hvor helse og diagnoser er blitt styringsverktøy som dominerer synsvinkelen på flere felt, mener Hagstrøm at FO-utdanningene har mye å bidra med. Hun leder en poliklinikk for barne- og ungdomspsykiatri, et felt hun har lang erfaring fra.

– Med to års barnevernspedagogutdanning er jeg den minst utdannede på poliklinikken, ironiserer hun.

– Men barnevernspedagoger og sosionomer holder oppe systemperspektivet i barne- og ungdomspsykiatrien.

Til barne- og ungdomspsykiatrien har hun gitt utallige arbeidstimer og mye grubling.

Kolleger omtaler henne som en varm, raus og god leder og veileder. Hun får ting gjort, ofte i det stille. Lederrollen er noe hun liker godt. Hun skal jobbe til hun fyller

70 samtidig som hun dyrker sine mange interesser.

Elisabeth Hagstrøm er et renessansemenneske: faglig engasjert, fagforeningsaktiv, omsorgsfullt til stede i familien, aktiv i Moldejazz og Bjørnsonfestivalen. Hun reiser mellom døtrene i Kristiansand og København og søsteren sin i Borås. Sønnen bor fortsatt i nærheten.

På småbruket sitt utenfor Molde dyrker hun grønn asparges og koser med katten. Gjester på småbruket har latt seg imponere av eksotiske men hjemmedyrkede grønnsaker som artisjokk på middagsbordet.

– Det kan nok hende grønnsakene drukner i ugress når jeg reiser bort. Men det er verre å reise fra katten, sier Hagstrøm lakonisk.

Kultur og natur inngår selvfølgelig i livet. Hun bruker gjerne av ferien for å stille opp som frivillig på Moldejazz. «Alle» i Molde husker da Miles Davis en gang spilte en sein konsert i Idrettens hus. Publikum hadde ventet lenge på ham, og Knut Borge annonserte med høytid i stemmen: «Velkommen til denne midnattsmessen. Gud er i herregarderoben.»

Og når det nå dukker opp unge norske kvinner som spiller fremragende jazz, piffer det opp tilværelsen som jazzfrivillig.

– Jeg hørte den spennende og flotte trioen Gurls med Ellen Andrea Wang, Hanna Paulsberg og Emilie Nicolas som dukket opp i fjor. Fascinerende!

«Befring-utvalget hadde pekt på at det var for lite kunnskap i barnevernet, og at det er et uhyre vanskelig felt. Skulle vi si at utdanningen var god nok, og la noen andre ta feltet?»

Nyttig med fortid som tillitsvalgt

Mye av det som Elisabeth Hagstrøm har lært av å ha tillitsverv i fagbevegelsen, kom seinere til nytte i rollen som leder på poliklinikken: Erfaring fra fagbevegelsen har lært henne mye om ryddighet og rettigheter. Men rollen har sine utfordringer.

– Jeg er i praksis en mellomleder. Vi har 36 ansatte på poliklinikken, de er leger, psykologer, pedagoger, barnevernspedagoger og sosionomer. Å jobbe tverrfaglig er utfordrede og spennende. Men kravene til dokumentasjon har økt voldsomt, og telling og registrering må balanseres mot det faglige skjønnet. Det kan være utfordrende nok å holde oppe faget. Det viktige er jobben vi gjør for barn og foreldre.

Hun fryser av helseministerens satsinger.

– Høie sier at han vil satse på barne- og ungdomspsykiatrien og få kortere ventetider. Men i praksis går det ut på at vi må jobbe «smartere» og får flere og flere pakkeforløp. Det kommer ikke økte ressurser.

Barne- og ungdomspsykiatrien blir tidvis kritisert av barnevernet for å avvise barn som opplagt trenger behandling. Elisabeth Hagstrøm føler på presset fra et voksende behov som etter hennes oppfatning er større enn både kompetanse og kapasitet i poliklinikkene. Hun mener også at det kan være forhold ved den situasjonen barnet er i som gjør at psykiatrisk behandling ikke er nyttig for barnet.

Faglige og politiske miljøer er stort sett enige om at det store flertall av behandlingler bør skje i poliklinikkene. Men skulle det være behov for innleggelse, bør det

skje uten hensyn til lovverk, mener Hagstrøm. Å skille mellom omsorg og behandling, barnevern og spesialisthelsetjeneste, er en dårlig idé når det gjelder barn, synes hun.

Hagstrøm var med i det første kullet som fikk utdanning i Parent Management Training (Oregon), PMTO, og var etterpå med i opplæring og veiledning av flere kull nye PMTO-terapeuter. Hun har dessuten veiledet ferdige terapeuter.

Familieorienteringen i dette programmet passer godt inn i en yrkeskarriere hvor hun har arbeidet ti år på familieavdeling (BUA Molde) og flere år på barne- og mødre-hjemmet Symra. Som avdelingsleder og styrer på Symra ønsket hun økt satsing på barnevern, og fikk penger til å utvikle en foreldre-barn-avdeling, en modell som hun forteller har satt spor.

Det passet aldri slik at hun ble klinisk barnevernspedagog eller fikk tittelen familieterapeut. I stedet ble hun «fanget» av PMTO da hun kom tilbake til barne- og ungdomspsykiatrien.

PMTO-utdanningen var krevende og intensiv.

– *Er den og andre atferdsorienterte manualbaserte metoder mindre relevante i dag?*

– Jeg tror at atferdssenteret og vi terapeuter har gjort oss sjøl en bjørnetjeneste og ikke klart å vise at metoden inneholder mye tilknytningsteori. Vi hjelper foreldrene til å se og oppleve hvordan barnet har det. Vi jobber mye med mentalisering, men har kanskje ikke klart å få fram de relasjonelle sidene ved teorien. Og at metoden må utøves av folk med en viss grunnkompetanse, sier Hagstrøm tankefullt.

Metoden virker, det har hun selv erfart. Foreldrene får hjelp til å være konsekvente i oppdragelsen. Å slutte å vingle slik at barnet kan presse dem. Hun mener å ha sett at verktøyene hjelper foreldre ut av tvingende situasjoner og over i en tryggere foreldrerolle. Det gir tryggere barn.

Men alvor trenger ikke være så alvorlig, mener Hagstrøm, som elsker den absurde humoren til Aarto Paasilinna. Den finske forfatteren er en av få som får folk til å le av selvmord.

God humor som, for eksempel i tegneserier, virker avvæpnende på foreldre og barn som sliter. Denne bruker hun gjerne:

Hårek sitter og preiker med Kark. Gyda sier:

– *Hvis det ikke er for mye bryderi, kan du kanskje gå ut med søpla.*

Ingenting skjer. Kark spør Hårek:

– *Skulle du ikke gå ut med søpla?*

Hårek: – Det er for mye bryderi.

– *Moralen er: Si det rett ut, forklarer Elisabeth Hagstrøm.*



Politikk



Side 158	Et barnevern for fremtiden
Side 170	Et fag som forplikter
Side 176	Politiker med ett bein i faget

Av Christian Wiik
Kynsveen



Et barnevern for fremtiden

Barn har fått rett til barnevern, og loven sikrer at de skal medvirke mer enn før. De skal få hjelp tidlig og slippe å lide overlast. I takt med økte krav til et godt barnevern øker belastningen på de ansatte. Barnevernet trenger en opptrappingsplan.

Barnevernet er en av de viktigste velferdstjenestene vi har, hvor over 55 500 barn, unge og deres familier får hjelp hvert år. Mye går i riktig retning, og flere barn får hjelp nå enn tidligere, men det er ikke alle barn som får god nok hjelp til riktig tid.

I løpet av de siste 20 årene har det skjedd en omfattende utvikling både organisatorisk, juridisk og faglig. Bare i løpet av de siste 15 årene har antall barn som får hjelp av barnevernet økt med 50 prosent. Problemkomplekset hos barn med behov for tiltak i barnevernet stiller store krav til ansattes barnevernfaglige kompetanse, til ledelse og til tjenestens organisering.

De siste årene har media og politikere vist massiv interesse for barnevern. I 2014 sa daværende barneminister Solveig Horne at mange barn og familier opplever at det tar for lang tid å få hjelp. Hun ønsket en sterk satsing på forebygging og tidlig innsats. Barneministeren ønsket også at kommunene

skulle få et større faglig ansvar for barnevernet.

Barnevernreformen er et langsiktig arbeid som begynte i 2014. I oktober 2017 lanserte departementet en kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018–2024: Mer kunnskap – bedre barnevern (BLD 2017). Det ble satt av midler som skulle brukes på videreutdanninger, forbedring av grunnutdanningene, nytt opplæringsprogram, læringsnettverk og egne veiledningsteam.

Grunntanken i strategien er at barnevernet i fremtiden må arbeide mer forebyggende og mer kunnskapsbasert. I strategien finner man tiltak som skal bistå kommunene med å sette inn riktig hjelp til riktig tid, med sterkt fokus på medvirkning og samarbeid med barn og deres familier. Veiledningsteam og interkommunale læringsnettverk og kompetansemiljøer skal gi kommunene og tjenestene bedre tilgang på nødvendig kunnskap og praktisk veiledning. De ansatte skal få bedre kompetanse på utredning i en tidlig fase. Forebyggingsperspektivet er tillagt stor vekt med ønske om at barnevernet i større grad enn hittil skal samarbeide med andre instanser for å forebygge at barn flytter på institusjon eller i fosterhjem.

«Bare i løpet av de siste 15 årene har antall barn som får hjelp av barnevernet økt med 50 prosent.»

I samme periode har barnevernlovutvalget jobbet med utredning av ny barnevernlov. Gjeldende barnevernlov er over 25 år gammel, og formålet til utvalget er å få en mer tilgjengelig lov som er bedre tilpasset dagens samfunn.

Forslaget til ny barnevernlov som ble lansert i mai 2018, tar utgangspunkt i NOU 2016:16. Flere av utvalgets forslag ble fulgt opp i lovendringer som trådte i kraft 1. juli 2018, hvor barnevernloven ble en rettighetslov for barn. Forslaget til ny barnevernlov bygger så videre på disse endringene som ble vedtatt ved Stortingets behandling av Prop. 169 L (2016–2017). Utvalget ønsker et styrket barneperspektiv, et mer tidsriktig regelverk, økt vekt på forebygging og tidlig innsats sammen med styrket og bedre rettssikkerhet for barn og foreldre.

Vil de endringene som er foreslått, gjøre barnevernet i stand til å svare på utfordringene fra samfunnet?

Barnevern har blitt en rettighet

Alle barn har nå en individuell rett til barneverntjenester når vilkårene er oppfylt. Denne rettighetsfestingen signaliserer først og fremst til barnet at hun eller han er selve hovedpersonen i barnevernssaken, og at barnets meninger og synspunkter skal tas på alvor. For barnevernansatte som skal samarbeide med barnet, betyr dette at barnet må behandles med en selvstendig rett til omsorg og beskyttelse, og ikke som et objekt som trenger hjelp. For å få til dette kreves det at barnevernansatte forholder seg direkte til barnet, ved å etterspørre og gi informasjon om hva som skjer og skal skje i barnevernssaken samt etterspørre barnets meninger underveis i saken.

Flere tilsyn og rapporter viser at barn medvirker i for liten grad. Denne rettighetsfestingen styrker barnets mulighet til medvirkning, men dersom barnet skal oppleve

en reell mulighet til å medvirke i sin egen sak, må også andre faktorer være på plass. Trygg og stabil relasjon mellom barnevernansatte og barnet er en ufravikelig forutsetning for medvirkning. Relasjonen må bygge på tillit og respekt, og barnet må oppleve at det de sier, blir tatt på alvor og lyttet til.

Veronica Paulsen skriver i sin artikkel «Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet» (Paulsen 2016) at å oppleve en prosess hvor man blir tatt på alvor, respektert og anerkjent, bidrar til å bedre relasjonen. Sånn sett kan en si at disse elementene forsterker hverandre ved at medvirkning bidrar til en god relasjon, og en god relasjon bidrar til medvirkning.

«Om lag 20 prosent av ansatte i barnevernet vurderer å slutte i jobben sin på grunn av netthets ...»

Denne endringen fører til at barnevernets praksis i noen grad må endres. Barnevernet må bli mer opptatt av å kommunisere til barn og familier at det er nettopp barnets rettigheter som er i fokus. Det må også etter mitt syn være en forutsetning for medvirkning at barnevernansatte vet hva barns medvirkning betyr på systemnivå. Da må de ha en bevisst holdning til hvordan arbeidsmåtene gjenspeiler at barnet er hovedpersonen.

Helsetilsynets rapport hvor en gjennomgikk 106 barnevernssaker (2019) har vist at tiltakene som settes inn for barn ikke er tilpasset det enkelte barnet på en god nok måte. Den viser at barnets stemme i utredningsfasen må tillegges større vekt, nettopp for å tilpasse tiltak etter barnets faktiske behov. Helsetilsynets rapport (2017) viser manglende barnevernfaglige vurderinger og begrunnelser. Tilsynsrapporten (Helsetilsynet 2016) i «Idasaken» viste mangelfull kompetanse i barnevernet, knapp saksbehandling og manglende samarbeid.

Saken om Ida ble først omtalt i Stavanger Aftenblad under tittelen Glassjenta. Rapporten om Ida viser tjenestetilbudet hun har fått av barnevern og helsetjenester i om lag to år, sammen med forhold tilbake i tid. Rapporten gir kraftig kritikk til barnevernet for dårlig behandling av Ida, blant annet ved at hun ikke har fått en oppvekst og omsorg som er i tråd med det vårt samfunn har slått fast at barn skal ha.

Det må være opplagt at hvert enkelt barn skal få informasjon om sine rettigheter, og de må få beskjed om hvordan de kan gå fram for å få sin rett oppfylt og hvor de kan henvende seg. Denne rettigheten gjelder for alle barn i Norge, og det kreves en bred og systematisk innsats fra det offentlige for at alle barn skal få denne informasjonen.

Stortinget vedtok etter forslag fra Forandringsfabrikken at begrepet kjærlighet tas inn i formålsparagrafen i barnevernloven. Endringen gjør at formålsparagrafen nå sier at «... loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår (Formålsparagrafen – Barnevernloven).

Departementet understreket i Ot.prop 169 L 2016/2017 at kjærlighetsbegrepet i barnevernsammenheng handler om at barn i barnevernet skal møtes av voksne som er åpne og engasjerte, som viser omtanke og varme, men som samtidig har forventninger og stiller krav til barnet.

Den nye formålsbestemmelsen gir verken barnet rett til å oppleve trygghet,

kjærlighet og forståelse, eller barnevernet noen utfyllende plikter. Formålsbestemmelsen skal være retningsgivende for barnevernets prioriteringer, og skal gi en forventning til ansatte om å møte barn med trygghet, kjærlighet og forståelse. Dette innebærer at det stilles krav til relasjonskompetansen hos ansatte i barnevernet, og det vil kreve skjerpet fokus på relasjonsarbeid og hvordan hver enkelt barnevernsarbeider opptrer i møte med barn og unge i sårbare situasjoner.

Barnevernlovutvalget har signalisert at de i sitt videre arbeid vil ønske å styrke rettssikkerheten for barn og foreldre ytterligere.

Vold, overgrep og omsorgssvikt

Barn som er utsatt for vold, overgrep eller andre former for omsorgssvikt, har rett til beskyttelse og hjelp fra myndighetene. Denne retten bygger blant annet på en entydig rettspraksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (Barneombudet 2018). EMD har påpekt at barn har et særlig krav på beskyttelse fra myndighetene mot alvorlige krenkelser av sin personlige integritet, og henviser samtidig til barnekonvensjonen artikkel 19 og 37, som sier at alle barn har rett til at ingen skader eller misbruker dem og barn skal ikke straffes på en måte som skader dem.

Forbud mot vold mot barn er regulert i Grunnlovens integritetsvern, straffeloven og barneloven. Departementet legger vekt på at barnevernlovens formål er å gi hjelp til utsatte barn, og barn i barnevernet skal få forsvarlig omsorg og beskyttelse. Dette innebærer et fravær av vold og overgrep.

NOU 2017:12 (2017) viste at samfunnet svikter de aller mest sårbare barna. Selv om Norge er et foregangsland i arbeidet for å sikre trygge oppvekstvilkår for barn, blir fremdeles mange av dem som trenger oss mest, overlatt til seg selv. Utvalget sitt mandat var å undersøke særlig alvorlige saker med vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt mot barn, hvor spørsmålet har vært om forholdene kunneha blitt forebygget eller avdekket av tjenesteapparatet på et tidligere tidspunkt. Utvalget hadde som mål å finne ut hva som gikk galt, samt å anbefale tiltak som beskytter barn i fremtiden.

Barnevernet har en sentral rolle i dette problemfeltet, og dessverre fant utvalget mange svikt i barnevernets arbeid. Svikten omfatter brudd på lover, forskrifter, retningslinjer og krav til forsvarlige tjenester.

Funnene viser at det ikke var mangel på alarmsignaler i sakene. De var mange nok til at hjelperne burde ha forstått og grepet inn. Det mest fremtredende sviket var at barneverntjenesten og andre instanser unnlot å snakke med barna selv for å undersøke mulig mishandling. Utvalget gir eksempler på at barneverntjenesten mottok tosifrede antall bekymringsmeldinger knyttet til en familie, over en periode på mer enn ti år, uten at man snakket med barna alene om de meldte forholdene.

Utvalgets gjennomgang av saker viser også at barneverntjenesten henla undersøkelser på mangelfullt grunnlag. Helsetilsynets gjennomgang av 106 barnevernsaker (2019) viser at det i stor grad foreligger barnevernfaglige vurderinger, men at vurderingene og konklusjonene er for generelle og for lite tilpasset barnets behov og situasjon. Gjennomgangen viser videre at svært få bekymringsmeldinger med alvorlig innhold henlegges, men at opplysninger fra meldinger ikke følges opp i vide-

re arbeid i undersøkelse og tiltaksarbeid.

Både gjennomgangen fra Helsetilsynet (2019) og NOU (2017) viser alvorlige svikt i barnevernet, og årsakene til sviktene er mange. Barnevernet mangler overordnede strategier og planmessighet i kunnskaps- og kompetansearbeidet, de har uklare styringsmekanismer, og de har kompetanseutfordringer ved at kompetansen ikke brukes godt nok.

For å forstå disse mangelområdene må det faktum at barneverntjenesten har vokst ut av sine klær, tas med i drøftingen. Barneverntjenestens aktivitetsnivå har økt betydelig siden lov om barneverntjenester av 1992 ble innført. Det har vært et klart politisk mål at terskelen for å kontakte barneverntjenesten skulle bli lavere, på samme måte som det har vært et ønske om en vridning mot enda større bruk av hjelpetiltak fremfor omsorgstiltak eller tvangstiltak. Aktivitetsnivået har økt fra om lag 27 000 barn med tiltak i løpet av 1993 til nærmere 56 000 i 2017.

Det er naturlig å stille seg spørsmål om hvor grensene for ansvarsområdet til fremtidens barnevern skal trekkes. Barnevernet når i dag ut til flere barn enn tidligere og benytter seg av en rekke tiltak for å bedre situasjonen til utsatte barn og deres familier. Statistikken viser også at flere barn har omsorgstiltak. Ved utgangen av 2017 var 15 579 barn og unge plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten. Disse utgjorde 40 prosent av barn og unge med tiltak fra barnevernet. Det utgjorde en økning på seks prosent fra 2003, hvor 34 prosent var plassert utenfor hjemmet.

Barnevernet vokser fordi de nå fanger opp flere barn som lever under forhold som kan skade helse og utvikling, og fordi de har fått større ansvar og flere oppgaver. I 2018 mottok 4,3 prosent av barnebefolkningen et tiltak fra barnevernet. Men i et oppvekstperspektiv fra 0–18 år er det omtrent ti prosent som mottar tiltak fra barnevernet.

Den store økningen i antall familier og barn som får hjelp fra barnevernet, stiller store krav til tjenestens prioriteringer, effektivitet, ressursforvaltning og metodeutvikling. Barnevernet skal ikke bare stå for beskyttelse av barn og unge, men også være en støtte for familier med vanskelige levekår. Dette gjelder særlig den forebyggende delen av barnevernets innsats.

I 2016 lanserte regjeringen en opptrappingsplan mot vold og overgrep (Prop. 12 S [2016–2017]) som strekker seg til 2021. Med opptrappingsplanen fremmer Regjeringen en plan mot vold i nære relasjoner og vold og overgrep mot barn og unge. Planen viser først og fremst en oversikt over dagens situasjon, over tiltak for å bekjempe vold og overgrep samt over hovedutfordringene knyttet til temaet.

NOU (2017) har ført til at Regjeringen vil styrke kompetansen i barnevernet om vold og overgrep. De ønsker dessuten å fremme endringer i barnevernloven der forventningene til kommunens forebyggende arbeid skal klargjøres.

Kommunalt ansvar for forebygging

Stortinget sluttet seg i juni 2017 til forslagene til endringer i barnevernloven som ble lagt fram i Prop. 73 L (2016–2017). Den helhetlige barnevernreformen skal gi kommunene et større faglig og økonomisk ansvar for barnevernet, hvor målet er en økt vekt på forebygging og tidlig innsats for utsatte barn og familier. Overføring av an-

svar fra stat til kommune står sentralt, men reformen inneholder også en rekke tiltak for å heve kompetansen og kvaliteten i det kommunale barnevernet (BLD 2017).

Departementet foreslår i forslaget til ny barnevernlov å tydeliggjøre kommunens ansvar for generell forebygging. I tillegg til dette foreslår de en årlig tilstandsrapport fra barneverntjenesten til kommunestyret. Hensikten er å bidra til at kommunene styrker det helhetlige forebyggende arbeidet samtidig som barneverntjenestens innsats rettes mot barna og familiene som trenger det mest. Målet er ifølge departementet at kommunens overordnede ansvar og rammen for barneverntjenestens kjernevirksomhet skal bli tydeligere. Forslagene må sees i sammenheng med Prop. 73 L (2016–2017), som gir økt ansvar til kommunene.

For fremtidens barnevernsarbeid med fokus på helhetlig forebyggende ansvar blir det viktig å se på hvordan organiseringen og samordningen av kommunenes forebyggende arbeid kan gjøres. En forutsetning for godt forebyggende arbeid er at kommunen jobber systematisk med å beskrive langsiktige utfordringer, mål og strategier for å sikre at barn og unge får et helhetlig tjenestetilbud og godt oppvekstmiljø. Barneverntjenesten har kompetanse som gjør tjenesten til en sentral aktør i det generelle forebyggende arbeidet.

Etter dette kan kommunene planlegge og utføre det helhetlige forebyggende arbeidet på nye måter. En kommune kan for eksempel beslutte å benytte kompetansen til barnevernsansatte til et kommunalt tilbud om foreldreveiledning som gis til foreldre uten at det foreligger et vedtak om tiltak etter barnevernloven. Kommunen kan også beslutte at barneverntjenesten sammen med andre tjenester for eksempel skal gi veiledning for å støtte opp under skoler og barnehagers arbeid med å utvikle et godt oppvekst- og læringsmiljø for alle barn.

Et godt forebyggende arbeid må kjennetegnes av at det er tydelig definert hvilke roller de ulike tjenestene har i det samlede tjenestetilbudet, og at tjenestene avveies mot hverandre slik at barnevernet og andre tjenester har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å tilby den hjelpen og oppfølgingen som er nødvendig til riktig tid.

Tidlig innsats er et grunnleggende prinsipp for barneverntjenestens arbeid. I lovforslaget har departementet tatt dette inn i lovens formål, virkeområde og grunnleggende bestemmelser. Tidlig innsats innebærer å forebygge at påviste problemer eskalerer, for eksempel for å bedre barnets omsorgssituasjon og forhindre at utfordringer ender i omsorgsovertakelser eller akutte flyttinger. I forslag til ny barnevernlov problematiseres det rundt dagens formulering om å «avdekke omsorgssvikt». Innebærer dette at barneverntjenesten har et oppsøkende ansvar? Departementets oppfatning er at det ikke er naturlig å gi barneverntjenesten et oppsøkende ansvar, men presiserer at oppsøkende virksomhet kan inngå i kommunens generelle ansvar for forebygging. Barneverntjenesten skal ifølge forslaget om endring i barnevernlov bare ta del i oppsøkende arbeid hvis kommunestyret selv legger slike oppgaver til tjenestene.

Statistikk fra Bufetat viser at barn og unge opplever utfordringer på mange områder, og i økende grad. En av fem kvinner og en av fem menn har vært utsatt for former for seksuelle overgrep i sin barndom (Bufdir 2018), fire prosent av barnebefolkningen mottok hjelp fra barnevernet (Bufdir 2018), og åtte prosent av barn i grunnskolen fikk spesialundervisning (Udir 2018). I 2016 vokste 10,3 prosent av barn opp i husstander med vedvarende lavinntekt (Bufdir 2018), og antall barn som

vokser opp i lavinntektsfamilier, har blitt tredoblet siden 2001 og tilsvarer i dag over 100 000 barn, eller to til tre barn i hvert klasserom.

Ansatte i barneverntjenesten har en unik kompetanse som bør være selvskreven i et universelt forebyggende ansvar.

Selv om barneverntjenesten ikke skal ha ansvaret for det forebyggende arbeidet rettet mot alle barn, bør kommunen i arbeidet med kommunal plan for forebyggen- de barne- og ungdomsarbeid ha en plikt til å involvere barneverntjenesten i planleg- gingen. Når statistikken viser at barns opplevelser av oppvekstforhold går i negativ retning, bør barneverntjenestens kompetanse benyttes.

«... spørsmålet om hvilke typer tvang som skal tillates, bør få en bredere gjen- nomgang enn i den foreliggende innstillingen til barnevernlovutvalget.»

Vil bedre omdømmet

Det har vært et gjennomgripende politisk satsingsområde å senke terskelen for å kontakte barneverntjenesten og på den måte bedre omdømmet og tilliten til tje- nesten. Både i Helsetilsynets «Det å reise vasker øynene» (Helsetilsynet 2019) og «Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak» (Christiansen m. fl. 2015) viser at foreldre og ungdommer ofte er fornøyde med hjelpen de har fått, og flere sier at de ikke hadde greid seg uten hjelpen de fikk fra barneverntjenesten. Likevel har en de siste årene sett en vedvarende kritikk mot norsk barnevern, både fra internasjonalt hold og fra norske medier og ulike grupper i Norge som retter alvorlige trusler mot barnevernansatte, blant annet på sosiale medier.

Det finnes lite forskning på hva denne stadige kritikken gjør med barnevernet. Vå- ren 2018 kom Bufetat med en ny befolkningsundersøkelse (Sentio Research Norge 2018) som slår fast at 71 prosent av befolkningen har et godt eller nøytralt inntrykk av det norske barnevernet, mens 23 prosent har et dårlig inntrykk. Av de som har et dårlig inntrykk av barnevernet, svarer tre av ti at de av denne grunn sannsynligvis ikke ville meldt fra til barnevernet dersom de var bekymret for om et barn i deres nærhet ble utsatt for omsorgssvikt.

Resultatene viser at det er relativt store forskjeller mellom undergrupper i be- folkningen. Utdanningsnivå og hvor man har sitt hovedinntrykk av barnevernet fra, er noe av det som gjennomgående innvirker på holdningene til og kunnskapen om barnevernet. Resultatene viser for eksempel at personer med høyere utdanning vurderer tjenesten mer positivt sammenlignet med de med lav utdanning. Så viser resultatene også at personer som har fått sitt hovedinntrykk av barnevernet fra so- siale medier, i mange tilfeller skiller seg ut med et noe dårligere inntrykk av tjenesten enn andre.

Barnevernet trenger et omdømmeløft. Jeg mener at godt barnevernsarbeid forutsetter en barneverntjeneste med godt omdømme og med trygge og stabile ansatte. Det er viktig å ha åpenhet om barnevernet, vi må snakke om hva som er vanskelig og de dilemmaene tjenesten står i.

Omdømmeproblemer bidrar til hets, vold og trusler mot barnevernets ansatte.

Om lag 20 prosent av ansatte i barnevernet vurderer å slutte i jobben sin på grunn

av netthets, viser en rapport fra FO (Fellesorganisasjonen 2017). For ansatte i barnevernet er denne hetsen mer personlig rettet enn overfor andre grupper, og den er ofte rettet mot ansattes familie og barn.

FAFO lanserte en kunnskapsoppsummering om vold og trusler i 2019 (Hagen 2019). Her pekes det på tre sentrale utviklingstrekk: Mindre respekt for offentlig ansatte, økt vekt på brukermedvirkning og økt rettsliggjøring. Manglende respekt kan senke terskelen for å skjelle ut eller true de ansatte. Økt vekt på brukermedvirkning kan påvirke brukernes forventninger til hva de kan bestemme selv, og dermed virke i samme retning. Rettsliggjøring innebærer blant annet at tjenester som tidligere ble fordelt etter de ansattes skjønn, nå er lovfestet, eksempelvis frister for behandling eller krav på hjelp. Dersom de ansatte av ulike grunner ikke klarer å innfri, eller om de lovbestede rettighetene tolkes forskjellig av bruker og ansatt, kan brutte forventninger øke konfliktnivået.

Det er altså flere trekk som kan tyde på at vold, trusler og trakassering av barnevernansatte vil øke i fremtiden. Men på den annen siden er det lite som tyder på at alle muligheter til å redusere belastningen for de ansatte er utnyttet godt nok.

Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad lanserte i Dagbladet (<https://www.dagbladet.no/nyheter/ropstads-fem-grep-for-a-styrke-barnevernet/70811369>) ulike grep han vil gjøre for å styrke barnevernet: Han vil ha en kompetansereform for økt kvalitet og for å forhindre at ansatte i barnevernet slutter.

Hvis Ropstad vil forhindre at ansatte i barnevernet slutter, må han sette i gang en helhetlig innsats med vekt på kompetanse, bemanning og hensiktsmessig organisasjon. Det bør også i et forebyggingsperspektiv sikres at arbeidstakere og arbeidsgivere har kunnskap om vold, trusler, netthets og trakassering og hva konsekvensene av en slik arbeidshverdag faktisk innebærer for den enkelte.

Fosterhjem og institusjon

Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad tok i samme artikkel som vist til i Dagbladet, til orde for et kvalitetsløft i fosterhjemmene. I NOU 2018:18 (2018) foreslås det blant annet en større grad av standardisering og rettighetsfesting av økonomiske forhold, bedre oppfølging av fosterhjemmene og å etablere spisskompetansemiljøer som skal fungere veiledende for barn, fosterforeldre og foreldre. En styrking av fosterhjemmenes rettigheter og en bedre oppfølging er bra og nødvendig, ettersom man ser at det pågår mye reformarbeid i barnevernet som vil få betydning for fosterhjemsomsorgen.

Barnevernet må i fremtiden rekruttere, følge opp og samarbeide med fosterhjemmene på en annen måte enn hittil. Likevel må vi ikke komme dit at en automatisk velger fosterhjem som tiltak fremfor institusjon. Vi trenger de gode barnevernsinstitusjonene.

De siste årene har det imidlertid vært en økning i antall protokollerte tvangstiltak og rettighetsbegrensninger i landets barnevernsinstitusjoner. I rapporten Tvang i barnevernsinstitusjoner (NTNU 2012) kan en lese flere sitater som belyser hvordan barn i institusjoner opplever å bli utsatt for tvangsbruk. Disse eksemplene viser at der er særdeles viktig at det settes inn strengere kriterier for fysisk tvangsbruk, og at

spørsmålet om hvilke typer tvang som skal tillates, bør få en bredere gjennomgang enn i den foreliggende innstillingen til barnevernlovutvalget.

Barnevernets kjerneutfordring

Vi vet i dag at vold, både direkte vold, men også det å være vitne til vold, samt overgrep og omsorgssvikt kan være med på å skade hjernens utvikling. Vi vet også at det kan gi 30–50 ganger høyere risiko for å utvikle somatiske lidelser, og at det øker muligheten for at unge utvikler rusproblemer eller tar sitt eget liv (Kirkengen og Næss 2015).

En studie av unge i barnevernsinstitusjoner viser at hele 76 prosent av unge har behov for spesialisthelsetjenester, mens bare halvparten av disse faktisk mottar slike tjenester (NTNU 2015).

En langt større andel av barn og familier som trenger tiltak fra barnevernet har erfaring fra krig, tortur, flukt og samfunn i sosial oppløsning. Problemkomplekset hos barn og familier stiller store krav til ansattes kompetanse.

Kravene øker samtidig som barnevernansatte landet rundt forteller om en arbeidshverdag hvor de går hjem fra jobb med klump i magen for barnet som ikke fikk nødvendig hjelp. Flere ansatte sier at de ikke orker den høye arbeidsbelastningen i hverdagen, der de skal utvikle gode relasjoner og samarbeid til og med mennesker i krise.

Tall hentet fra Kostra / SSB (hentet ut 02.06.19) viser at 216 av landets 267 barneverntjenester, altså 80 prosent av barneverntjenestene, har mer enn 15 barn per ansatt i gjennomsnitt. Tallmaterialet viser også at det er behov for 1250 nye årsverk for å nå en anbefalt maksimumsgrense på 15 saker per saksbehandler. Nok ansatte på jobb til å hjelpe hvert enkelt barn er grunnleggende for kvaliteten i fremtidens barnevern.

Regjeringens kompetansestrategi for barnevernet (BLD 2017) har som mål å heve kvaliteten på arbeidet i barneverntjenesten, blant annet ved å satse på videreutdanninger. Denne satsingen er bra, men kompetanseheving handler om mer enn kunnskap.

Et av barnevernets prekære behov er å sørge for at ansatte som har opparbeidet seg erfaring, blir værende i tjenesten. Jeg er bekymret over at mange ansatte velger å slutte i barnevernet. I mindre kommuner slutter en av tre hvert år (NIFU (2019). Når folk slutter, går barnevernet glipp av kompetansen de har opparbeidet.

Helsetilsynets rapport (2019) viser også at barneverntjenesten har kompetanse til å gjøre gode faglige vurderinger og analyser, men slår fast at kompetansen ikke brukes i høy nok grad. Det er viktig å spørre hvorfor barnevernet ikke bruker sin kompetanse. Norge trenger en opptrappingsplan med klare retningslinjer for fremtidens barnevern.

Reformer i barnevernet må baseres på en helhetlig tilnærming hvor alle sidene av dette komplekse feltet blir tatt hensyn til.

REFERANSER

Barneombudet (2018). «Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes». Hentet fra: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/03/Barn_og_unge_vold_og_overgrep.pdf

BLD (2017). *Mer kunnskap – bedre barnevern. Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018–2024*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/mer-kunnskap---bedre-barnevern/id2577134/>

Dagbladet. Hentet fra: (<https://www.dagbladet.no/nyheter/ropstads-fem-grep-for-a-styrke-barnevernet/70811369>)

Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C. J. S., Haven, K., Aarland, K. og Backe-Hansen, E. (2015) *Forskningsskunnkap om barnevernets hjelpetiltak*. RKBU Vest, Uni Research Helse.

Fylkesmannen i Hordaland (2016). *Dei forsto meg ikkje*. Hentet fra: <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/21c2006e3f3d45918321c006a5a370e7/dei-forsto-meg-ikkje---tilsynsrapport.pdf>

Fellesorganisasjonen (2017). *Netthets – Et arbeidsmiljøproblem*.

Hagen, I. (2019). *Vold og trusler – et stort arbeidsmiljøproblem i helse- og sosialsektoren*. Oslo: FAFO.

Helsetilsynet (2019). *Det å reise vasker øynene*. Gjennomgang av 106 barnevernssaker. Oslo.

Helsetilsynet (2017). *Bekymring i skuffen*. Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2015 og 2016 med barnevernets arbeid med meldinger og tilbakemelding til den som har meldt. Oslo. Hentet fra: <https://www.helsetilsynet.no/publikasjoner/rapport-fra-helsetilsynet/2017/bekymring-i-skuffen-oppsummering-av-landsomfattende-tilsyn-i-2015-og-2016-med-barnevernets-arbeid-med-meldinger-og-tilbakemelding-til-den-som-har-meldt/>

Kirkengen, A. og Næss, A. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kostra/SSB. *Statistikk for barnevern*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/barnevern>

NIFU (2019). *Betydningen av utdanning, praksis, veiledning og autorisasjonsordninger for økt kvalitet i yrkesutøvelsen i barnevernet: En litteraturgjennomgang*. Hentet fra: <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2596444/NIFURapport2019-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

NOU 2017:12 (2017). *Svikt og svik – gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-12/id2558211/>

NOU 2018:18 (2018). *Trygge rammer for fosterhjem*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-18/id2622734/>

NTNU Samfunnsforskning (2012). *Tvang i barnevernsinstitusjoner*. Trondheim. Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/10293/e2a350ab-8538-40f4-88e3-da4c558dc785>

NTNU (2015). *Resultater fra forskningsprosjektet Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*. Hentet fra: https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Barnevernrapport_RKBU.pdf/fb0b753b-bdab-4224-b607-5bfe2f1ee32e

Paulsen, V. (2016) Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene forskning* 1/2016 årgang 9, s. 4–15.

Regjeringen (2016). *Prop. 169 L (2016–2017) Endringer i barnevernloven mv. Bedre rettssikkerhet for barn og foreldre*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/23e2789a4faf47a4b32e-a0867ad3a111/no/pdfs/prp201620170169000dddpdfs.pdf>

Regjeringen (2016). *Prop. 12 S (2016–2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-12-s-20162017/id2517407/>

Regjeringen (2016). *Prop. 73 L (2016–2017) Endringer i barnevernloven (barnevernreform)*. Oslo. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-73-l-20162017/id2546056/?q=nytt%20institusjonstilbud>

Sentio Research Norge (2018). *Befolkningens holdninger til barnevernet*. Hentet fra: https://bufdir.no/Global/Befolkningenes_holdninger_til_barnevernet.pdf

Udir Statistikknotat 6 (2018). *Hva vet vi om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning?* Hentet fra: <https://www.udir.no/Udir/PrintPageAsPdfService.ashx?pid=140832&epslanguage=no>

Om forfatteren

Christian Wiik Kynsveen er barnevernspedagog med videreutdanning i miljøterapi og i ledelse. Han holder på med en master i sosialt arbeid.

Han har bred arbeidserfaring fra dagsenter for unge voksne med autismespekterforstyrrelser, ungdomshjem, psykisk helsetjeneste, kriminalomsorg og barneverntjenesten.

Kynsveen er en del av FOs ledelse og er leder for profesjonsrådet for barnevernspedagoger.

Christian.Wiik.Kynsveen@fo.no



Fakta

Navn: Usman Ali Khan

Født: 1992

Oppvokst på Mortensrud i Oslo

Utdanning: Barnevernspedagog 2014, videreutdanning Barnevern i minoritetsperspektiv 2017 samt emner innen juss

Medstifter av Lighthouse Refugee Relief i Hellas
Aktiv i NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere), Redd Barna og deres ungdomsorganisasjon PRESS, Vergeforeningen og andre organisasjoner innen flyktning- og asylsøkerfeltet

Arbeidserfaring: Avisbud, dagligvarebutikk, miljøarbeider, støttekontakt, rusfeltet (Kirkens Bymisjon og Oslo kommune), Solhaug omsorgssenter på Hadeland, NOAS
Jobber nå: Redd Barna, regionrådgiver region Øst



Tekst: Mia Paulsen
Foto:
Sunniva Roumimper

Et fag som forplikter

Barnevernspedagoger har viktig kunnskap om barns behov og barns rettigheter. Det forplikter, mener Usman Ali Khan. Han oppfordrer fagfeller til å bruke sin viktige stemme til å forsvare barnas rettigheter. Det betyr også å tørre å være kritisk.

I august 2018 av slo barne- og likestillingsministeren, Linda Hofstad Helleland, å uttale seg om norsk barnevern til BBC.

Den 27 år gamle barnevernspedagogen Usman Ali Khan ville nok gjort det annerledes hvis han hadde blitt spurt. Allerede før han fylte 25 har han uredd og engasjert taklet media: Han er blogger, kronikk-skribent, debattant og en god kilde for journalister som skriver om unge asylsøkere.

Muligheten til å jobbe politisk og påvirke samfunnet positivt var en viktig spore da Khan valgte utdanning. Han ble barnevernspedagog som 21-åring i 2014 og har siden tatt videreutdanning i barnevern med etniske minoriteter og menneskerettigheter. Helt bevisst valgte han mening og engasjement framfor mer lukrative og statuspregede utdanninger som advokat eller lege. At feltet består av 80 prosent kvinner var ingen

hindring. Khan liker å gå mot strømmen.

– I en del minoritetsmiljøer er det skepsis mot barnevernet. Folk ser på barnevernet som en etat som tar barna fra dem. Men barnevernet er jo så mye mer. Omsorgsovertakelse er en veldig liten del av det barnevernet gjør. Jeg vil gjerne bidra til bedre forståelse mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen, understreker Khan.

På sikt kunne han tenke seg å jobbe med barnevern. Men foreløpig føler han seg for ung til det. Khan har flere års erfaring fra rusfeltet, og tar fortsatt ekstravakter for Bolig Først i St. Hanshaugen bydel i Oslo.

Men først og fremst har han engasjert seg for asylsøkende barn som kommer alene til Norge. I 2½ år jobbet han på Solhaugen omsorgssenter, hvor han i regi av barnevernet jobbet med enslige mindreårige asylsøkere på under 15 år. Et godt sted for barna, mener Usman Ali Khan. Bemanningen var god, og det var tid for omsorg, samtaler og god miljøterapi. Alle barn som kommer alene til Norge, bør få like god omsorg etter hans mening.

«Å søke asyl er en menneskerett. Det klare utgangspunktet er at barn skal leve med sine primære omsorgspersoner der det er trygt for dem, men all den tid det er krig og konflikter i flere land, og vi ikke gjør nok for å stoppe barnerettighetsbrudd, kan vi ikke frata barn retten til å søke om asyl.»

En lov som diskriminerer

Loven skiller mellom asylsøkende enslige barn under og over 15 år. Den yngste gruppen har rett på omsorg i barnevernets regi, mens de over 15 oppholder seg i UDIs mottak for asylsøkende barn. Men barn er barn og bør ha like rettigheter, påpeker Usman Ali Khan. Han mener at de som får midlertidig opphold, kan ha særskilt behov for tett og nær oppfølging og hjelp med å bearbeide traumer. Den samme gode omsorgen som barna får i barnevernets omsorgssentre av kvalifiserte voksne med tid til felles aktiviteter og samtaler.

– Jeg er usikker på om barna i UDI-drevne mottak for enslige mindreårige får like god omsorg som barnevernet gir. UDI har selv tilsynet for sine egne sentre. Dessuten kan UDI få problemer med lojaliteten til barna, siden de også er den myndigheten som behandler saken. Det kan gjøre barna utrygge.

Usman Ali Khan er sterkt kritisk til den norske politikken overfor barn på flukt. At barn mellom 16 og 18 år som søker asyl får midlertidig opphold, skaper mye lidelse, understreker han. Denne bestemmelsen ble innført som en innstramming under de rødgrønne i 2009, og blir ofte brukt på feil måte, ifølge Khan.

– Problemet er at myndighetene i en del saker ikke tar endelig stilling til om ungdommene vil utsettes for reell fare ved eventuell retur og dermed har rett til beskyttelse. De gir tidsbegrenset opphold med tanke på retur når ungdommen fyller 18 år. På den måten unngår de å forholde seg til barns særlige rettigheter og de spesifikke formene for forfølgelse som rammer barn.

– Hensikten er å straffe folk som kommer til Norge ved å ha strenge bestemmelser, men det er ikke dokumentert at midlertidig opphold hindrer barn fra å legge på

flukt. Kanskje drar de til andre land enn Norge, sier Khan.

En kartlegging utført av Redd Barna, FO og NOAS i 2017 viser at flertallet av ungdommer med midlertidig opphold er traumatiserte og har psykiske problemer. Noen har selvmordstanker.

Redd Barna skriver at nær halvparten (443 av 913) av ungdommer med midlertidig opphold flyktet fra mottakene mellom 2009 og 2017 fordi uvissheten ble for tung. Etter flukten lever de papirløst og er svært utsatt for overgrep og menneskesmugling. Khan har truffet barn på gatene i Paris som er forsvunnet fra mottak i Norge. Enkelte av dem har fått opphold i Frankrike, sier han.

– Praksisen er ulik i de europeiske landene selv om de alle forholder seg til Flyktningkonvensjonen.

– *Noen kaller asylsøkende barn for «ankerbarn» og hevder de er sendt av familien i håp om at resten av familien kan komme etter når barnet får opphold?*

– Tallene viser at få av barna som kommer alene til Norge, søker om familiegjenforening, og de som søker, er ofte barn med flyktningstatus, som ikke kan forventes å returnere til sin familie på grunn av fare. Hvem som tar avgjørelsen, er nok mer sammensatt. Men barna lever ofte i land med krig og konflikt under forhold som ikke er bra for dem og hvor foreldrene ikke kan gi dem beskyttelse. Å søke asyl er en menneskerett. Det klare utgangspunktet er at barn skal leve med sine primære omsorgspersoner der det er trygt for dem, men all den tid det er krig og konflikter i flere land, og vi ikke gjør nok for å stoppe barnerettighetsbrudd, kan vi ikke frata barn retten til å søke om asyl.

Baserer seg på omstridt metode

Alderstesting har blitt et mye brukt instrument for å fastslå alderen til unge som søker asyl. Khan har sammen med mange andre gått kritisk ut mot disse testene. Resultatene er usikre, og myndighetene lytter ikke til barnefaglige vurderinger, har han påpekt.

– Barnevernspedagoger har fått beskjed om ikke å spekulere i barns alder. Er det bedre å basere seg på røntgen av skjelett og tenner? Vi barnevernspedagoger vet at barn er mer enn et skjelett, og må ta ansvar for å formidle det vi observerer.

Usman Ali Khan forteller at fem asylsøkere har fått prøvd aldersvurderingene rettslig. Alle vant.

– De gamle metodene er ikke egnet. Legeetisk råd har sagt at de ikke holder mål medisinskfaglig og er i strid med etiske regler. Likevel bruker man fortsatt resultater av slike tester som grunnlag for beslutninger om barn, sier Khan.

Høsten 2015 drev Usman Ali Khan hjelpearbeid i en overfylt flyktningleir på Lésvos i Hellas. Han delte hjerteskjærende beskrivelser av hvordan barn og voksne frøs og sultet. Gravide og syke fikk ikke den omsorgen de trengte. Greske myndigheter stod maktesløse overfor den formidable oppgaven.

Han har besøkt asylsøkere i Athen og Paris. I Oslo stilte han opp utenfor Politiets Utlendingsenhet i 2015 da han fikk vite om lange køer og ungdom som sov på asfalten der i de norske høstnettene.

Usman Ali Khan har lagt mer tid og engasjement i jobben sin enn mange kolleger.

Han har fortsatt kontakt med en del av de barna han møtte på omsorgssenteret.

Da to barn flyktet fra omsorgssenteret, reiste han etter dem til Sverige. Takket være intens jakt og samarbeid med jernbane, barnevern og lensmann samt barnevernsvakta i Stockholm, ble de to barna funnet og kom tilbake til senteret. I dag har de opphold i Norge.

– Vi gjorde mer enn vi måtte. Det er ikke alle som har anledning til det. Men det bidrar til å øke stabiliteten i livet deres. De har ofte et lite nettverk her i landet, og jeg kan være en storebror for dem etter at de har fått opphold. Det er ikke uprofesjonelt etter mitt syn. Jeg ønsker å fortsette å støtte dem selv om de også er godt ivaretatt i kommunen de bor i. Snakke med dem om små og store spørsmål.

Khan synes det er lett å leve seg inn i hvordan barn på flukt har det. Faren hans kom til Norge som arbeidsinnvandrer fra Pakistan på 1970-tallet, i en periode da arbeidskraft var sterkt etterspurt i Norge. Norge ønsket innvandrere velkommen. I dag gjelder det bare EØS-borgere og visse spesialister.

– Jeg er opptatt av rettferdighet. Det er tilfeldig at jeg ble født i Norge. Det er ikke noe jeg har fortjent. Livet er fullt av tilfeldigheter, og jeg unner barn på flukt det samme som meg. Min minoritetsbakgrunn gjør kanskje den opplevelsen sterkere, sier Khan.

Står støtt på utdanningen

Er du barnevernspedagog, har du bred barnefaglig kompetanse og bør bruke din stemme til å fremme barns rettigheter i offentligheten, mener han.

– Jeg har invitert meg selv til å besøke politikere for å dele min kunnskap om asylfeltet med dem. De jobber jo ikke der, derfor er det mitt ansvar å gi dem innsyn, sier Khan som eksempel.

– *Har det aldri vært problematisk i forhold til arbeidsgiverne dine at du er så tydelig politisk engasjert og ytrer deg offentlig?*

– Det finnes mange måter å fortelle en historie på. Vi barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere må bruke vår kunnskap og si fra når noe ikke er greit, selvsagt uten å bryte taushetsplikten. Jeg har ikke gått bak ryggen på arbeidsgivere, men sagt fra om hva jeg gjør. Ofte uttrykker de støtte, og ingen har forsøkt å stoppe meg. Det handler jo om strukturer og systemer. Og jeg er lojal mot arbeidsplassen.

Khan understreker at han har møtt mange dyktige og varme ansatte i de institusjonene han kritiserer, og at hans kritikk ikke handler om enkeltmenneskene.

– Det er ikke så lett å forandre tingene innenfra. Kanskje er det bra at noen utenfra tar den jobben. For øvrig er jeg jo ikke feilfri sjøl, og må være ydmyk og kritisk til min egen praksis også, sier han.

– *Har du fått negative reaksjoner på det du har ytret offentlig?*

– Ja, det er ingen hemmelighet, særlig da jeg skrev en kronikk om islam. Da fikk jeg negative reaksjoner fra ekstreme krefter på begge sider. Men jeg har heldigvis ikke fått drapstrusler.

Usman Ali Khan formelig oser av tillit til faget sitt. Utdanningen er grunnmuren. Men hvordan kan han være så trygg på det han sier?

– Jeg har jobbet siden jeg var 13 år og har lært mye av voksne kolleger. Arbeidsli-

«De har ofte et lite nettverk her i landet, og jeg kan være en storebror for dem etter at de har fått opphold. Det er ikke uprofesjonelt etter mitt syn. Jeg ønsker å fortsette å støtte dem selv om de også er godt ivaretatt i kommunen de bor i.»

vet lærer deg å kjenne mennesker av alle slag. Det ligger i bunnen, mener han.

Khan synes barnevernspedagogene er skuffende lite synlige i offentligheten. Profesjonen bør bruke kompetansen sin til å være vaktbikkjer for barns rettigheter, synes han.

– Vi undergraver kompetansen vår når vi lar advokater, leger og psykologer overta den rollen, så vi må tørre å være kritiske når ting ikke fungerer. Vi har viktige jobber og en utdanning som har lært oss om barns emosjoner og sårbarhet, understreker han.

I utdanningen lærte han om Barnekonvensjonen, og den kunnskapen bør alltid være med, etter hans mening. At barn har rettigheter, og at de trenger voksne til å forsvare sine rettigheter.

– Det er en god konvensjon, og vi bør bruke den mer. Vi finner mange gode argumenter der.

Usman Ali Khan har et politisk utgangspunkt for det han gjør. Det engasjementet har ledet ham inn i organisasjoner som jobber for asylsøkeres og barns rettigheter. Er det å jobbe politisk noe han lærte under utdanningen?

– Altfor lite, bortsett fra at noen forelesere selv var politisk aktive.

– *Du har jo jobbet mye mot media, har utdanningen lært deg å møte media?*

– Nei, og det burde den jo. Studentene bør i det minste lære om hva man kan snakke om og hva man ikke kan snakke om. I videreutdanningen lærte vi om å møte medias kritikk av barnevernet. Barneverntjenestene og Bufetat bør være tydelige når det gjelder barns rettigheter, men den jobben er det organisasjonene som tar. Barnevernet bør snakke mer om sine vurderinger i stedet for å være en lukket forvaltning. Vi trenger mer offentlig diskusjon om barnevernet.

Usman Ali Khan har ikke fryktet offentlighet verken skriftlig eller muntlig. Som skribent formidler han levende hva slags liv han finner i greske flyktingleirer og parisiske bakgater. Han avfyrrer salver om et passivt barnevern og dårlig aldersvurdering. Hvor har han lært det? Var det på barnevernspedagogutdanningen?

– Jeg gikk et kurs hos tenketanken Minotenk for å lære å skrive for media og møte journalister. Det gjorde meg mindre mediesky. Men selvsagt, alle er ikke like komfortable i medias søkelys.

– *Hva er det aller viktigste du lærte under barnevernspedagogutdanningen?*

– Bevissthet om traumer og hvordan brudd på menneskerettigheter fører til traumer. Som barnevernspedagog vet du hva du skal se etter. Det hjalp meg mye i arbeidet på omsorgssenteret.

Usman Ali Khan er en stolt barnevernspedagog. Flere bør søke studiet, mener han.

– Er du politisk interessert, er det mange muligheter, sier han.

Fakta

Navn: Kirsti Bergstø

Alder: 38

Sivilstatus: Kjæreste. Ett barn

Barnevernspedagog

Nestleder i SV

Var statssekretær for Audun Lysbakken i Barne- og familiedepartementet 2010–12

Har blant annet jobbet på Kriresenteret i Alta, i Nav Nesseby, og har ledet Hjelpetjenesten i Nesseby



Tekst: Mia Paulsen
Foto: Tove Bø

Politiker med ett bein i faget

Kirsti Bergstø valgte politikken fordi det handler om livsgrunnlaget vårt. Men alle må ha et yrke. Hun ble barnevernspedagog fordi de hadde en ledig plass ved studiet i Alta. Det har hun aldri angret på.

Kirsti Bergstø er litt snufsete denne dagen og lurer på om hun er forkjølet eller om hun har fått høysneue. Fingrene er blåfrosne etter at SVs nestleder har sittet utenfor yndlingskafeen Bare Jazz og holdt telefonisk morgenmøte. Og fortsatt er kafeen stengt.

På kafeen i Tinghuset får hun sjekket dofasilitetene og oppdager at alle som skal på do, må gå ut av kafeen, rundt hjørnet og inn gjennom sikkerhetsslusen i Tinghuset.

– Jeg håper ikke de ansatte har det slik, det går jo ikke. Visste du at folk som jobber alene i butikk, av og til får urinveisinfeksjon fordi de ikke kommer seg på do!

Dette vil hun sjekke. Hvordan folk har det på jobb, er noe hun alltid vil høre om.

Akkurat denne dagen behandler Stortinget et forslag fra SV om å jenke på innstrammingerne i arbeidsavklaringspengene som kom i 2017, da

makstiden ble redusert fra fire til tre år. Samtidig ble inngangsporten smalere.

– Rommet for faglig skjønn og avklaring er snevert. Det er blitt vanskeligere å få forlengelse på avklaringspengene. Folk havner på bar bakke uten å være avklart.

Kirsti Bergstø multitasker: Hun hilser på kjente, klemmer noen av dem og følger med på stortingsdebatten gjennom mobilen i den ene hånden mens vi drøfter liv og arbeid. Av og til kommer det små utbrudd når Høyre-ideologien i Stortingssalen blir for drøy. Når debatten er slutt, må hun bort på Stortinget.

Som politiker får Bergstø telefoner fra bekymrede ansatte som ser at innstramningene fører til at folk faller ned i fattigdom. SV vil at de som har mistet arbeidsavklaringspengene – ofte på kort varsel – skal få økonomisk kompensasjon for det og at vedtak kan reverseres. SV ønsker også at en større del av skjønnsutøvelsen skal skje lokalt på Nav-kontoret.

SV oppnådde ikke flertall den dagen. Men kampen fortsetter.

– Det må være ressurser og rammer til å gi gode oppfølgingsløp for hver enkelt, og vi må ha god sosialfaglig kompetanse på Nav-kontorene. Dessverre ser vi at Nav ikke etterspør sosialfaglig kompetanse når de utlyser jobber. Men arbeidet i Nav må ha et faglig fundament, sier Bergstø.

Det begynner med at alle må ha trygge arbeidsforhold, påpeker hun.

Så må tiltakene være tilpasset den som faller ut. Bergstø siterer Riksrevisjonen, som har vært kritisk til Nav-kursene fordi de er korte og ikke fører til at arbeidssøkeren får økt kompetansen sin.

– Kvaliteten på tiltakene er ikke god nok. Men Regjeringen sier «mer anbud, mer marked». Vi mener at Nav-kontorene bør ha mer myndighet til å gi den enkelte et oppfølgingsforløp som passer.

– *Hva med arbeidsgiverne da? Hvilke plikter bør de ha?*

– Vi vil ha et inkluderende arbeidsliv. Arbeidsgiverne må blant annet tilrettelegge for utprøving på gode måter. Og de offentlige burde gå i front. Vi ønsker faste og hele stillinger. Og folk bør få arbeidspraksis der det er reelle muligheter for å fortsette.

– *Du har stilt deg kritisk til Regjeringens inkluderingsdugnad, hvorfor det?*

– Det er veldig bra med et inkluderende arbeidsliv. Men en vag inkluderingsdugnad er altfor lite forpliktende, og Regjeringen har fjernet mennesker med nedsatt funksjonsevne fra avtalen om inkluderende arbeidsliv. De former et mer utrygt arbeidsliv med midlertidige stillinger, små stillinger, og annet som gjør at tryggheten smuldrer opp. Det er en hulhet her.

Fag, politikk og kjærlighet

Kirsti Bergstø ble medlem av FO da hun begynte på barnevernspedagogstudiet i Alta i 2001. Fag og fagforening rimer godt for henne. Folk i jobb må ha makt til medvirkning.

– Som fagorganisert kan du si fra om innleie av arbeidskraft er akseptabelt eller ikke, påvirke vaktlister og si fra om skeive maktforhold. Og FO som fagforbund sier ikke bare fra om våre egne arbeidsforhold, men er også opptatt av dem vi ønsker å gjøre en god jobb for. Vårt arbeid er veldig politisk! Vi har et tydelig menneskesyn, presiserer Bergstø.

Få flere inn i LO, synes Kirsti Bergstø. Kjæresten er tillitsvalgt i Fellesforbundet og jobber på sokkelen. De har et sterkt politisk fellesskap. Hun har funnet mannen i sitt liv.

– Det er herlig og helt fantastisk. Det er ikke alle forunt å finne noen som er så flott. Vi har et sterkt og vakkert tankefellesskap. Man behøver ikke mene det samme, men må kunne utfordre hverandre på en god måte. Kjærlighet og klassekamp henger i hop, smiler hun.

Et lite snufs og en slurk av kaffen. Hun kommer på at hun har sendt sønnen i barnehagen med sandaler på, fryser han? Det har blitt kaldere. Nei, det er flinke ansatte i barnehagen, de passer på, avgjør hun.

Etter fødselspermisjonen flyttet mor og sønn til Oslo og ble pendlere til Nesseby. Det er fint i Oslo, men Finnmark er hjemme. Det er dit hun lengter.

– *Du gjør det ikke så enkelt for deg, med en kjæreste som bor i Oslo og på sokkelen, og du selv som pendler til Nesseby?*

– Det er praktiske problemer som har praktiske løsninger. Dessuten er det fint å snakke i telefonen.

Hun er heller ikke preget av flyskam. Det er umulig for en politisk aktiv person fra Finnmark.

I høst har Kirsti Bergstø drevet valgkamp for å bli fylkesordfører i det nye storfylket Troms og Finnmark. Det ga en talerstol i kampen for å reversere vedtaket om storfylket som så mange i Finnmark er imot. Verken Troms og Finnmark eller Viken blir bærekraftige fylker i det lange løp, mener Bergstø.

Nesseby – Unjårga på samisk – er et fint sted å vokse opp, er hennes erfaring. Hun lærte samisk på skolen. I Nesseby er norsk og samisk likestilt. Kirsti Bergstø skulle ønske at hun hadde jobbet mer aktivt med samisken. Hun var sammen med partikollega og mednestleder i SV, Torgeir Knag Fylkesnes, forslagsstiller for at Stortinget skulle vedta å etablere en sannhets- og forsoningskommisjon. Den er nå i arbeid med å finne tidsvitner på tvungen fornorsking i samiske miljøer.

Brutal oppvåkning

I barndomshjemmet til Kirsti var det mye hygge, politiske diskusjoner rundt middagbordet og jaktturet på fjellet. Men da Kirsti gikk på ungdomsskolen, ble faren kreftsyk, og alt forandret seg. Det var voldsomt brutalt å få vite at faren skulle dø snart.

– Jeg var veldig knyttet til ham. Mye døde med ham, sier Kirsti Bergstø.

Men hun er takknemlig for at hun fikk den siste tiden sammen med faren. For hun visste at hun snart skulle flytte på hybel for å gjennomføre videregående skole.

Farens sykdom vekket henne politisk. Familien fikk vite at sykestua, som gjorde det mulig for faren å leve den siste tida hjemme, skulle nedlegges. Faren ga et ansikt til kampen mot nedlegging. Han vant den kampen, men døde av kreften.

– Politikk er ikke noe som skjer på TV. Det er velferden vår, livet vårt, sier Bergstø.

Da Bergstø begynte på videregående skole i Vadsø og flyttet inn i kollektiv, hadde hun med seg sorgen. Men hun fant tid til rause menneskemøter i et kollektiv som stod åpent for de fleste, og kom også til skolen med en energi og et politisk engasje-

ment som både lærere og medelever ble imponert over.

Kirsti Bergstø gikk sterkt inn i kampen mot prostitusjon. En mann som i dag er dømt både for hallikvirksomhet og bedrageri, hentet inn russiske kvinner til campingplassen sin i Skippagurra. Den lille kommunen med 3000 innbyggere ble sterkt preget: Familiemenn og samfunnstopper satt på den lokale puben med en russisk kvinne i hver arm. Gutter hun kjente fra skolen, debuterte seksuelt på campingplassen, mens jenter som hadde russiske mødre, ble mobbet og kalt for hore i skolegården.

Det var smittevernloven som ble våpenet da kommunelegen stengte campingplassen.

– Prostitusjon kan aldri reduseres til et spørsmål om valgfrihet. Da Oslo fikk sin smak av Skippagurra, med aggressiv prostitusjon på Karl Johan, ble det mulig å få gjennom sexkjøpsloven. Den er viktig og nødvendig. Over tid blir folk skadet av å jobbe i prostitusjon. De trenger behandling og rehabilitering.

– *Er prostituerte enige med deg i at de er skadet og trenger rehabilitering?*

– Det er avhengig av hvem du spør. De som er kommet ut av prostitusjon, uttrykker ofte enighet. De som fortsatt er i prostitusjon, føler nok behov for å forsvare seg. Det er tøffe liv.

«Politikken skal ikke være et yrke. Å drive med politikk er et stort privilegium, men ikke noe man skal ta for gitt.»

Politikk, et privilegium

Kirsti Bergstø har selv møtt både nederlag og sorg. Hun måtte gå av som statssekretær sammen med Audun Lysbakken da de hadde gitt penger til Jenteforsvaret med tette bånd til SV. Kort tid etter fikk hun livmorhalskreft. Og hun ble gravid og en medisinsk sensasjon da hun ett år seinere fikk barn. Hun var under behandling og måtte beslutte om hun skulle oppdra et barn.

Og i 2017 mistet hun plassen på Stortinget. Hun har også deltatt i en Amnesy-kampanje med å fortelle om trusler og trakassering hun har vært utsatt for.

Tross tøffe livserfaringer er Bergstø kjent for å være blid og sosial. Selv når hun er i krise, er ikke andres problemer bagateller for henne, sier ei god venninne.

– *Har du fått kurs i hvordan man som politiker takler nederlag og problemer?*

– Det er viktig å ha et liv utenfor politikken. Jeg er glad for at jeg har en fagbakgrunn. Politikken skal ikke være et yrke. Å drive med politikk er et stort privilegium, men ikke noe man skal ta for gitt. For egen del forsøker jeg å ikke se på ethvert tap som utelukkende personlig, eller alle seire som kollektive. Poenget er å utfordre folk med vår tids viktigste spørsmål: Skal vi ha økende forskjeller mellom folk?

– *Men hvordan klarer du å holde humøret oppe?*

– Det er ikke et mål å holde humøret oppe konstant. Vi får ta de dagene vi får. Fra Finnmark vet jeg at det mørkeste mørket skaper det vakreste lyset, og du kan se nordlyset danse og de vakreste stjerner på den mørke himmelen.

Noen dager er rævva. Det er livet, det. Det er viktig å vite hvor døra til kjelleren er, men du behøver kanskje ikke ramle ned i mørket. Er det mørkt, kan du få hjelp av

noen til å finne bryteren. Det er viktig å våge å be om hjelp i sorg og kriser, la andre få lov til å være glad i seg. Da ser du også lettere når det er din tur til å stille opp, sier Bergstø.

Hun bekjenner seg som kristensosialist etter det hun kaller en runddans i tro og tvil.

– Jeg tror på det dypt radikale budskapet i Jesu ord. Han var kompromissløs i kampen for omfordeling og likeverd.

Åpnet med tre ukers valgkamp

Vi er tilbake på Bare Jazz. Bergstø nikker til eier og saksofonist Bodil Niska bak disken i platebutikken, og hilser på kjentfolk til høyre og venstre. Jazz, joik og svartmetall er musikk hun liker. De utfyller hverandre, synes hun. På veien bortover Grensen har vi sett snurten av en trippende arbeids- og sosialminister Anniken Haugli med en rådgiver på vei til Stortinget, snart er tiden vår ute.

Kirsti Bergstø er en av ganske mange som valgte å bli barnevernspedagog på en litt tilfeldig måte. Hun hadde et sosialt og politisk engasjement og hadde jobba litt, og blant annet hatt ansvar for barn med autisme, men ville ha mer kunnskap. Å jobbe i barnevernet ønsket hun ikke. Så kom hun rett og slett inn på barnevernspedagogstudiet i Alta på restplass etter tre ukers fravær på grunn av valgkamp. Og etter det året måtte hun flytte til Oslo på grunn av politikken. Det ble å begynne på nytt i Oslo og ta de to første åra der. Og det siste året ble det Alta igjen.

– Studielån kan være tungt å bære. Men ikke kunnskap! Og det var litt fint å begynne på nytt. Studiene i Oslo og Finnmark er ulike. I Finnmark er det mye felles med sosionomene. Og utdanningen er preget av det flerkulturelle der nord, i Oslo er det et annet slags mangfold, forteller Kirsti Bergstø.

Hun har aldri angret på at hun ble barnevernspedagog. Men hadde utdanningen vært femårig, ville hun neppe orket å begynne, konstaterer hun.

– Mastersjuka har spist seg altfor mye inn i yrkeslivet. Alt akademiseres. Men feltet trenger gode praktikere og gode løp for etter- og videreutdanning. Mange lengter etter å jobbe. Det er viktig å se et arbeid i den andre enden av studiet, sier hun.

At det kan være tilbud om femårige barnevernspedagogløp, er hun ikke negativ til. Men hun håper at det ikke blir en vei som alle skal tvinges inn i.

Med bacheloren i lomma ble Kirsti Bergstø medarbeider i Nav Nesseby, en jobb hun hadde fram til hun ble statssekretær. Som barnevernspedagog hadde hun ansvar for sosialkontordelen. Hun var faktisk sosialkontoret. Nesseby er en liten kommune.

– Nav var en fin arbeidsplass, men jeg var frustrert over målekortsystemet. Vet du hva det er? Alt du gjør, skal registreres og resulterer i gule, røde og grønne trafikkllys. Du måles, og sjefen, og sjefen sin sjef. Systemet sier ingenting om kvaliteten på arbeidet du gjør. Resultatet må bli at du legger sammensatte og kompliserte saker nederst i bunken. Det passer kanskje til spikerproduksjon, men ikke til menneskemøter. Brukere som er fulle av angst og abstinenser og har problemer med å huske tida, hører ikke hjemme i et sånt system.

Målesystemene har spist seg inn på store deler av offentlig sektor. Vi må erstatte dem med et system basert på tillit. En annen måte å tenke på, erklærer hun.

– *Har barnevernspedagogutdanningen bidratt til å skolere deg for politikk?*

– Nei, men fag og politikk drar veksler på hverandre. Det skjer i stor grad en politisering av faget. Politikerne diskuterer metoder og skal ha dem inn i lovverket, som for eksempel familieråd. Den politiske diskusjonen må ha en tydelig avgrensning mot faget, og politikerne må ha større forståelse for den faglige friheten, sier Kirsti Bergstø.

Hun synes debatten om barnevernets kompetanse er dypt problematisk og mener at politikerne snakker ned jobben folk gjør uten at de ansatte får mulighet til å gjøre sitt beste. Det er nedbrytende og fører til mistillit mellom barnevernet og deres målgruppe, som gjør det enda vanskeligere å gjøre en god jobb, mener Bergstø.

– Sannheten er at de ansatte man peker på, har ansvar for uendelig mange unger og kanskje ikke tid til å spise matpakka. Politikerne må sørge for at det er nok folk i tjenesten til at de ansatte kan gjøre jobben, sier Bergstø, og minner om at SV under barneminister Audun Lysbakken satte i gang det såkalte «barnevernløftet.» De kom ikke i mål, men nedsnakkingen av barnevernet må slutte, påpeker hun.

Kirsti Bergstø har en evne til å få barn til å føle seg sett, sies det. Barns liv engasjerer henne. De siste måneders diskusjoner om hva som skal gjøres av tiltak når barn begår kriminelle handlinger, gjør også det.

Pendelen har svingt fra tidens vekt på forebygging. Ganske harde «lov-og-or-den»-holdninger gjør seg atter gjeldende. Representanter for flere regjeringspartier vil at den kriminelle lavalderen skal senkes og at flere barn skal i fengsel.

– Barn som begår kriminelle handlinger, skal fortsatt behandles som barn. De hører ikke til i fengsel, og jeg har ikke lest en eneste rapport eller hørt erfaringer som sier at fengsel er en god metode for å hjelpe barn, sier Kirsti Bergstø.

Hun tar det klassiske sosialarbeiderperspektivet, som også uttrykker SVs syn.

– Alle barn bør ha tilgang på trygge voksne, både hjemme, i barnehage og skole, på gode fellesskap og meningsfylte dager.

Det handler om at sosiale problemer ikke blir tatt tak i før de uttrykker seg som kriminalitet, mener hun.

Bergstø synes at hun ser et påfallende mønster:

– De samme som vil øke de økonomiske forskjellene, vil redusere budsjettene til kommuner og bydeler, og de skriker etter å putte barn i fengsel. Kriminalitet handler også om fordeling, påpeker hun.

Hun har hørt forslag om å innføre portforbud for barn under en viss alder, men vil heller ha dialog.

– Politiet bør heller sette på kaffen og invitere fagfolk og ungdommer inn til gode samtaler. Dette er samfunnsspørsmål som ikke har en quick fix.

– *Noen har også foreslått å fjerne barnetrygden for barn som begår kriminalitet?*

– Her har vi høyresidas idé om at de som har lite, blir motivert av å få mindre, mens de som har mye, motiveres av å få mer. Det er galskap, fnyser hun.

– Noen vil også fjerne stønad til foreldre som ikke er gode nok i norsk. Det er farlig å knytte inntekten til oppførsel og evner, og det bærer preg av en autoritær stat. Tror du de tror på det selv? spør hun retorisk.

Begrepet «autoritær stat» leder oss inn på det eneste Kirsti Bergstø i dette intervjuet innrømmer at hun er redd for: Hvordan høyresida får mer ekstreme utvekster som gror villig vekk i mange europeiske land.

– Hvis vi ikke har evne til å lære av historien, hva skal vi da lære av? spør hun.

Telefonen piper, møtet med Kirsti Bergstø er over, hun må til Stortinget og diskutere hvorfor det ble som det ble, og hva vi som samfunn kan lære av det. Kanskje det går bedre neste gang?

Barnevernspedagogen – Nær og profesjonell

gir innsikt i barnevernspedagogenes arbeidsfelt, arbeidsmåter og sentrale fellestrekk for profesjonen uavhengig av hvor de jobber. Boken består av originale tekster skrevet på oppdrag fra Profesjonsrådet for barnevernspedagoger i FO.

Her møter du barnevernspedagoger som med stolthet forteller om sitt arbeid, enkelte gjennom intervjuer, andre gjennom fagartikler og andre tekster som viser bredden i profesjonen. Boken er skrevet for en bred målgruppe. Den henvender seg både til de som er eller tenker på å bli barnevernspedagog, aktuelle samarbeidspartnere, politikere, og til andre som er nysgjerrige på hvem barnevernspedagogen er, hva de gjør og hvor de jobber.

FO

Fellesorganisasjonen (FO) er fagforeningen og profesjonsforbundet for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere.

fo.no